

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԲԱՆԿ

**ՀՀ դրամավարկային
քաղաքականության ծրագիր**

4' 2008

Գնաձի հաշվետվություն

**ԵՐԵՎԱՆ
2009**

2008 թվականի հունվարի 1-ից ուժի մեջ են մտել «Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ և 17-րդ հոդվածների փոփոխված դրույթները, որոնց համաձայն՝ փոխվել են ՀՀ կենտրոնական բանկի կողմից ներկայացվող հաշվետվությունների ձևաչափերը և կառուցվածքը:

Նախկինում ներկայացվող «ՀՀ կենտրոնական բանկի տարեկան հաշվետվությունը» ներառում էր գնաճի և ֆինանսական կայունության մասին հաշվետվությունները, ՀՀ կենտրոնական բանկի ֆինանսական հաշվետվությունը և կառավարման հաշվետվությունը, ինչպես նաև վիճակագրական հավելված:

Օրենքի նոր պահանջների համաձայն՝ այսուհետ գնաճի եռամսյակային հաշվետվությունները կիրառարկվեն որպես առանձին փաստաթուղթ՝ դրամավարկային եռամսյակային ծրագրերի հետ մեկտեղ ներառվելով մեկ պարբերականում, որը տարեկան երկու անգամ՝ 1-ին և 3-րդ եռամսյակներին հաջորդող երկու ամսվա ընթացքում ներկայացվելու է Ազգային ժողով: Բացի այդ, տարեկան պարբերականությամբ հրատարակվելու են «Ֆինանսական կայունության հաշվետվությունը» և «Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի վիճակագրական տեղեկագիրը»:

Սույն պարբերականը ներկայացնում է 2008 թ. 4-րդ եռամսյակի ՀՀ դրամավարկային քաղաքականության ծրագիրը և գնաճի հաշվետվությունը:

2008 թվականի 4-րդ եռամսյակի (հոկտեմբեր, նոյեմբեր, դեկտեմբեր) **դրամավարկային քաղաքականության ծրագիրը** բաղկացած է հետևյալ հիմնական բաժիններից.

1. **«2008 թվականի երրորդ եռամսյակի փաստացի ցուցանիշները և զարգացումները».** ներկայացվում են գնաճի, արտաքին հատվածի, համախառն առաջարկի ու պահանջարկի, ինչպես նաև դրամավարկային հատվածի փաստացի զարգացումները,
2. **«2008 թվականի չորրորդից 2009 թվականի երկրորդ եռամսյակների ճշգրտված և 2009 թվականի երրորդ եռամսյակի կանխատեսումներ».** ԿԲ կանխատեսումներն են արտաքին հատվածի, համախառն առաջարկի և պահանջարկի, աշխատուժի շուկայի և դրամավարկային զարգացումների վերաբերյալ,
3. **«Գնաճի կանխատեսումներ».** տնտեսության առանձին հատվածներում ակնկալվող զարգացումներից ելնելով՝ տրվում է առաջիկա 12-ամսյա ժամանակահատվածի գնաճի կանխատեսումը,
4. **«Դրամավարկային քաղաքականության ուղղությունները կանխատեսվող 12-ամսյա հորիզոնում».** ներկայացվում է գնաճի վրա արտաքին և ներքին միջավայրի ազդեցության, առկա գնաճային ռիսկերի և դրամավարկային քաղաքականության հետագա ուղղությունների վերաբերյալ ՀՀ ԿԲ գնահատականը:

2008 թվականի 4-րդ եռամսյակի **գնաճի հաշվետվությունը** ներառում է հետևյալ հիմնական բաժինները.

1. **Համառոտագիր.** ամփոփ ներկայացվում են 2008 թ. 4-րդ եռամսյակում գնաճի միտումները, ԿԲ դրամավարկային քաղաքականության ընթացքը և ձևավորված մակրոտնտեսական միջավայրը.
2. **Գնաճի զարգացումներ.** մանրակրկիտ ներկայացվում են գնաճի փաստացի ցուցանիշները՝ ըստ ապրանքների և ծառայությունների խմբերի, բնականոն գնաճի վարքագիծը և գնաճի նպատակային ցուցանիշի իրագործման ընթացքը.
3. **Գնաճի գործոններ,** որի շրջանակներում ներկայացվում են.
 - Արտաքին միջավայրը
 - Վճարային հաշվեկշիռը
 - Տոկոսադրույքները, փոխարժեքը և դրամավարկային զարգացումները
 - Համախառն պահանջարկը և առաջարկը
 - Աշխատանքի շուկան
 - Ներմուծման և արտադրողների գները
 - Գնաճի սպասումները

**Հայաստանի
Հանրապետության
դրամավարկային
քաղաքականության
ծրագիր**

2008 թ. 4-րդ եռամսյակ

Բովանդակություն

2008 թվականի երրորդ եռամսյակի փաստացի ցուցանիշները և զարգացումները	7
Հետագա 12-ամսյա ժամանակահատվածի (2008 թ. չորրորդից 2009 թ. երրորդ եռամսյակ) կանխատեսումներ	11
Արտաքին միջավայր	11
Համախառն առաջարկ	12
Համախառն պահանջարկ	14
Համախմբված բյուջե	14
Ընթացիկ հաշիվ	15
Աշխատանքի շուկա	15
Փող և վարկ	16
Գնաճի կանխատեսումներ	17
Դրամավարկային քաղաքականության ուղղությունները կանխատեսվող 12-ամսյա հորիզոնում	18
ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ	19

2008

2008 թվականի սեպտեմբերին, օգոստոսի համեմատությամբ, արձանագրվել է 0.5% գնաճ, որի պարագայում 12-ամսյա գնաճը նվազել է 0.2 տոկոսային կետով՝ կազմելով 11.3%: Ընդ որում, սեպտեմբերին արձանագրված գնաճը հիմնականում պայմանավորված էր բանջարեղեն և կարտոֆիլ, մսամթերք, ձկնամթերք ապրանքախմբերի գների, ինչպես նաև կրթության համակարգի ծառայությունների սակագների աճով, որը որոշակիորեն զսպվել է մրգի և բենզինի գների նվազմամբ: Սեպտեմբերին արձանագրված 12-ամսյա բարձր գնաճը հիմնականում պայմանավորվել է պարենային ապրանքների գների 12.6% աճով, որին շարունակել են էապես նպաստել «Հացամթերք» և «Կենդանական ու բուսական յուղեր» ապրանքախմբերը (համապատասխանաբար 8.6 և 2.1 տոկոսային կետով), ինչպես նաև ծառայությունների սակագների 10.6% աճով: Վերջինիս շարունակել է նպաստել բնակարանային, կոմունալ և բուժապասարկման ծառայությունների սակագների թանկացումը:

Բնականոն գնաճի սեպտեմբերի միտումները վկայում են, որ թեև բնականոն գնաճը նախորդ ամսվա համեմատ ավելացել է 0.48 տոկոսային կետով, սակայն 12-ամսյա կտրվածքով մնացել է անփոփոխ՝ շարունակելով բարձր մնալ նախորդ տարվա վերջում արձանագրված մակարդակից 4.7 տոկոսային կետով՝ կազմելով 7.0%:

2008 թ. երրորդ եռամսյակի գնաճը պայմանավորվել է արտաքին աշխարհի և ներքին տնտեսության հետևյալ զարգացումներով:

Արտաքին միջավայր. 2008 թ. երրորդ եռամսյակը նշանավորվել է միջազգային ֆինանսական շուկայում իրացվելիության ճգնաժամի կտրուկ սրմամբ, որի արդյունքում ամերիկյան Fannie Mae և Freddie Mac հզոր հիփոթեքային գործակալությունները փաստորեն պետականացվեցին, ինչին հետևեցին ներդրումային բանկեր՝ Lehman Brothers-ի սնանկացումն ու Merrill Lynch-ի վաճառքը Bank of America բանկային կորպորացիային, իսկ AIG ապահովագրական հսկային տրամադրվեց 85 մլրդ ԱՄՆ դոլար վարկ՝ սնանկացումից խուսափելու համար: Մյուս երկու ներդրումային բանկերը (Goldman Sachs և Morgan Stanley) դիմեցին կառավարությանը՝ որպես ունիվերսալ բանկային հաստատություններ ձևակերպվելու համար, որի արդյունքում ԱՄՆ-ում մասնագիտացված անկախ ներդրումային բանկեր որպես այդպիսիք այլևս չմնացին: Մեծ կորուստներ ունեցան նաև սովորական բանկերը. խոշոր խնայքանկ Washington Mutual-ին 1.9 մլրդ ԱՄՆ դոլարով ձեռք բերեց J.P.Morgan Chase-ը, իսկ Wachovia բանկը, որը մասնագիտացված էր փոփոխական տոկոսադրույքներով հիփոթեքային վարկերի տրամադրման մեջ, գնվեց Wells Fargo բանկի կողմից:

Ընդ որում, ֆինանսական հաստատությունների կողմից վնասների բացահայտման, կառավարությունների միջամտման, կլանումների և միավորումների գործընթացը տարածվեց նաև ԱՄՆ-ի սահմաններից դուրս: Մեծ Բրիտանիայում չկարողացավ դիմակայել HBOS խոշոր հիփոթեքային բանկը, որին ձեռք բերեց Lloyds TSB-ն՝ վճարելով 12.2 մլրդ ֆունտ: Մեկ այլ խոշոր վարկատու՝ Bradford & Bingley-ը ազգայնացվեց, նրա ակտիվներն անցան իսպանական Banco Santander-ին, որը վճարեց մոտ 20 մլրդ ֆունտ: Բելգիական Fortis ֆինանսական և ապահովագրական համալիրը փրկվեց, երբ նրան Բենիլյուքսի կառավարությունների կողմից տրամադրվեց անհրաժեշտ 11.2 մլրդ եվրոն (բաժնետոմսերի 49%-ի դիմաց): Բելգիայի և Ֆրանսիայի կառավարությունները 6.4 մլրդ եվրո տրամադրեցին Dexia բանկային ընկերությանը: Գերմանական Hypo Real Estate բանկը կործանումից խուսափեց՝ ստանալով գերմանական կառավարության և բանկային կոնսորցիումի կողմից թողարկված վարկային երաշխիքներ՝ 35 մլրդ եվրո արժեքով: Ավստրալիայում մեծ խնդիրների առաջ կանգնեցին երկրի երկու խոշոր բանկեր՝ Macquarie-ն և Babcock and Brown-ը՝ որոնք ստիպված էին վաճառել իրենց ակտիվները: Վերջապես ճգնաժամի զոհ դարձավ նաև Հոնկոնգի Bank of East Asia-ն, որին փրկելու համար ևս անհրաժեշտ գումար տրամադրվեց:

Այս ամենը միջբանկային շուկայում առաջ բերեց անվստահություն մասնակիցների միջև, ինչն էլ հանգեցրեց միջբանկային վարկի տոկոսադրույքների էական աճի: Ֆինանսական շուկայում կորուստների շարունակվող աճը և բանկային կլանումների նոր ալիքը Ֆեդերալ պահուստային համակարգին և եվրոպական երկրների կառավարություններին ստիպեցին վճռական գործողությունների դիմել: Ֆեդերալ պահուստային համակարգը առաջատար կենտրոնական բանկերին տրամադրեց 620 մլրդ ԱՄՆ դոլար՝ մեծացնելով ԵԿԲ-ի և Շվեյցարիայի

ազգային բանկի հետ արտարժույթային սվոփերի ծավալները և բացելով նորերը ճապոնայի, Անգլիայի և Կանադայի բանկերի հետ, որոնք համաձայնեցված լայնածավալ դոլարային իրացվելիություն ներարկեցին միջբանկային շուկա, որի նպատակն էր բավարարել եվրոպական շուկաներում դոլարի նկատմամբ պահանջարկը: Ֆեդերալ պահուստային համակարգը հանդես եկավ նաև մինչև 600 մլրդ դոլարի չափով արժեթղթերի գնման առաջարկով: Բացի այդ, ԱՄՆ իշխանությունները ծրագրեցին ստեղծել պետական կառույց, որն իր վրա կվերցնի ֆինանսավարկային ընկերությունների խնդրահարույց պարտքային ակտիվները: Այս նպատակով ԱՄՆ ֆինանսների նախարար Յենի Պոլսենը դիմեց ԱՄՆ կոնգրեսին՝ լրացուցիչ 700 մլրդ ԱՄՆ դոլարի չափով ֆինանսավորում թույլ տալու խնդրանքով, որը ԱՄՆ Կոնգրեսի բազմակի քննարկումների արդյունքում հաստատվեց:

Եվրոպական կառավարությունները թեև միասնական ծրագրով հանդես չեկան, սակայն իրականացրեցին միանման գործողություններ. բոլոր առաջատար եվրոպական երկրները բարձրացրեցին երաշխավորված ավանդների գումարները և խոշորածավալ դրամական ներարկումներ իրականացրեցին, մասնավորապես՝ հոկտեմբերի ութին՝ Եվրոպայի, Անգլիայի և Շվեյցարիայի կենտրոնական բանկերը մոտ 120 մլրդ դոլար ներարկեցին շուկա:

Այս միջոցառումները այնքան էլ չօգնեցին ֆոնդային շուկաներին, որոնք շարունակեցին անկում ապրել: ԱՄՆ-ի գործարար ակտիվությունը ցույց տվող հիմնական ցուցանիշը՝ Dow Jones-ի ինդեքսը, հոկտեմբերի իննին առևտրային սեսիայի փակման դրությամբ կազմել է 8579.13, մինչդեռ երրորդ եռամսյակի սկզբին 11350.01 էր. ընդ որում, սեպտեմբերի 29-ին այն նվազել է 777.68 կետով (-6.98%), որն ամենամեծ օրական անկումն էր: Ֆինանսական ճգնաժամի ընթացքում նման զարգացումներ են գրանցվել նաև միջազգային այլ ֆինանսական բորսաներում: Շատ երկրների կառավարություններ ժամանակավորապես արգելեցին ֆինանսական հաստատությունների կողմից կարճ վաճառքի գործառնությունները՝ փորձելով կայունացնել շուկաները:

Ֆինանսական անկայունությունն ազդեց նաև Ռուսաստանի վրա, որի արդյունքում ՌԴ-ի ֆոնդային շուկան էական անկում ապրեց՝ պայմանավորված ներդրողների կողմից ֆինանսական ակտիվներից ազատվելու գործընթացով: Ամռանը Ռուսաստանի ֆոնդային բորսաների անկումը կազմեց 30%, իսկ սեպտեմբերին էականորեն արագացավ: Սեպտեմբերի 16-ին PTC ինդեքսն ընկավ ավելի քան 11%, որից հետո բորսաները փակվեցին մինչև սեպտեմբերի 19-ը: Առևտրի վերականգնումից հետո բորսայական գործառնությունները էական անկումների հետևանքով բազմիցս դադարեցվեցին: Ռուսաստանի Կառավարությունը և Կենտրոնական բանկը բանկային համակարգի վստահության վերականգնման և ֆինանսական շուկաների կայունացման նպատակով հիմնականում պետական բանկերի միջոցով խոշորածավալ իրացվելիություն տրամադրեցին մասնակիցներին:

Ֆինանսական շուկաների անկայունությունը և խոշորածավալ իրացվելիության ներարկումը իրենց ազդեցությունն ունեցան նաև ապրանքային շուկաներում: Ֆինանսական ակտիվների վաճառքից ազատված գումարների մի մասն ուղղվեց ապրանքային շուկաներ, որի հետևանքով տատանողականությունն ու անորոշությունը էականորեն մեծացան. եռամսյակի վերջում ոսկու գինն աճեց, որն էականորեն նվազել էր եռամսյակի սկզբի համեմատ: Ոսկու գները եռամսյակում ունցիայի դիմաց 910 ԱՄՆ դոլար մակարդակից նվազելով մինչև 746 ԱՄՆ դոլար, եռամսյակի վերջում աճեցին մեկ ունցիայի դիմաց մինչև մոտ 900 ԱՄՆ դոլար: Brent տեսակի նավթի գինը Լոնդոնի ապրանքահումքային բորսայում հուլիսի սկզբին մեկ բարելի դիմաց 144.38 ԱՄՆ դոլարից սեպտեմբերին հասավ մինչև 97.44 ԱՄՆ դոլար՝ հոկտեմբերի սկզբին նվազելով մինչև 80 ԱՄՆ դոլար, բայց մնալով բարձր տատանողական:

Հացահատիկի և բրնձի գները, եռամսյակի ընթացքում որոշակի տատանողականությամբ հանդերձ, էապես չեն փոխվել՝ պայմանավորված մի շարք երկրների կողմից պաշարների համալրման նպատակով պահանջարկի պահպանմամբ: Կարագի շուկայում նկատվեց գների որոշակի աճ, իսկ արևածաղկի ձեթի շուկայում՝ որոշակի նվազում:

Միջազգային ֆինանսական շուկաներում երրորդ եռամսյակում ԱՄՆ դոլարի փոխարժեքն արժևորվեց՝ եռամսյակի սկզբի եվրոյի դիմաց 1.58 ԱՄՆ դոլարից հոկտեմբերին հասնելով մինչև 1.35 ԱՄՆ դոլարի: Հոկտեմբերի 8-ին աշխարհի

առաջատար կենտրոնական բանկերը համաձայնեցված նվազեցրեցին տոկոսադրույքները 0.5 տոկոսային կետով՝ կատարելով ևս մեկ քայլ ֆինանսական շուկայում խուճապը դադարեցնելու համար, սակայն նույնիսկ դրանից հետո 3-ամսյա LIBOR տոկոսադրույքը շարունակեց բարձր մնալ՝ գերազանցելով 4 տոկոսը, մինչդեռ եռամսյակի սկզբին 2.8 տոկոս էր կազմում:

Ֆինանսական ճգնաժամի նոր շրջանը էական անորոշություններ մտցրեց ֆինանսական և ապրանքային շուկաներում՝ առաջացնելով մեծ տատանողականություն և նոր ռիսկեր՝ միաժամանակ մեծացնելով համաշխարհային տնտեսության անկման ռիսկերը: Բացի այդ, միջազգային շուկաներում երկրորդ եռամսյակից շարունակվող ապրանքների գների նվազումը, մասնավորապես՝ պարենային ապրանքների մասով, դեռևս էականորեն չի դրսևորվել Հայաստանի ներքին շուկաներում, որտեղ առանձին ապրանքների շուկաների անկատարություններով պայմանավորված գների դանդաղ արձագանքին գումարվեցին մասնագիտորեն տարածաշրջանային կոնֆլիկտը և բեռնափոխադրման խնդիրները:

Համախառն առաջարկ. 2008 թվականի երրորդ եռամսյակում տ/տ կտրվածքով արձանագրվել է 10.5% տնտեսական աճ¹: **Գյուղատնտեսությունում** ավելացված արժեքի աճը կազմել է 6.9%²: Այն արձանագրվել է առավելապես բուսաբուծության ենթաճյուղում հաշվետու ժամանակահատվածում մրգի և բանջարեղենի հարուստ բերքի շնորհիվ, ինչը հիմնականում պայմանավորված էր գարնան և ամռան ամիսներին հանրապետությունում գրանցված բարենպաստ բնակլիմայական պայմաններով:

Արդյունաբերության ճյուղում ավելացված արժեքի իրական աճը կազմել է 5.2%: Այն պայմանավորվել է էներգետիկայի, հանքագործության և սննդի արդյունաբերության ճյուղերի արտադրության ծավալների ավելացմամբ: Ի տարբերություն տարվա առաջին կիսամյակի՝ աճի տեմպի արագացում է նկատվել մետաղական հանքաքարերի արդյունահանման, էլեկտրաէներգիայի արտադրության, ինչպես նաև սննդի արդյունաբերության գծով: Ընդ որում, սննդի արդյունաբերությունում պահածոների և բնական հյութերի արտադրության զգալի աճ է արձանագրվել՝ պայմանավորված հաշվետու ժամանակահատվածում մրգի հարուստ բերքով: Բացի այդ, շարունակել է ոգելից խմիչքների՝ հատկապես կոնյակի արտադրության բարձր աճ արձանագրվել:

Շինարարության ավելացված արժեքի իրական աճը կազմել է 17.2%: Ինչպես և տարվա առաջին կեսին, շինարարության ծավալների աճը պայմանավորվել է հիմնականում բնակարանային շինարարության, մշակող արդյունաբերության, ինչպես նաև հյուրանոցառեստորանային ծառայությունների ոլորտներում շինարարության ծավալների զգալի ավելացմամբ:

Ծառայությունների ոլորտում աճի տեմպը կազմել է 10.7%: Այն արձանագրվել է հիմնականում մեծածախ առևտրի, կապի, ֆինանսական և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների, ինչպես նաև զբոսաշրջությունը սպասարկող ծառայությունների ծավալների բարձր աճի շնորհիվ:

Համախառն պահանջարկ. Ըստ ՀՀ ԿԲ գնահատումների՝ 2008 թվականի երրորդ եռամսյակում մասնավոր հատվածի ծախսումների տ/տ իրական աճը կազմել է 10.7%, այդ թվում՝ մասնավոր սպառման իրական աճը՝ 9.3%, իսկ մասնավոր ներդրումների իրական աճը՝ 14.4%: Այս պայմաններում մասնավոր իրական ծախսումները գերազանցել են հավասարակշիռ մակարդակը ընդամենը 0.08%-ով, որի արդյունքում մասնավոր ծախսումների նպաստումը գնաճին կազմել է ընդամենը 0.02 տոկոսային կետ:

Ինչ վերաբերում է վճարային հաշվեկշռի զարգացումներին, ապա ընթացիկ հաշվի ենթահոդվածներով դրսևորվել են հետևյալ զարգացումները. 2008 թ. երրորդ եռամսյակի գնահատումներով արձանագրվել է ապրանքների և ծառայությունների **արտահանման** տ/տ 0.1%-ով նվազում³: Այդ թվում՝ ապրանքների

¹ Աճի տեմպի էական նվազում է նկատվել ՀՆԱ կուտակային ցուցանիշում, մասնավորապես՝ հունվար-օգոստոսի ՀՆԱ իրական աճը կազմել է 10.3%, մինչդեռ հունվար-հուլիսի դրությամբ արձանագրվել էր 10.6% իրական աճի ցուցանիշ: Աճի տեմպի նվազումը մեծապես պայմանավորված է օգոստոսի ընթացքում տարածաշրջանային կոնֆլիկտի բացասական ազդեցություններով, մասնավորապես՝ բեռնափոխադրումների հետ կապված խնդիրներով:

² ՀՆԱ ճյուղային զարգացումները ներկայացված են եռամսյակը նախորդ տարվա նույն եռամսյակի համեմատությամբ աճով:

³ Հունվար-օգոստոսին ապրանքային արտահանման (ՖՕՔ) ծավալների նվազումը կազմել է 4.8%, իսկ առանց ադամանդի՝ 4.0%: Ծառայությունների ցուցանիշները կանխատեսումներ են:

արտահանման տ/տ նվազումը կազմել է 5.5%: Մետաղագործական արդյունաբերության վերականգնման հետաձգումներին զուգակցվել է օգոստոսին տարածաշրջանում տիրող իրավիճակը, որի պայմաններում արտահանման նվազումն առավել խորացել է: Արտահանման հունվար-օգոստոս ամիսների կուտակային նվազումը հիմնականում տեղի է ունեցել պղնձի, երկաթամիահալվածքի, ադամանդի և անմշակ ոսկու ու ոսկերչական իրերի արտահանման նվազման հաշվին: Ապրանքների և ծառայությունների արտահանման անվանական ծավալների նվազման պայմաններում տ/տ իրական նվազումը կազմել է 8.2%:

Ներմուծման աճի բարձր տեմպերը պահպանվել են նաև ընթացիկ եռամսյակում: Երրորդ եռամսյակում ապրանքների և ծառայությունների ներմուծման տ/տ աճը կկազմի 34.0%⁴: Ներմուծման բարձր աճը հիմնականում պահպանվել է մարդատար ավտոմեքենաների, նավթամթերքի, անմշակ ոսկու, հեռախոսային և հեռագրային ապարատների, մոդեմների ներմուծման ծավալների տարեսկզբից արձանագրվող բարձր աճի հաշվին: Միաժամանակ պահպանվել է ադամանդի ներմուծման նվազման միտումը: Ապրանքների և ծառայությունների ներմուծման իրական ծավալների աճը ընթացիկ եռամսյակում կազմել է տ/տ 16.8%:

Արձանագրվել է ոչ առևտրային բնույթի փոխանցումների զուտ ներհոսքի տ/տ 40.6% աճ: Թեև ոչ առևտրային բնույթի փոխանցումների զուտ ներհոսքի տ/տ աճի բարձր տեմպերը պահպանվել են, սակայն օգոստոսին ներհոսքի աճի տեմպերի դանդաղում է արձանագրվել, ինչը հիմնականում պայմանավորվել է Ռուսաստանից եկող տրանսֆերտների աճի տեմպերի դանդաղմամբ՝ կապված տարածաշրջանում տիրող իրավիճակի հետ, երբ Ռուսաստանից նշված ամսում տեղի ունեցավ կապիտալի զգալի արտահոսք: Դրան զուգարկվեց նաև սեպտեմբերին, միջազգային ֆինանսական ճգնաժամով պայմանավորված, կապիտալի մեծածավալ արտահոսքը: Վերջինիս ազդեցությունը ոչ առևտրային բնույթի փոխանցումների ներհոսքի աճի տեմպերի վրա կարտահայտվի նաև սեպտեմբերին:

Վերը նշված զարգացումների պայմաններում Ռուսաստանում օգոստոսին⁵ շինարարության ճյուղում⁶ նկատվել է տ/տ աճի տեմպի կտրուկ դանդաղում (2008 թ. օգոստոսին շինարարության տ/տ աճը կազմել է 6.4%՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի 14.5%-ի համեմատ), իսկ առևտրի ճյուղում աճի բարձր տեմպերը պահպանվել են: ԱՄՆ-ից ներհոսող տրանսֆերտների ծավալները ողջ տարվա ընթացքում նվազել են:

2008 թվականի երրորդ եռամսյակում հարկաբյուջետային հատվածը⁷ համախառն պահանջարկի վրա ունեցել է 0.2 տոկոս ընդլայնող ազդեցություն՝ կանխատեսված 1.1 տոկոս ընդլայնողի փոխարեն: Ընդ որում, շեղումը հիմնականում պայմանավորվել է եկամուտների՝ նախկինում կանխատեսվածից ավելի հավաքագրման պարագայում ձևավորված ավելի զսպող ազդակով:

Այսպիսով, մասնավոր ծախսումների՝ հավասարակշիռ մակարդակից փոքր ինչ բարձր լինելու և նախատեսված զգալիորեն քիչ ընդլայնողական հարկաբյուջետային քաղաքականության պայմաններում ձևավորված ներքին պահանջարկի զարգացումները եռամսյակում խթանել են գնաճը ընդամենը 0.08 տոկոսային կետով:

Ինչ վերաբերում է դրամավարկային զարգացումներին, ապա տարեսկզբից տնտեսության դրամայնացման գործընթացի դանդաղման և առաջին կիսամյակում արձանագրված բարձր գնաճի պարագայում Կենտրոնական բանկը շարունակել է դրամավարկային պայմանների խստացումը՝ 2008 թ. երրորդ եռամսյակում բարձրացնելով ռեպո տոկոսադրույքը 0.75 տոկոսային կետով (ամսական 0.25-ական տոկոսային կետ): Այս պայմաններում երրորդ եռամսյակում արձանագրվել է դրամավարկային գրեթե բոլոր ցուցանիշների 12-ամսյա փաստացի աճի տեմպերի էական նվազում:

Դրամային զանգվածն աճել է տ/տ 35.1%-ով՝ նախորդ տարվա դեկտեմբերի տ/տ 63.9%-ի համեմատ, այդ թվում՝ դրամային ավանդներն ավելացել են 44%-ով, շրջանառությունում գտնվող կանխիկ դրամը՝ 28.7%-ով, իսկ փողի բա-

⁴ Ապրանքային ներմուծման (ՄԻՖ) ծավալների աճը հունվար-օգոստոսին կազմել է 36.0%, իսկ առանց ադամանդի՝ 38.8%: Ծառայությունների ցուցանիշները կանխատեսումներ են:

⁵ Սեպտեմբերի ցուցանիշները բացակայում են:

⁶ Միգրանտների զգալի մասը Ռուսաստանում զբաղված է շինարարության և առևտրի ճյուղերում:

⁷ Երրորդ եռամսյակի համախմբված բյուջեի նախնական փաստացի ցուցանիշները հաշվարկվել են՝ հիմք ընդունելով 77 ֆինանսների նախարարության տրամադրած հուլիս, օգոստոս ամիսների՝ նախնական փաստացի և սեպտեմբերի ծրագրված ցուցանիշները՝ որոշակի ճշգրտումների իրականացման շնորհիվ նախնական փաստացի գնահատումներ ստանալով:

զան՝ 31.6%-ով: Միաժամանակ, փողի զանգվածի աճի տեմպը կազմել է 30.1%՝ նախորդ տարվա դեկտեմբերի տ/տ 42.3% աճի համեմատ, այդ թվում՝ դոլարային արտահայտությամբ արտարժույթային ավանդներն ավելացել են 25.9%-ով, իսկ դրամային արտահայտությամբ՝ 13.8%-ով:

Չնայած վերոնշյալ զարգացումներին, շարունակում է բարձր տեմպով աճել տնտեսության վարկավորումը՝ երրորդ եռամսյակում կազմելով տ/տ 66.3%, ընդ որում՝ ընդհանուր վարկերի կառուցվածքում դրամով վարկավորման ավելի բարձր աճի տեմպերը պահպանվել են:

Ինչ վերաբերում է ֆինանսական շուկայի զարգացումներին, ապա երրորդ եռամսյակի վերջին ամսվա դրությամբ միջբանկային ռեպո շուկայի միջին օրական շրջանառության ծավալը կազմել է 867 մլն դրամ, իսկ միջին ամսական տոկոսադրույքը՝ 7.26%՝ 50 բազիսային կետով ցածր լինելով ԿԲ վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքից:

Սեպտեմբեր ամսվա դրությամբ առևտրային բանկերի միջին ամսական թղթակցային հաշիվները կազմել են 32,5 մլրդ դրամ՝ պարտադիր պահուստավորման հաշվարկային 23,9 մլրդ դրամի համեմատ, իսկ առևտրային բանկերի միջին ամսական ավելցուկային իրացվելիությունը՝ 8,6 մլրդ դրամ:

**ՀԵՏԱԳԱ 12-ԱՄՍՅԱ
ԺԱՄԱՆԱԿԱՅԱՏՎԱԾԻ
(2008 թ. ՉՈՐՐՈՐԴԻՑ
2009 թ. ԵՐՐՈՐԴ
ԵՈՒՄՍՅԱԿ)
ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ**

Արտաքին միջավայր⁸

Քաղային սցենար

Քաղային սցենարի ներքո արտաքին հատվածի կանխատեսումների հիմքում հետևյալ ենթադրություններն են.

- 2008 թ. երրորդ եռամսյակի համաշխարհային ֆինանսական ճգնաժամի խորացմամբ պայմանավորված՝ համաշխարհային տնտեսական աճի նվազում, ինչի վերականգնումը կսկսվի միայն 2009 թ. վերջից,
- համաշխարհային տնտեսության վնասները ֆինանսական ճգնաժամից կսահմանափակվեն 1.5-2 տրիլիոն ԱՄՆ դոլարի շրջանակում (1.3-1.4 տրիլիոն՝ ըստ ԱՄՅ գնահատումների), և կանխատեսվող ժամանակահատվածում նոր ֆինանսական ցնցումներ չի հայտ չեն գա,
- համաշխարհային տնտեսական աճի տեմպերի նվազման և նոր ցնցումների բացակայության պայմաններում ակնկալվում է համաշխարհային գնաճի տեմպի դանդաղ նվազում, որը սակայն զուգորդվելու է ապրանքային շուկաներում բարձր անորոշության և տատանողականության դրսևորումներով:

Այս սցենարի ներքո ենթադրվում են հետևյալ գնային ցուցանիշները: Մեկ տարվա ընթացքում եվրոյի փոխարժեքը ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ՝ ակնկալվում է, որ կտատանվի մոտ 1.35-1.5 ԱՄՆ դոլար/եվրո սահմաններում՝ հիմնականում պայմանավորված հունքային ապրանքների գների տատանողականությամբ և ԱՄՆ-ի ու եվրոպայի տնտեսական զարգացումներով:

Ակնկալվում է, որ ապրանքային շուկաներում գների աճի կամ նվազման նոր միտումներ չեն ձևավորվի, իսկ անորոշությունն ու տատանողականությունը թույլ չեն տա համաշխարհային պահանջարկի թուլացման ազդեցությամբ գների էական նվազում արձանագրել: Մասնավորապես՝ նավթի միջազգային գները հետագա ժամանակահատվածում կտատանվեն 80-110 ԱՄՆ դոլար՝ բարելի դիմաց միջակայքում, ոսկու գները համապատասխանաբար 800-950 ԱՄՆ դոլար սահմաններում, իսկ պղնձինը՝ 6000-7000 ԱՄՆ դոլար տոննայի դիմաց գնի շրջանակներում:

Մոտ ժամանակահատվածում հացահատիկի գների էական փոփոխություն չի սպասվում, քանի որ առաջարկի աճը կփոխհատուցվի պաշարների համալրմամբ պայմանավորված պահանջարկի աճով: Նոր գնային միտումներ այս շուկայում կծնավորվեն հաջորդ տարվա գարնանը՝ պայմանավորված նոր բերքի սպասումներով:

Հացահատիկի գները որոշակիորեն կարող են ազդել նաև մյուս պարենային ապրանքների՝ բրնձի, մսի, կաթնամթերքի, կենդանական և բուսական յուղերի և այլնի գների վրա, որոնց միտումները կծնավորվեն նաև կոնկրետ տվյալ ապրանքների շուկաների իրավիճակից ելնելով:

⁸ Արտաքին միջավայրի կանխատեսումների համար հիմք է ծառայել *The Economist*, *Global Insight*, *Financial Times*, *US Department of Agriculture*, *РосБизнесКонсалтинг* և այլ աղբյուրների տեղեկատվությունը:

2009 թ. ապրիլի մեկից 40%-ով կբարձրանան ներմուծվող բնական գազի գները՝ համաձայն «Գազպրոմի» և «Հայռուսգազարդի» միջև ձեռք բերված համաձայնության, որն իր հերթին կազդի ինչպես էլեկտրաէներգիայի սակագների, այնպես էլ այլ ապրանքների գների վրա՝ բարձրացման ուղղությամբ:

Այլընտրանքային սցենար

Այլընտրանքային սցենարով ենթադրվել է, որ կանխատեսվող ժամանակահատվածում համաշխարհային ճգնաժամի հասցրած վնասները ավելին կլինեն՝ պայմանավորված նոր ֆինանսական ցնցումներով, որոնք կհանգեցնեն համաշխարհային տնտեսական աճի էական նվազման: Գնային տատանողականության և անորոշության բարձր մակարդակով, ֆինանսական շուկաներից ապրանքային շուկաներ ներդրումների տեղափոխմամբ, ինչպես նաև կենտրոնական բանկերի կողմից իրավիճակի շտկման նպատակով լրացուցիչ իրացվելիության ներարկմամբ պայմանավորված՝ նոր գնաճային ճնշումներ կառաջանան ապրանքային շուկաներում՝ չնայած համաշխարհային պահանջարկի էական թուլացմանը:

Այս սցենարով ենթադրվում է մեկ տարվա ընթացքում ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ եվրոյի փոխարժեքի արժեզրկում մինչև 1.6 ԱՄՆ դոլար, նավթի և ոսկու գների հնարավոր կտրուկ աճ համապատասխանաբար մինչև 155 ԱՄՆ դոլար՝ մեկ բարելի դիմաց, և ավելի քան 1000 ԱՄՆ դոլար՝ մեկ տրոյական ունցիայի դիմաց:

Նշված սցենարների պարագայում արտաքին միջավայրի գնաճի ճնշումների գնահատումը արտացոլված է արձանագրության «Գնաճի կանխատեսումներ» մասում, թեև անհրաժեշտ է նկատի ունենալ նաև միջազգային զարգացումների ներքին շուկայի վրա ազդեցության չափի անորոշության բարձր աստիճանը՝ կապված գների կոշտությունների և ապրանքային շուկաների անկատարության հետ:

Համախառն առաջարկ

Քաղային սցենար

Չորրորդ եռամսյակում ակնկալվում է 10-11% տնտեսական աճ, իսկ 2009 թվականի առաջին երեք եռամսյակներում՝ 8-11%:

Ընդ որում, ինչպես և նախորդ տարիներին՝ տնտեսական աճին շարունակելու են առավել նպաստել ծառայությունների և շինարարության ճյուղերը:

Արդյունաբերության ճյուղում 2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում ակնկալվում է ավելացված արժեքի 3-5% աճ: Արդյունաբերության աճն ապահովվելու է հիմնականում էներգետիկայի, հանքարդյունաբերության, ոգելից ու ոչ ոգելից խմիչքների, պահածոների և շինանյութերի արտադրության աճի հաշվին: 2009 թվականի առաջին երեք եռամսյակներում ակնկալվում է արդյունաբերության աճի տեմպերի վերականգնում 4-6%-ի շրջակայքում: Այն հիմնականում ապահովվելու է էլեկտրաէներգիայի⁹, շինանյութերի արտադրության, սննդի արդյունաբերության և հանքարդյունաբերության ճյուղերում ակնկալվող աճի հաշվին, ինչպես նաև մետաղագործության և քիմիական արդյունաբերության աճի տեմպերի որոշակի վերականգնման հաշվին:

Արդյունաբերության ճյուղից եկող ռիսկերը հիմնականում նվազման ուղղությամբ են և պայմանավորված են մետաղագործության արտադրության ծավալների վերականգնման տեմպերի դանդաղմամբ, ինչպես նաև անբարենպաստ եղանակի հետևանքով պահածոների և բնական հյութերի արտադրության ծավալների նվազմամբ: Բացի այդ, արդյունաբերության արտադրության ծավալների նվազման ռիսկերը կապված են 2009 թվականի առաջին կեսին գազի գների բարձրացման հետևանքով մետաղագործության, քիմիական արդյունաբերության և շինանյութերի արտադրության ծավալների հնարավոր նվազման հետ: Արդյունաբերության ընդհանուր ծավալների նվազման ռիսկեր կան՝ կապված համաշխարհային պահանջարկի աճի տեմպերի նվազման հետ:

Շինարարության ճյուղում 2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում կանխատեսվում է 16-17% աճ՝ պայմանավորված բնակարանային շինարարության, մշակող արդյունաբերության և ծառայությունների ոլորտում իրականացվող շինարարության աճի բարձր տեմպով:

⁹ 2009 թվականի ընթացքում էլեկտրաէներգիայի արտադրության ծավալների շուրջ 25.5 մլրդ դրամով հնարավոր աճը պայմանավորված է դեպի Թուրքիա արտահանմամբ:

2009 թվականի առաջին երեք եռամսյակներում շինարարության աճի ակնկալվող տեմպերը կկազմեն 12-13%: Դրանք ապահովվելու են տրանսպորտի, կապի, էներգետիկայի, մետաղագործության և քիմիական արդյունաբերության ճյուղերում ակնկալվող ներդրումներով: Աճ է ակնկալվում նաև բնակարանային շինարարության գծով, որը ֆինանսավորվելու է ինչպես բնակչության, այնպես էլ կազմակերպությունների միջոցներով:

Շինարարության ճյուղից եկող ռիսկերը հիմնականում նվազման ուղղությամբ են՝ կապված համաշխարհային շուկաներում իրացվելիության ճգնաժամի հետևանքով կապիտալ ներհոսքի հնարավոր դանդաղման հետ՝ պայմանավորված որոշ ներդրումային նախագծերի իրագործման հետաձգմամբ:

Ծառայությունների ոլորտում 2008 թվականի վերջին եռամսյակում ավելացված արժեքի իրական աճը կազմելու է 11-12%, իսկ 2009 թվականի առաջին երեք եռամսյակներում ակնկալվում է ծառայությունների 9-12% աճ: Աճի տեմպի բարձր ցուցանիշներ են ակնկալվում տրանսպորտի, կապի, զբոսաշրջության հետ կապված ծառայությունների, ինչպես նաև ֆինանսական և այլ ծառայությունների ոլորտում:

Ծառայությունների ոլորտի ռիսկերը հիմնականում նվազման ուղղությամբ են՝ հիմնականում պայմանավորված բնակչության իրական եկամուտների, մասնավորապես՝ իրական դրամային տրանսֆերտների աճի տեմպի նվազմամբ:

Գյուղատնտեսության ճյուղում 2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում ակնկալվում է 6-8% իրական աճ: Ինչ վերաբերում է 2009 թվականի առաջին երեք եռամսյակներին, ապա հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ գյուղատնտեսության կեսը կազմող բուսաբուծության բերքը կախված է առավելապես բնակլիմայական պայմաններից, գյուղատնտեսության աճի կանխատեսման ժամանակ ընտրվել է ամենաքիչ ռիսկային տարբերակը, և նշված եռամսյակներում գյուղատնտեսության ճյուղի իրական աճը կանխատեսվել է 3%:

Այնուհանդերձ, այստեղ առկա ռիսկերը կանխատեսված ցուցանիշի գերազանցման ուղղությամբ են՝ պայմանավորված անասնապահությունում անասնազխաբանակի ավելացմամբ, ինչպես նաև ցանքատարածությունների որոշակի աճով:

Այլընտրանքային սցենար

Այլընտրանքային սցենարով՝ համաշխարհային տնտեսության զարգացումների կարծազանքեն ՀՆԱ բոլոր ճյուղերը՝ բացառությամբ գյուղատնտեսության ճյուղի, որի զարգացումները կարճաժամկետ հատվածում պայմանավորված են բացառապես բնակլիմայական պայմաններով: Ենթադրվում է, որ 2009 թվականի առաջին երեք եռամսյակներում ՀՆԱ աճի տեմպը կտատանվի միջինը 6-9%-ի սահմանում¹⁰ բազային սցենարի 8-11%-ի փոխարեն: Համաշխարհային տնտեսության զարգացումների նկատմամբ առավել խոցելի ճյուղը շինարարությունն է, որտեղ արտաքին ֆինանսական միջոցների էական նվազման ռիսկերի և որոշ շինարարական նախագծերի ֆինանսավորման հնարավոր հետաձգման դեպքում աճի տեմպերը կտատանվեն 8-10%-ի շրջանակում՝ բազային սցենարով նախատեսված 12-13%-ի փոխարեն:

Ծառայությունների ոլորտում աճի տեմպերը կտատանվեն 7-9%-ի շրջանակում՝ բազային սցենարով նախատեսված 9-12%-ի փոխարեն: Աճի տեմպերի նվազումը պայմանավորված է բնակչության իրական եկամուտների՝ աշխատավարձի և տրանսֆերտների աճի տեմպերի էական նվազման ռիսկերով, ինչպես նաև որոշ ներդրումային նախագծերի հնարավոր հետաձգմամբ, որոնք պետք է պայմանավորեն տրանսպորտի և կապի ծառայությունների հետագա աճը:

Որոշակի նվազում կարող է արձանագրվել նաև արդյունաբերության ճյուղում՝ հիմնականում պայմանավորված ինչպես արտաքին, այնպես էլ ներքին պահանջարկի էական կրճատմամբ: Աճի տեմպերի որոշակի նվազում կարճաճաճի սննդի արդյունաբերության, մասնավորապես՝ շինանյութերի արտադրության ենթաճյուղերում: Քիմիական արդյունաբերության և մետաղագործության ենթաճյուղերի աճի տեմպերի՝ բազային սցենարով ակնկալվող վերականգնումը կհետաձգվի: Արդյունքում, արդյունաբերության աճի տեմպերը կտատանվեն 3-4%-ի շրջանակում՝ բազային սցենարով նախատեսված 4-6%-ի փոխարեն:

¹⁰ ՀՆԱ-ի այլընտրանքային սցենարի հավանականային բաշխման գրաֆիկը (*Fan Chart*) ներկայացված է Հավելված 1-ում:

Համախառն պահանջարկ

Մասնավոր հատվածի ծախսումներ Քաղաքային սցենար

Մասնավոր սպառման և ներդրումների ճշգրտված գնահատումների համաձայն՝ 2008 թվականի չորրորդ և 2009 թվականի առաջին երեք եռամսյակներում մասնավոր սպառման իրական աճը միջին հաշվով կկազմի 8.0-9.5%, իսկ մասնավոր ներդրումներն իրական արտահայտությամբ կավելանան 12.5-14%-ով:

ՀՀ ԿԲ գնահատումների համաձայն՝ 2008 թ. չորրորդ եռամսյակում մասնավոր ծախսումների ճեղքվածքը դեռևս փոքր դրական կլինի՝ պայմանավորված սպառման հավասարակշիռ մակարդակից փոքր-ինչ բարձր մակարդակով: Իսկ 2009 թ. առաջին եռամսյակում մասնավոր ծախսումները կգտնվեն հավասարակշռից -0.2%-ով ցածր մակարդակում՝ պայմանավորված ինչպես մասնավոր սպառմամբ, այնպես էլ ներդրումներով: Փաստորեն, 2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում սպասվում են մասնավոր ծախսումների աննշան գնաճային ճնշումներ: Իսկ 2009 թվականի առաջին երեք եռամսյակներում մասնավոր ծախսումները կստեղծեն գնանկումային ճնշումներ՝ միջինում նպաստելով գնաճին -0.03-ից -0.06 տոկոսային կետով:

Այլընտրանքային սցենար

Ըստ այս սցենարի՝ սպասվում է մասնավոր հատվածի իրական ծախսումների աճի տեմպերի էական կրճատում, որը կարտահայտվի ինչպես մասնավոր սպառման, այնպես էլ մասնավոր ներդրումների աճի տեմպերում: Սակայն մասնավոր ներդրումների աճի տեմպերը ավելի կտրուկ կնվազեն, քանի որ վերջինիս վարքագիծը հիմնականում պայմանավորված է արտաքին ֆինանսական միջոցների ստացման հետ կապված ռիսկերով:

Ըստ այլընտրանքային սցենարի՝ սպասվում է, որ 2009 թվականի առաջին երեք եռամսյակներում մասնավոր սպառման իրական միջին աճը կկազմի շուրջ 6.7-7.5%՝ բազային սցենարի 8.5-9.5% աճի փոխարեն: Աճի տեմպերի նվազումը պայմանավորված կլինի ինչպես արտաքին աշխարհից ստացված ֆինանսական միջոցների, մասնավորապես՝ իրական տրանսֆերտների, ներքին տնտեսությունում իրական աշխատավարձի աճի տեմպերի էական կրճատմամբ, այնպես էլ սպառողական վարկերի աճի տեմպերի նվազմամբ:

Մասնավոր ներդրումների իրական աճը կանխատեսվում է միջին եռամսյակային ընդամենը 8-8.5%՝ բազային սցենարի 13-14%-ի փոխարեն: Մասնավոր ներդրումների աճի ցածր տեմպերը հիմնականում պայմանավորված են արտաքին ֆինանսական միջոցների՝ հիմնականում կապիտալ տրանսֆերտների, արտաքին վարկերի թերստացումներով, ինչպես նաև օտարերկրյա ներդրումային նախագծերի հնարավոր հետաձգումների հետ կապված բարձր ռիսկայնությամբ:

Ամփոփենք՝ ըստ այլընտրանքային սցենարի՝ 2009 թվականին մասնավոր հատվածի ծախսումների բացասական շեղումը հավասարակշիռ մակարդակից հնարավոր է զգալիորեն խորանա, որի պայմաններում գնանկումային ճնշումները, բազային սցենարի համեմատ, ավելի մեծ կլինեն:

Համախմբված բյուջե

Չորրորդ եռամսյակում հարկաբյուջետային ազդակը կունենա 1.5% ընդլայնող ազդեցություն՝ կանխատեսված 2.9% ընդլայնողի փոխարեն: Ծախսերի գծով կձևավորվի 1.9% ընդլայնող, իսկ եկամուտների գծով՝ 0.4% զսպող ազդակ: Արդյունքում, հաշվի առնելով նաև տարվա ինն ամիսների հարկաբյուջետային հատվածի զարգացումները՝ 2008 թվականի հարկաբյուջետային քաղաքականությունը համախառն պահանջարկի վրա կունենա գրեթե չեզոք ազդեցություն:

2009 թվականի առաջին կիսամյակում հարկաբյուջետային ազդակը կունենա 1.3% զսպող, իսկ երրորդ եռամսյակում՝ գրեթե չեզոք ազդեցություն:

Ամփոփենք՝ մասնավոր ծախսումների վերոնշյալ երկու սցենարների դեպքում, հարկաբյուջետային քաղաքականության 2008 թվականի չորրորդ եռամսյակի կանխատեսված զարգացումների արդյունքում, ներքին պահանջարկը գնաճի վրա կունենա չեզոք ազդեցություն, իսկ 2009 թվականի առաջին ինն ամիսների ընթացքում այն որոշակի գնանկումային միջավայր կստեղծի՝ պայմանավորված մասնավոր ծախսումների՝ հավասարակշիռ մակարդակից ցածր և զսպող հարկաբյուջետային ազդակների ձևավորմամբ:

Ընթացիկ հաշիվ

Բազային սցենար

Բազային սցենարով՝ համաշխարհային պահանջարկի աճի տեմպերի դանդաղման և ներքին տնտեսության ճյուղային զարգացումների պայմաններում արտահանման աճի տեմպերը 2008 թ. չորրորդ եռամսյակում կկազմեն տ/տ 7-10%: Միաժամանակ, 2009 թ. դեպի Թուրքիա 1.5 մլրդ կվտ էլեկտրաէներգիայի արտահանման պայմաններում և շինանյութերի արտադրության, հանքարդյունաբերության ճյուղերում ակնկալվող աճի, ինչպես նաև մետաղագործության և քիմիական արդյունաբերության աճի տեմպերի վերականգնման հաշվին արտահանման աճի տեմպերն առաջին երեք եռամսյակներում կկազմեն 15-20%:

Ընթացիկ տարվա ապրանքների և ծառայությունների ներմուծման աճի բարձր տեմպերի ներուժը կփոխանցվի հաջորդ տարի: Արդյունքում, 2008 թ. չորրորդ եռամսյակում ակնկալվում է ապրանքների և ծառայությունների ներմուծման տ/տ 25-30%, իսկ 2009 թ. երեք եռամսյակներում՝ 22-27% աճի ցուցանիշ:

Ոչ առևտրային բնույթի փոխանցումներում մեծ դերակատարում ունեն Ռուսաստանի տնտեսական աճի զարգացումները, ինչը, ըստ ԱՄՅ վերջին գնահատումների, 2008-2009 թթ. համար վերանայվել է նվազման ուղղությամբ, քանի որ Ռուսաստանի ֆինանսական շուկաների անկումը կհանգեցնի ՀՆԱ աճի տեմպերի որոշակի թուլացման: Այնուամենայնիվ, ԱՄՅ փորձագետների կարծիքով՝ Ռուսաստանի տնտեսությունն ունի լավ հնարավորություններ՝ խուսափելու տնտեսական աճի տեմպերի կտրուկ և երկարատև նվազումից: Ռուսաստանի տնտեսության ներկա զարգացումներն արտահայտվեցին երրորդ եռամսյակի տրանսֆերտների վարքագծի մեջ: Հաշվի առնելով այս զարգացումները՝ 2008 թ. չորրորդ եռամսյակում ոչ առևտրային բնույթի զուտ փոխանցումների տ/տ աճը կկազմի 25-30%, իսկ 2009 թ. երեք եռամսյակներում՝ 20-25%:

Վերոնշյալ զարգացումների պահպանման պարագայում ընթացիկ հաշիվ/ՀՆԱ ցուցանիշը 2008 թ. համար կկազմի 10-11%, իսկ 2009 թ. համար՝ 11-12%:

Այլընտրանքային սցենար

Բազային սցենարից տարբերությունը պայմանավորված է համաշխարհային տնտեսության ներկա անբարենպաստ զարգացումների պահպանմամբ և խորացմամբ, ինչը արտաքին պահանջարկի աճի տեմպերի կտրուկ նվազման հետևանքով կարտահայտվի 2009թ. ընթացքում արտահանման բավականին ցածր աճով՝ 5-8%: Համաշխարհային տնտեսության այս զարգացումների հետևանքով ներդրումների և որոշակի ծրագրերի հնարավոր հետաձգման կամ դանդաղման արդյունքում ՀՆԱ աճի տեմպերի դանդաղումը կարտահայտվի ներքին պահանջարկի աճի տեմպերի նվազմամբ, և հետևաբար նաև ներմուծման աճի տեմպերի նվազմամբ, ինչը կգտնվի 12-17% միջակայքում:

Տրանսֆերտների մասով հիմնական ենթադրությունն այն է, որ Ռուսաստանի տնտեսության վրա համաշխարհային ֆինանսական ճգնաժամը կունենա ավելի խոր ազդեցություն: Միաժամանակ, ենթադրվում է, որ համապատասխան տնտեսական քաղաքականության միջոցառումները, որոնք պետք է ուղղված լինեն Ռուսաստանի տնտեսության վրա համաշխարհային տնտեսության ազդեցությունների թուլացմանը, չեն տա ցանկալի արդյունք կամ պարզապես կունենան կարճաժամկետ ազդեցություն: Նման զարգացումների արդյունքում ոչ առևտրային բնույթի զուտ փոխանցումների աճը կկազմի 10-15%:

Արդյունքում, ընթացիկ հաշիվ/ՀՆԱ ցուցանիշը 2009 թ. համար կկազմի 12-13%:

Աշխատանքի շուկա

Բազային սցենար

Ըստ ԿԲ գնահատումների՝ տնտեսության միջին անվանական աշխատավարձի 2008 թվականի չորրորդ եռամսյակի և 2009 թվականի առաջին կիսամյակի միջին աճը կկազմի շուրջ 18-19%, իսկ գործազրկության միջին մակարդակը՝ 6.1-6.2%:

Ըստ նախնական գնահատումների՝ 2009 թվականի երրորդ եռամսյակում տնտեսության միջին անվանական աշխատավարձի աճը կկազմի շուրջ 18.6%, իսկ գործազրկության մակարդակը՝ 6.0%:

Ինչպես 2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում, այնպես էլ 2009 թվականի առաջին երեք եռամսյակներում աշխատանքի շուկայի ազդեցությունը գնաճի

վրա կլինի խթանող՝ պայմանավորված այն հանգամանքով, որ արտադրողականության աճը կգտնվի 8.5-9.5%-ի սահմաններում և միայն մասամբ կփոխհատուցի գնաճի վրա աշխատավարձի աճի խթանող ազդեցությունը:

Այլընտրանքային սցենար

Ըստ այլընտրանքային սցենարի՝ աշխատանքի շուկայի զարգացումները 2009 թվականի առաջին երեք եռամսյակներում կարտահայտվեն աշխատանքի արտադրողականության աճի տեմպերի զգալի անկումով, աշխատավարձի աճի տեմպերի նվազմամբ, ինչպես նաև գործազրկության մակարդակի որոշակի հնարավոր աճով:

Աշխատանքի արտադրողականության աճի տեմպը կկազմի 7.5-8.0%՝ բազային սցենարով նախատեսված 8.5-9.5%-ի փոխարեն՝ հիմնականում պայմանավորված ՀՆԱ հիմնական ճյուղերի աճի տեմպերի կրճատման ռիսկերով: Տնտեսության միջին անվանական աշխատավարձի եռամսյակային աճը կկազմի շուրջ 15-16%՝ բազային սցենարով նախատեսված 18-19%-ի փոխարեն՝ պայմանավորված ինչպես արտադրողականության աճի տեմպերի նվազման, այնպես էլ տնտեսությունում պահանջարկի կրճատման էական ռիսկերով:

Փող և վարկ

Բազային սցենար

Հաշվի առնելով, որ սկսած նախորդ տարվա հուլիսից Կենտրոնական բանկը խստացրել է դրամավարկային պայմանները՝ բարձրացնելով ռեպո տոկոսադրույքը 3 տոկոսային կետով, և կշարունակվի տնտեսության դրամայնացման տեմպերի դանդաղման գործընթացը, ըստ ԿԲ գնահատումների՝ 2008 թվականը կավարտվի դրամավարկային ցուցանիշների տարեկան աճի հետևյալ մակարդակներով. փողի և դրամային զանգվածը՝ 21-24%, փողի բազան՝ 9-11%: Միաժամանակ, դրամային ավանդների և շրջանառությունում եղած կանխիկ դրամի աճի տեմպերը էականորեն կդանդաղեն՝ կազմելով համապատասխանաբար 32-34% և 12-14%: Հակառակ դրան, մինչև տարեվերջ կշարունակվի արտաբերության ավանդների աճի տեմպերի ավելացումը, ինչի արդյունքում տարին կավարտվի դոլարային արտահայտությամբ տարեկան 23-25% աճով (նախորդ տարի արձանագրվել էր տարեկան 8.6% աճ): Ի տարբերություն մյուս ցուցանիշների՝ ակնկալվում է տնտեսության վարկավորման աճի բարձր տեմպերի պահպանում՝ դեկտեմբերի վերջին տարեկան շուրջ 60%, որը թեև ցածր կլինի նախորդ տարվա համանման ցուցանիշից 16-18 տոկոսային կետով, սակայն բացարձակ ծավալով կգերազանցի այն շուրջ 72.0 մլրդ դրամով (2008 թ. աճը կկազմի շուրջ 260.0 մլրդ դրամ): Վարկավորման աճի տեմպի նվազումը հետևանք է և՛ ՀՀ ԿԲ կողմից իրականացվող զսպողական դրամավարկային քաղաքականության, և՛ համաշխարհային շուկաներում դրսևորվող իրացվելիության ճգնաժամի:

Մեկ տարում վերոնշյալ ցուցանիշների կանխատեսված մակարդակները ըստ էության պահպանվել են. 2009 թ. սեպտեմբերի վերջի դրությամբ դրամային զանգվածը կավելանա 22-24%-ով, փողի զանգվածը՝ 21-23%-ով, փողի բազան՝ 13-15%-ով, դրամային ավանդները՝ 30-32%-ով, շրջանառությունում եղած կանխիկ դրամը՝ 17-19%-ով: Տնտեսության վարկավորման գծով ակնկալվում է աճի տեմպերի էական դանդաղում՝ 2009-ի սեպտեմբերին տ/տ 40-42%, որն այնուամենայնիվ կապահովի բացարձակ արտահայտությամբ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածում տրամադրված վարկերի ծավալը՝ 250 մլրդ դրամ:

Այլընտրանքային սցենար

Դրամավարկային հատվածում այն առաջին հերթին կարտահայտվի վարկավորման ծավալների կրճատմամբ՝ 2009 թ. սեպտեմբերի վերջի դրությամբ տ/տ 33-35% կամ շուրջ 200.0 մլրդ դրամ աճ, որն էլ ազդեցություն կունենա դրամավարկային մյուս ցուցանիշների վրա՝ աճի տեմպերի դանդաղման ուղղությամբ (2-4 տոկոսային կետ). փողի զանգվածը կավելանա տ/տ 18-20%-ով, դրամային զանգվածը՝ 19-21%-ով, փողի բազան՝ 11-13%-ով, շրջանառությունում եղած կանխիկը՝ 13-15%-ով և դրամային ավանդները՝ 26-28%-ով:

Բազային սցենար

Բազային սցենարով՝ արտաքին և ներքին տնտեսական զարգացումների պարագայում, ըստ ապրանքատեսակների գնաճի մոդելի արդյունքների, տոկոսադրույքների անփոփոխ մակարդակի պահպանման պայմաններում 2009 թվականի երրորդ եռամսյակում 12-ամսյա գնաճի կենտրոնական կանխատեսումը 3.5% է, իսկ 2008 թ. չորրորդ եռամսյակում՝ 5.8% (տե՛ս հավելված 2):

Բազային սցենարում հիմնական ենթադրությունները հետևյալն են.

- համաշխարհային պարենային շուկաների նախորդ զարգացումների արդյունքում արդեն իսկ տարեվերջին «Հացամթերք» ապրանքախմբի ներքին գների 20%-ով նվազում, ինչը շուրջ 3 տոկոսային կետով կնվազեցնի ընդհանուր գնաճը,
- 2009 թ. երկրորդ և երրորդ եռամսյակների կանխատեսումներում ներառված են 2009 թ. ապրիլի 1-ից սպառողների համար զազի և էլեկտրաէներգիայի սակագների ուղղակի և ինքնարժեքի միջոցով այլ ապրանքների գների անուղղակի թանկացման ընդհանուր առմամբ 1.3%-ով նպաստումը կուտակային ՍԳԻ-ին,
- 2009 թ. առաջին և երկրորդ եռամսյակներում հաշվի է առնվել նաև ծառայությունների սակագների հնարավոր աճը, որը հիմնականում բուժսպասարկման և կրթության ծառայությունների սակագնի հնարավոր աճի և կապի ծառայությունների սակագնի հնարավոր նվազման պայմաններում լրացուցիչ 1.4 տոկոսային կետով նպաստում է գնաճին,
- կանխատեսվող ողջ ժամանակահատվածում հաշվի է առնվել նաև պարենային ապրանքների երկրորդային ազդեցությունների նպաստումը գնաճին, որը աստիճանաբար թուլանում և մարում է:

Այլընտրանքային սցենար

Արտաքին և ներքին տնտեսական զարգացումների պարագայում, ինչպես նաև հաշվի առնելով բազային սցենարի հիմքում դրված ենթադրությունները, ըստ ապրանքատեսակների գնաճի մոդելի ստացվել են գնաճի հետևյալ կանխատեսումները. 2009 թվականի երրորդ եռամսյակում 12-ամսյա գնաճի կենտրոնական կանխատեսումը կկազմի 5.0%՝ բազային սցենարի 3.5%-ի փոխարեն, իսկ 2008 թ. չորրորդ եռամսյակում 5.9%՝ բազային սցենարի 5.8%-ի փոխարեն (տե՛ս հավելված 2):

Բազային և այլընտրանքային սցենարների հավանական ռիսկեր

- Համաշխարհային պարենային շուկաների նախորդ զարգացումներին «Հացամթերք» ապրանքախմբի ներքին գները կարող են արձագանքել կանխատեսվածից փոքր չափով,
- համաշխարհային տնտեսական աճի տեմպերի դանդաղման պարագայում պարենային և հումքային ապրանքների նկատմամբ համաշխարհային պահանջարկը կնվազի, որի պայմաններում նավթի և հացահատիկի միջազգային գները կարող են լինել ակնկալվածից ցածր: Մյուս կողմից՝ ֆինանսական շուկաների անկայունության և կենտրոնական բանկերի կողմից իրացվելիության՝ շարունակվող լայնածավալ ներարկման պայմաններում հնարավոր է, որ շուկայի մասնակիցները միջոցները ուղղեն հումքային և ապրանքային շուկաներ, որի արդյունքում նավթի և հացահատիկի միջազգային գների տատանողականությունը զգալիորեն կավելանա, և ներքին գները կծնավորվեն ավելի բարձր մակարդակի վրա,
- կախված բնակչության պայմաններից՝ գյուղատնտեսության ճյուղի արտադրության ծավալները կարող են լինել ակնկալվածից ինչպես ավելի բարձր, այնպես էլ ավելի ցածր,
- կապիտալ տրանսֆերտների աճի տեմպերի նվազման, ինչպես նաև ներդրումային ծրագրերի հնարավոր հետաձգման միջոցով ՀՀ կապիտալ ներհոսքի նվազման պայմաններում համախառն պահանջարկի իրական աճի տեմպը կարող է լինել ակնկալվածից ավելի ցածր, որի արդյունքում կծնավորվի գնանկումային միջավայր: Մյուս կողմից՝ վերոնշյալ գործոնները կարող են ՀՀ դրամի փոխարժեքի էական արժեզրկման ճնշումներ առաջացնել, որի արդյունքում ներմուծվող ապրանքների գնաճը ոչ միայն կչեզոքացնի տեղական գների գնանկումը, այլև ավելի բարձր ընդհանուր գնաճի մակարդակ կծնավորի:

Հաշվի առնելով 2008 թ. երրորդ եռամսյակի զարգացումները և հետագա 12-ամսյա հորիզոնում Կենտրոնական բանկի կանխատեսումները՝ ԿԲ խորհուրդը քննարկել է դրամավարկային քաղաքականության հետագա ուղղությունները:

2008 թ. երրորդ եռամսյակում շարունակվել են արտաքին միջավայրից փոխանցվող գնաճի թուլացման միտումները, իսկ ներքին պահանջարկի զարգացումները լրացուցիչ գնաճային ճնշումներ չեն առաջացրել: Ավելին, արդեն իսկ նկատվում է վառելիքի և պարենային որոշ ապրանքների ներքին գների նվազում թեև դանդաղ ու փոքր չափով, սակայն հիմքեր է ստեղծում առաջիկայում այդ ապրանքատեսակների գների ճշգրտման համար: Համաշխարհային ֆինանսական շուկաների ներկա զարգացումների հետևանքով համաշխարհային պահանջարկի անկումն արտաքին գնաճային ճնշումների հետագա թուլացման լուրջ հիմքեր է ստեղծում: Վերոնշյալ զարգացումների պայմաններում շարունակվող հարկաբյուջետային հաշվեկշռված քաղաքականությունը կնպաստի հավելուրդային ներքին պահանջարկի աճի սահմանափակմանը, ինչը էականորեն կթուլացնի նաև ներքին գնաճային ճնշումները:

Միաժամանակ, շարունակվող ֆինանսական ճգնաժամի պայմաններում մեծանում է միջազգային ապրանքային շուկաներում գների հետագա տատանողականության հավանականությունը, ինչը համաշխարհային գնաճի թուլացման միտումների զսպման էական գործոն կարող է հանդիսանալ:

Տնտեսության տարբեր հատվածների բազային և այլընտրանքային սցենարների հիման վրա առանձին ապրանքատեսակներով գնաճի կանխատեսման և ՀՀ ԿԲ-ի եռամսյակային կանխատեսումների մոդելի միջոցով ստացված արդյունքները վկայում են, որ վերոնշյալ սցենարներից յուրաքանչյուրի դեպքում գնաճի հնարավոր վարքագիծը և տոկոսադրույքների համապատասխան արձագանքը կարող են տարբեր լինել: Թեև երկու սցենարով էլ կանխատեսվում է, որ գնաճը հայտնվելու է նպատակային միջակայքում արդեն 2009 թ. առաջին եռամսյակում (համաշխարհային պարենային շուկաների նախորդ զարգացումների արդյունքում «Հացամթերք» ապրանքախմբի ներքին գների 20%-ով նվազման պայմաններում), սակայն այլընտրանքային սցենարի դեպքում մշտապես գտնվելու է այդ միջակայքի վերին սահմանին մոտ:

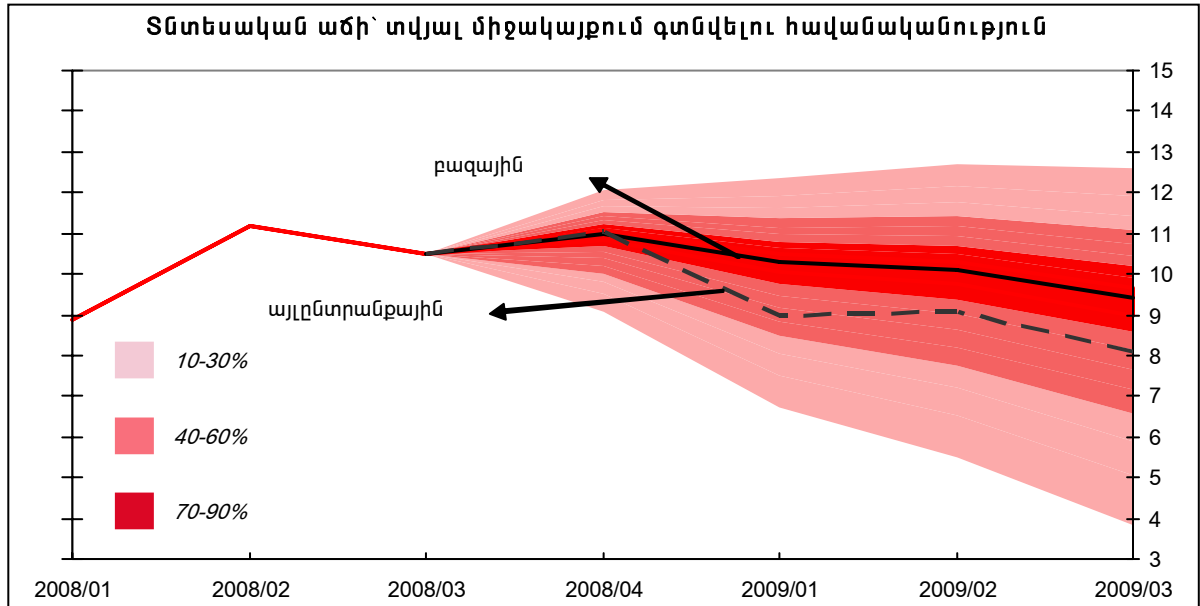
Տնտեսական զարգացումները բազային սցենարով ընթանալու դեպքում Կենտրոնական բանկը կարող է ապահովել գնաճի նպատակային թիրախը՝ նույնիսկ որդեգրելով տոկոսադրույքների իջեցման քաղաքականություն՝ զուգահեռաբար խթանելով ներքին պահանջարկը, քանի որ կանխատեսվող ցածր գնաճային միջավայրի պայմաններում կարող է արձանագրվել ՀՆԱ իր հավասարակշիռ մակարդակից դեպի ներքև շեղման խորացում: Մինչդեռ այլընտրանքային սցենարի դեպքում գնաճի նպատակային թիրախի ապահովումը հնարավոր է տոկոսադրույքների որոշակի բարձրացման կամ անփոփոխ մակարդակի պահպանման պարագայում: Նշենք, որ տոկոսադրույքների անփոփոխ մակարդակի պայմաններում, կապիտալ ներհոսքի հնարավոր կրճատման հետևանքով ՀՀ դրամի փոխարժեքի արժեզրկման ուղղությամբ ճնշումները թեև ներմուծվող ապրանքների գների բարձրացման միջոցով կարող են խթանող ազդեցություն ունենալ ընդհանուր գնաճի վրա, սակայն մյուս կողմից խթանելու են ՀՆԱ իրական աճը: Այս պայմաններում առավել ճկուն դրամավարկային քաղաքականությունը, որը ենթադրում է գնաճի նպատակային թիրախի ապահովում համեմատաբար երկար ժամանակահատվածում, արդյունավետ է, քանի որ նպատակի իրագործումը հնարավոր է դառնում ավելի բարձր տնտեսական աճի պայմաններում:

Վերոնշյալ երկու սցենարների ներքո ակնկալվող գնաճի վարքագծի համար էական պայման է համաշխարհային պարենային շուկաների նախորդ զարգացումների արդյունքում «Հացամթերք» ապրանքախմբի ներքին գների 20%-ով նվազումը, հակառակ դեպքում ողջ քննարկվող ժամանակահատվածում գնաճի կանխատեսվող մակարդակը բավականին բարձր կլինի գնաճի նպատակային թիրախից, որը թույլ չի տա առավել ճկուն դրամավարկային քաղաքականություն իրականացնել՝ իր հիմնական խնդրի լուծման հետ զուգահեռ ներքին պահանջարկի խթանման ուղղությամբ:

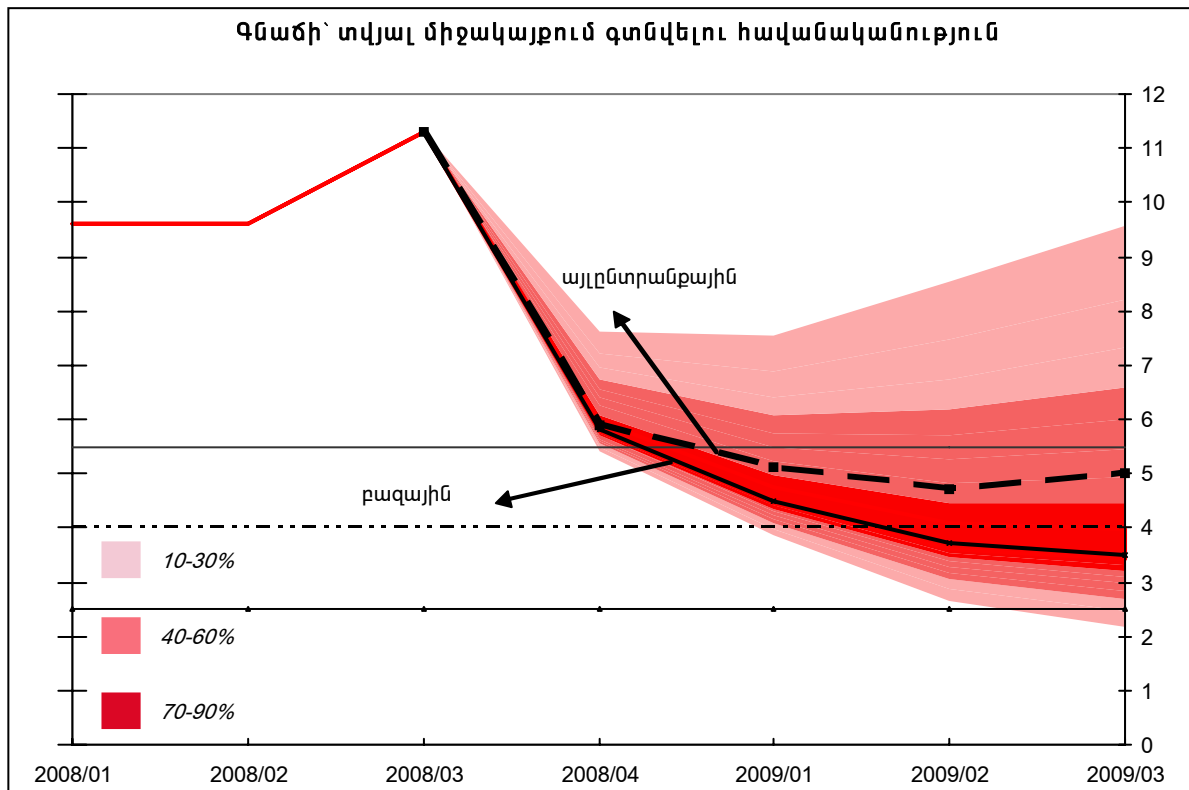
Արդյունքում, 2008 թվականի հոկտեմբերի 2-ի նիստում ԿԲ խորհուրդը որոշել է անփոփոխ թողնել վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքը՝ սահմանելով այն 7.75%: Լոնբարդային վարկերի և ավանդների տոկոսադրույքները սահմանվել են համապատասխանաբար 10.75% և 4.75%:

ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ

Հավելված 1. Եռամսյակը՝ նախորդ տարվա նույն եռամսյակի համեմատությամբ
(ՀՆԱ իրական աճի կանխատեսման հավանականային բաշխում, բազային և
այլընտրանքային սցենարներ) (Fan Chart)

Հավելված 2. Գնաճի բազային և այլընտրանքային սցենարների կանխատեսումների
հավանականային բաշխում

**ԳՆԱՃԻ
ԽԱՉՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ**

2008 թ. 4-րդ եռամսյակ

Բովանդակություն	
1. Համառոտագիր	23
2. Գնաճի զարգացումներ	25
2.1. Գնաճն ըստ ապրանքների և ծառայությունների խմբերի, բնականոն գնաճ	25
<i>Գնաճի տատանումների վիճակագրական վերլուծություն</i>	<i>26</i>
2.2. Գնաճի նպատակի իրագործում	28
3. Գնաճի գործոններ	30
3.1. Արտաքին միջավայր	30
3.2. Վճարային հաշվեկշիռ	35
3.3. Տոկոսադրույքներ, փոխարժեք և դրամավարկային զարգացումներ	39
3.3.1. <i>Տոկոսադրույքներ</i>	<i>39</i>
3.3.2. <i>Փոխարժեք</i>	<i>42</i>
3.3.3. <i>Դրամավարկային զարգացումներ</i>	<i>44</i>
3.4. Համախառն պահանջարկ և առաջարկ	48
3.4.1. <i>Համախառն պահանջարկ</i>	<i>48</i>
3.4.2. <i>Համախառն առաջարկ</i>	<i>51</i>
3.5. Աշխատանքի շուկա	52
3.6. Ներմուծման գներ և արտադրողների գներ	53
3.6.1. <i>Ներմուծման գներ</i>	<i>53</i>
3.6.2. <i>Արտադրողների գներ</i>	<i>54</i>
3.7. Գնաճի սպասումներ	55
4. Հավելված	57

1. ՀԱՄԱՌՈՏԱԳԻՐ

2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում համաշխարհային տնտեսական ճգնաժամն էլ ավելի է խորացել՝ անդրադառնալով նաև զարգացող երկրների տնտեսությունների վրա: Համաշխարհային պահանջարկի շարունակական նվազման պայմաններում տարվա երկրորդ կեսից նկատվող գնաճային ճնշումների թուլացման միտումներին արդեն իսկ չորրորդ եռամսյակում հաջորդել է գնանկումային միջավայրի ձևավորումը, որն արտահայտվել է ինչպես հումքային, այնպես էլ պարենային ապրանքների միջազգային շուկաներում: Հատկանշական է, որ այս զարգացումները իրենց արտացոլումն են գտել Հայաստանի ներքին շուկաներում միայն տարեվերջին՝ արտահայտվելով հիմնականում վառելիքի և հացամթերքի գների նվազմամբ, մինչդեռ, արդեն երրորդ եռամսյակից սկսած, բազմաթիվ զարգացող և զարգացած երկրներում գնաճի տեմպերի նվազումը ակնհայտ էր (տես հավելված 1,2):

Համաշխարհային տնտեսական ճգնաժամը ազդեցություն է ունեցել նաև տնտեսության իրական հատվածի վրա՝ հիմնականում համաշխարհային պահանջարկի կրճատման և մասնավոր տրանսֆերտների ներհոսքի աճի տեմպերի կտրուկ անկման միջոցով: Այդ ազդեցությունը դրսևորվել է առաջին հերթին արդյունաբերության և շինարարության ճյուղերում, որտեղ տարվա չորրորդ եռամսյակում արձանագրվել է իրական անկում: Արդյունքում՝ 2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում արձանագրվել է 0.2% ՀՆԱ իրական նվազում, որի պարագայում հունվար-դեկտեմբերի տնտեսական աճի ցուցանիշը կազմել է 6.8%:

2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում ներքին պահանջարկի իրական աճը կազմել է 2.6% (նախորդ տարվա համապատասխան ժամանակահատվածում՝ 14.2%), իսկ տարեկան կտրվածքով՝ 8.1% (նախորդ տարի՝ 14.0%): Ներքին պահանջարկի իրական աճի տեմպերի նվազումը պայմանավորված է եղել պետական ծախսումների աճի տեմպերի էական և մասնավոր ծախսումների աճի տեմպերի ավելի մեղմ նվազումներով: Ընդ որում, մասնավոր ծախսումների աճի տեմպերի նվազումը հիմնականում դրսևորվել է տարվա չորրորդ եռամսյակում՝ պայմանավորված համաշխարհային ֆինանսական և տնտեսական ճգնաժամի հետևանքով բնակչության եկամուտների աճի տեմպերի նվազմամբ: Արդյունքում, չորրորդ եռամսյակի ընթացքում մասնավոր հատվածի իրական ծախսումները գնաճի վրա ունեցել են շուրջ 0.6 տոկոսային կետով զսպող ազդեցություն:

2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում հարկաբյուջետային հատվածը համախառն պահանջարկի վրա ունեցել է 2.0% զսպող ազդեցություն՝ կանխատեսված 1.5% ընդլայնողի փոխարեն: Ընդ որում, շեղումն առաջացել է հիմնականում ծախսերի գծով. կանխատեսված 1.9% ընդլայնող ազդակի փոխարեն ձևավորվել է 0.7% զսպող ազդակ, որը պայմանավորվել է ծախսերի գծով տնտեսությունների ձևավորմամբ (չորրորդ եռամսյակի փաստացի ծախսերը կազմել են կանխատեսվածի 89.0%-ը): Եռամսյակի ընթացքում ձևավորված ՀՆԱ-ի անվանական մակարդակը զգալիորեն զիջել է կանխատեսված ՀՆԱ-ի ցուցանիշը, որի արդյունքում եկամուտների գծով ձևավորվել է ավելի մեծ զսպող ազդակ, քան կանխատեսվել էր: Ամփոփելով՝ նշենք, որ տարվա արդյունքում հարկաբյուջետային քաղաքականությունը համախառն պահանջարկի վրա ունեցել է չեզոք ազդեցություն՝ կանխատեսված ընդլայնող ազդեցության փոխարեն: Ընդ որում, եկամուտների գծով ձևավորվել է զսպող ազդակ, իսկ ծախսերի գծով՝ ընդլայնող:

2008թ. չորրորդ եռամսյակում, ինչպես նաև ողջ տարվա ընթացքում, աշխատավարձերի աճի տեմպերը որոշակի նվազել են: Սրան զուգահեռ, արձանագրվել է աշխատանքի արտադրողականության աճի՝ ավելի արագ տեմպերով նվազում՝ հանգեցնելով միավոր աշխատուժի ծախսերի աճի: Այս պայմաններում աշխատանքի շուկայի կողմից որոշակի գնաճային ճնշումներ են առաջացել սպառողական շուկայում:

2008թ. չորրորդ եռամսյակում համաշխարհային տնտեսական ճգնաժամի հետևանքներն արդեն իսկ վառ արտահայտվեցին ընթացիկ հաշվի վարքագծում, երբ արձանագրվեց արտահանման տ/տ 27.7% կրճատում՝ ներմուծման տ/տ 18.5% աճի պայմաններում: Համաշխարհային տնտեսական զարգացումների հաջորդ հետևանքն արտահայտվել է մասնավոր տրանսֆերտների և սեզոնային աշխատողների եկամուտների ներհոսքի աճի տեմպերի կտրուկ նվազմամբ՝ նախորդ եռամսյակներում արձանագրված բարձր աճերի համեմատ: Ընթացիկ

հաշվի պակասուրդի տ/տ աճը չորրորդ եռամսյակում կազմել է 327.1 մլն ԱՄՆ դոլար, իսկ տարվա արդյունքներով վերջինիս կշիռը ՀՆԱ-ում՝ 12.6%՝ նախորդ տարվա 6.4%-ի համեմատ:

2008թ. չորրորդ եռամսյակում ևս դրամավարկային միջավայրը¹, ինչպես և սպասվում էր, բնութագրվել է տնտեսության դրամայնացման գործընթացի դանդաղմամբ, ինչն արտահայտվել է փողի ագրեգատների դրամային բաղադրատարրերի նվազումներով: Այսպես, դրամային զանգվածը նվազել է տ/տ 4.2%-ով, որտեղ դրամային ավանդների նվազումը կազմել է 5.9%, իսկ շրջանառությունում գտնվող կանխիկ դրամինը՝ 3%՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համապատասխանաբար 64.9%, 82.4% և 54.1% աճերի դիմաց:

Եռամսյակի ընթացքում տնտեսության դոլարայնացման աստիճանի բարձրացման պայմաններում արտարժույթային ավանդները դրամային արտահայտությամբ ավելացել են տ/տ 30.5%-ով, այն դեպքում, երբ նախորդ տարվա չորրորդ եռամսյակի նույն ցուցանիշը նվազել էր 9.3%-ով:

Չորրորդ եռամսյակում ևս պահպանվել են տնտեսության վարկավորման համեմատաբար բարձր աճի տեմպերը՝ կազմելով տ/տ 48.7%: Վարկերի կառուցվածքում դրամով վարկերն ավելացել են 48.6% -ով, իսկ դրամային արտահայտությամբ արտարժույթով վարկերն այդ նույն ժամանակահատվածում ավելացել են 48.8%-ով (դոլարային արտահայտությամբ աճը կազմել է 47.6%):

Վերոնշյալ զարգացումներով էլ պայմանավորվել է գնաճի նպատակի իրագործման ընթացքը չորրորդ եռամսյակում: Եռամսյակի սկզբին, չնայած միջազգային պարենային և ոչ պարենային շուկաներում ձևավորված գնանկումային միջավայրին, ներքին շուկայում գնային ճշգրտումները բավականին դանդաղ են ընթացել, բացի այդ միջազգային շուկաներում դեռևս բարձր էր գնային տատանողականության հավանականությունը: Այս ժամանակահատվածում Կենտրոնական բանկը ստիպված էր պահպանել վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքի բարձր մակարդակը: Նոյեմբերի երկրորդ կեսից ներքին գների էական նվազում է արձանագրվել, որին զուգահեռ, համաշխարհային պահանջարկի կրճատման ազդեցությամբ՝ նվազել են նաև տնտեսական աճի տեմպերը: Այս պայմաններում ՀՀ կենտրոնական բանկը հայտարարել է, որ փոխում է դրամավարկային քաղաքականության ուղղությունը և որդեգրում է դրամավարկային պայմանների աստիճանական թուլացման քաղաքականություն՝ կարևորելով և՛ գների կայունության, և՛ ֆինանսական կայունության ապահովման խնդիրները:

Տարեկան արդյունքներով, 2007թ. երկրորդ կեսից մինչև 2008թ. երրորդ եռամսյակ ՀՀ կենտրոնական բանկի կողմից դրամավարկային պայմանների խստացումը, զուգորդվելով 2008թ. չորրորդ եռամսյակում արտաքին հատվածից փոխանցված գնանկումային միջավայրի ազդեցությամբ, հնարավորություն է տվել ապահովելու գնաճի նպատակային $4 \pm 1.5\%$ թիրախը: 2008 թվականի հոկտեմբեր-դեկտեմբեր ամիսներին արձանագրվել է ընդամենը 0.9% գնաճ, որի պարագայում 12-ամսյա գնաճի ցուցանիշը, սեպտեմբերի համեմատ նվազելով 6.1 տոկոսային կետով, կազմել է 5.2%:

¹ 2008թ. երրորդ եռամսյակից սկսած՝ «ՀՀ ԿԲ բանքեր» պարբերականում տրվում են ավանդային կազմակերպությունների՝ ԿԲ-ի, առևտրային բանկերի և վարկային կազմակերպությունների ամփոփ հաշվեկշռային ցուցանիշները: Մանրամասն մեկնաբանությունները տե՛ս «ՀՀ ԿԲ տեղեկագիր» 2008թ. մայիս, էջ 106-107:

2. ԳՆԱԾԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐ

2.1. ԳՆԱԾՆ ԸՍՏ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԽՄԲԵՐԻ, ԲՆԱԿԱՆՈՆ ԳՆԱԾ

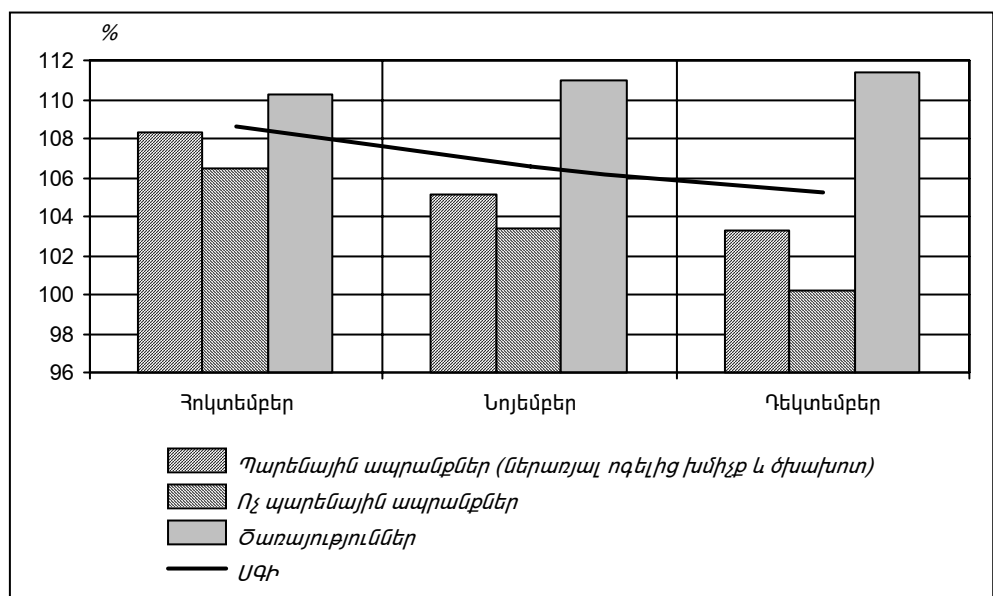
2008թ. դեկտեմբերին, 2007թ. դեկտեմբերի համեմատությամբ, գրանցվել է 5.2 % գնաճ (նախորդ տարվա նույն ցուցանիշը կազմել է 6.6%), ընդ որում՝ պարենային (ներառյալ ոգելից խմիչք և ծխախոտ), ոչ պարենային ապրանքների գների և ծառայությունների սակագների փոփոխությունը համապատասխանաբար կազմել է 3.3%, 0.2% և 11.4% (նախորդ տարի՝ 9.7%, 2.5% և 3.2%)՝ նպաստելով գնաճի ամփոփ մակարդակին համապատասխանաբար 1.79, 0.03 և 3.41 տոկոսային կետով:

«Պարենային ապրանքներ» ապրանքախմբի (ներառյալ ոգելից խմիչք և ծխախոտ) 3.3% գնաճը հիմնականում պայմանավորվել է «Հացամթերք» (7.9%), «Միս և մսամթերք» (9.1%), «Յուղ և ճարպ» (11.5%), «Սուրճ, թեյ, կակաո» (21.1%), «Կաթնամթերք» (3.2%) ենթաապրանքախմբերի գնաճով, որոնք նպաստել են ապրանքախմբի գնաճին համապատասխանաբար 2.2, 1.6, 0.9, 0.5 և 0.2 տոկոսային կետով: Միևնույն ժամանակ գնանկում է գրանցվել «Բանջարեղեն» (-11.9%), «Միրգ» (-9.8%), «Չկնամթերք» (-27.3%) և «Չու» (-5.4%) ենթաապրանքախմբերում՝ մեղմելով պարենային ապրանքախմբի գնաճը համապատասխանաբար -1.0, -0.5, -0.3 և -0.2 տոկոսային կետով:

«Ոչ պարենային ապրանքներ» ապրանքախմբի 0.2% գնաճը հիմնականում արդյունք է «Կոշկեղեն» (9.2%), «Հագուստ և գործվածք» (5.1%), «Լվացող միջոցներ» (5.7%), «Գեղահարդարման ապրանքներ» (4.4%), «Վառելիք» (6.5%), «Անձնական օգտագործման մեքենաներ և բենզին» (-13.1%), «Մշակույթի ապրանքներ» (-8.9%) և «Կենցաղային էլեկտրաապրանքներ» (-4.0%) ենթաապրանքախմբերի գների փոփոխության, որոնք «Ոչ պարենային ապրանքներ» ապրանքախմբի գնաճին նպաստել են համապատասխանաբար 1.0, 0.8, 0.5, 0.3, 0.3, -2.7, -0.6 և -0.1 տոկոսային կետով:

«Ծառայություններ» ապրանքախմբի 11.4% գնաճը հիմնականում պայմանավորվել է «Բուժսպասարկման ծառայություններ» (24.0%), «Բնակարանային, կոմունալ ծառայություններ» (7.8%), «Կրթության համակարգի ծառայություններ» (4.4%), «Տրանսպորտի ծառայություններ» (3.9%), «Հանրային սննդի ծառայություններ» (10.0%), «Իրավական և բանկային ծառայություններ» (14.6%) ենթաապրանքախմբերում գրանցված գնաճով՝ համապատասխանաբար 7.3, 1.9, 0.7, 0.6, 0.5 և 0.2 տոկոսային կետ նպաստումներով: «Կապի ծառայություններ» ենթաապրանքախմբի -3.5% գնանկումը նպաստել է ապրանքախմբի գնաճին -0.2 տոկոսային կետով:

Ապառողական գների
ինդեքսը 2008 թ. չորրորդ
եռամսյակում 12-ամսյա
կտրվածքով՝ ըստ
հիմնական ապրանքային
խմբերի և ծառայությունների

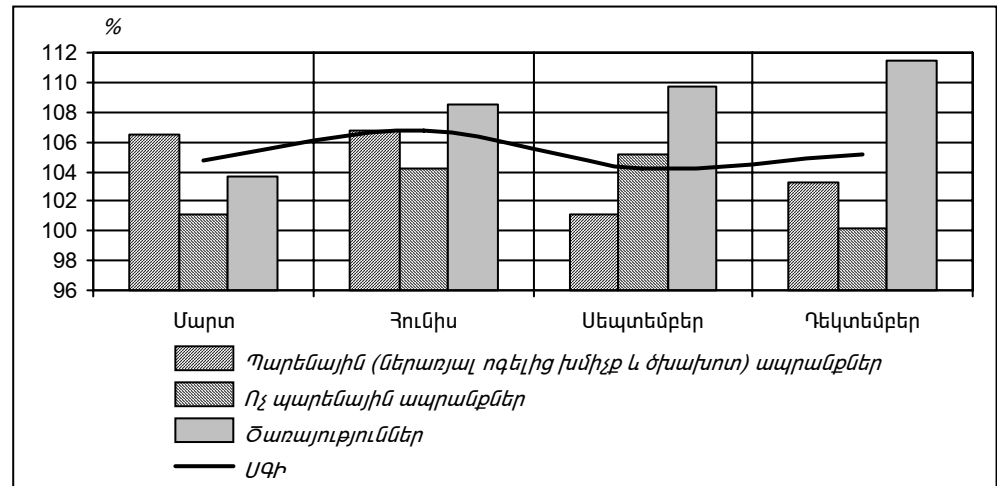

2008թ. 4-րդ եռամսյակի գնաճը նախորդ եռամսյակի վերջի նկատմամբ կազմել է 0.9%, ինչը հիմնականում պայմանավորվել է պարենային ապրանքների

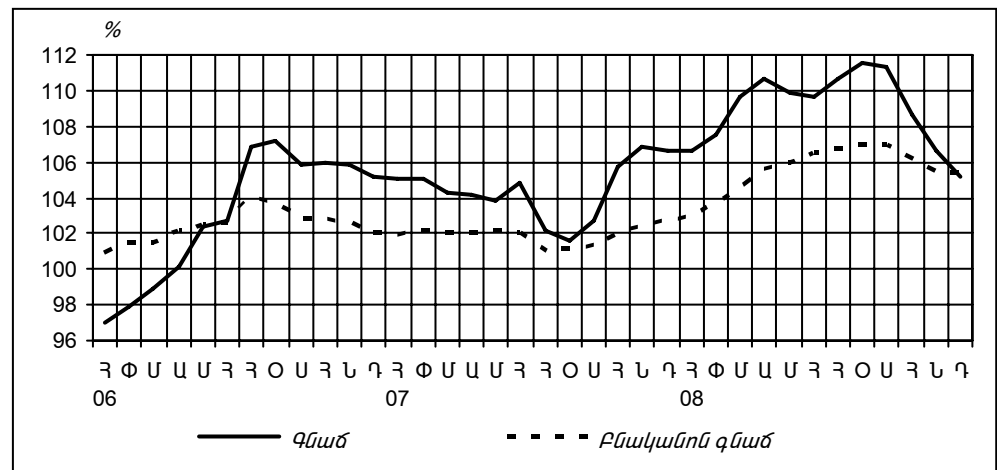
(ներառյալ ոգելից խմիչք և ծխախոտ) գների 2.2% և ծառայությունների սակագների 1.5% աճով, իսկ ոչ պարենային ապրանքների գները մեղմել են գնաճը՝ նախորդ եռամսյակի նկատմամբ ունենալով 4.7% գնանկում:

Գնաճը 2008թ. 4-րդ եռամսյակում, նախորդ տարվա համապատասխան եռամսյակի և 2008թ. հունվար-դեկտեմբերին՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի համեմատ կազմել է համապատասխանաբար 6.8% և 9.0%:

ՍԳԻ փոփոխություններն ըստ հիմնական ապրանքային խմբերի և ծառայությունների (2007թ. դեկտեմբերի նկատմամբ)

Գնաճի և բնականոն գնաճի շարժը 2006-2008 թթ. (%՝ նախորդ տարվա նույն ամսվա նկատմամբ)

2008թ. դեկտեմբերին, նախորդ տարվա դեկտեմբերի համեմատությամբ, բնականոն գնաճը կազմել է 5.37%՝ հիմնականում պայմանավորված «Ծառայություններ հիվանդանոցների վիրաբուժական բաժանմունքների» (27.4%), «Խոզի միս» (83.3%), «Ծառայություններ բժշկական լաբորատորիաների» (ռենտգեն նկար) (79.9%), «Ծառայություններ միջին բժշկական անձնակազմի և լաբորանտների» (30.6%), «Կարագ» (22.5%) և «Ծառայություններ բժշկական-մասնագետների և վիրաբույժների (խորհրդատվական)» (37.0%) ապրանքների և ծառայությունների գնաճով, որոնք բնականոն գնաճի ցուցանիշի վրա ունեցել են հետևյալ նպաստումները՝ 1.5, 0.8, 0.4, 0.3, 0.3 և 0.2:

Գնաճի տատանումների վիճակագրական վերլուծություն

Սպառողական գների ինդեքսի և սպառողական զամբյուղի առանձին ապրանքախմբերի գների ինդեքսների փոփոխությունների ուսումնասիրման և դրանց տատանումները պայմանավորող գործոնների բացահայտման նպատակով 2005 թվականի հունվարից մինչև 2008 թվականի դեկտեմբերն ընկած ժամանակահատվածի համար տարանջատվել և զննատվել է վիճակագրության տեսության մեջ ընդունված երեք բաղադրատարրերի (տրենդի, սեզոնայնության և պատահական տարրի) ազդեցությունը:

Գների ամսական ինդեքսների տատանումները պայմանավորող բաղադրատարրերի տեսակարար կշիռները

	Տրենդ	Սեզոնայնություն	Պատահական տարր	Ընդամենը
<i>(2005 թ. հունվար – 2008 թ. դեկտեմբեր, %)</i>				
ՍԳԻ	0.1	75.8	24.1	100.0
1. Հացամթերք	0.3	24.2	75.5	100.0
2. Սսամթերք	0.2	62.0	37.8	100.0
3. Ձկնամթերք	2.0	55.7	42.3	100.0
4. Կաթնամթերք և յուղեր	3.6	32.9	63.5	100.0
5. Միրգ և բանջարեղեն	4.5	88.9	6.6	100.0
6. Այլ մթերք	2.3	47.6	50.2	100.0
7. Ոչ ոգելից խմիչք	10.1	23.3	66.7	100.0
8. Ոգելից խմիչք և ծխախոտ	30.2	15.3	54.5	100.0
9. Հագուստ և կոշիկեղեն	5.2	53.3	41.5	100.0
10. Բնակվարձ, էլեկտրաէներգիա, վառելիք	3.7	32.3	64.1	100.0
11. Տնային գույք	0.3	16.2	83.5	100.0
12. Բուժսպասարկում և դեղորայք	2.3	35.9	61.8	100.0
13. Տրանսպորտ և կապ	0.2	26.3	73.4	100.0
14. Հանգիստ, մշակույթի ապրանքներ և ծառայություններ	0.8	91.0	8.2	100.0
15. Այլ ապրանքներ և ծառայություններ	18.0	21.8	60.2	100.0

Հաշվարկները ցույց են տալիս, որ 2005թ. հունվար - 2008թ. դեկտեմբեր ժամանակահատվածում, 2004թ. հունվար - 2007թ. դեկտեմբեր ժամանակահատվածի* համեմատությամբ, գնաճի ամփոփ ցուցանիշի վրա մեծացել է պատահական տարրի (9.7 տոկոսային կետ) և նվազել սեզոնայնության բաղադրատարրի (-4.8 տոկոսային կետ) ու տրենդի բաղադրատարրի (-4.9 տոկոսային կետ) ազդեցությունը:

Ըստ ապրանքախմբերի՝ երեք բաղադրատարրերի (տրենդի, սեզոնայնության և պատահական տարրի) ազդեցությունը փոփոխվել է տարբեր կերպ: 2004թ. հունվար - 2007թ. դեկտեմբեր ժամանակահատվածի համեմատ 2005թ. հունվար - 2008թ. դեկտեմբեր ժամանակահատվածում տրենդի ազդեցությունը աճել է «Ոգելից խմիչք և ծխախոտ» (29.9 տոկոսային կետ), «Այլ ապրանքներ և ծառայություններ» (15.8 տոկոսային կետ), «Սսամթերք» (5.7 տոկոսային կետ), «Միրգ և բանջարեղեն» (4.4 տոկոսային կետ) ապրանքախմբերում և նվազել է «Սսամթերք և ձկնամթերք» (24.7 տոկոսային կետ), «Ոչ ոգելից խմիչք» (23.9 տոկոսային կետ), «Հագուստ և կոշիկեղեն» (13.1 տոկոսային կետ), «Կաթնամթերք և յուղեր» (6.7 տոկոսային կետ) ապրանքախմբերում:

Սեզոնայնության բաղադրատարրի աճ է դրսևորվել հիմնականում «Տրանսպորտ և կապ» (21.4 տոկոսային կետ), «Հագուստ և կոշիկեղեն» (15.6 տոկոսային կետ), «Բուժսպասարկում և դեղորայք» (7.7 տոկոսային կետ), «Ոչ ոգելից խմիչքներ» (5.5 տոկոսային կետ), իսկ նվազում՝ «Այլ մթերքներ» (12.6 տոկոսային կետ), «Բնակվարձ, էլեկտրաէներգիա, վառելիք» (9.4 տոկոսային կետ), «Ոգելից խմիչք և ծխախոտ» (8.7 տոկոսային կետ), «Այլ ապրանքներ և ծառայություններ» (7.8 տոկոսային կետ), «Տնային գործածության ապրանքներ» (7.6 տոկոսային կետ) ապրանքախմբերում:

Պատահական տարրի ազդեցությունն աճել է «Սսամթերք և ձկնամթերք» (23.1 տոկոսային կետ), «Ոչ ոգելից խմիչքներ» (18.4 տոկոսային կետ), «Այլ մթերքներ» (10.3 տոկոսային կետ), «Հաց և հացամթերք» (9.7 տոկոսային կետ), «Տնային գործածության ապրանքներ» (7.7 տոկոսային կետ), «Բնակվարձ, էլեկտրաէներգիա, վառելիք» (7.5 տոկոսային կետ) և նվազել է «Տրանսպորտ և կապ» (21.7 տոկոսային կետ), «Ոգելից խմիչք և ծխախոտ» (21.2 տոկոսային կետ), «Սսամթերք» (9.5 տոկոսային կետ), «Այլ ապրանքներ և ծառայություններ» (7.9 տոկոսային կետ), «Բուժսպասարկում և դեղորայք» (7.5 տոկոսային կետ) ապրանքախմբերում:

Սպառողական գների ինդեքսների տատանողականությունն ուսումնասիրվել է նաև յուրաքանչյուր ապրանքախմբի ամսական գների ինդեքսների տատանման գործակիցների օգնությամբ:

* Տվյալները ներկայացված են «ՀՀ ԿԲ 2007թ. տարեկան հաշվետվությունում»:

Գների ամսական ինդեքսների տատանման գործակիցները 2005 - 2008 թթ. (%)

	2004	2005	2006	2007	2008
ՍԳԻ	1.6	2.4	1.2	1.8	1.2
1. Հացամթերք	0.8	0.4	0.2	3.1	3.1
2. Մսամթերք	1.4	1.5	0.8	0.7	0.7
3. Չկնամթերք	23.2	16.1	14.8	7.0	13.8
4. Կաթնամթերք և յուղեր	1.9	0.7	0.3	3.3	1.2
5. Միրգ և բանջարեղեն	11.1	17.6	14.8	15.6	14.1
6. Այլ մթերքներ	1.5	2.2	0.7	1.3	0.9
7. Ոչ ոգելից խմիչք	0.7	0.5	0.3	0.8	1.8
8. Ոգելից խմիչք և ծխախոտ	0.3	0.1	0.0	0.1	0.2
9. Հագուստ և կոշիկ	0.3	0.5	0.4	0.8	0.4
10. Բնակվարձ, էլեկտրատեղեղն, վառելիք	0.7	0.5	0.7	0.5	2.2
11. Տնային գույք	0.1	0.2	0.3	0.3	0.5
12. Բուժսպասարկում և դեղորայք	0.4	0.3	1.6	0.7	2.0
13. Տրանսպորտ և կապ	1.0	2.3	1.7	1.0	1.2
14. Հանգիստ, մշակույթի ապրանքներ և ծառայություններ	0.3	1.0	1.0	1.3	0.7
15. Այլ ապրանքներ և ծառայություններ	0.2	0.2	0.2	0.3	1.2

Ինչպես երևում է աղյուսակից, ՍԳԻ տատանողականությունը 2007թ. համեմատությամբ նվազել է, ինչը հիմնականում պայմանավորվել է «Կաթնամթերք և յուղեր», «Միրգ և բանջարեղեն», «Հանգիստ, մշակույթի ապրանքներ և ծառայություններ», «Հագուստ և կոշիկ» ապրանքախմբերի տատանողականության նվազմամբ: Տատանողականությունը աճել է հիմնականում «Բնակվարձ, էլեկտրատեղեղն, վառելիք», «Բուժսպասարկում և դեղորայք», «Ոչ ոգելից խմիչքներ» և «Այլ ապրանքներ և ծառայություններ» ապրանքախմբերում:

2.2. ՓԱՍՏԻ ՆՊԱՏԱԿԻ ԻՐԱԳՈՐԾՈՒՄ

2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում արձանագրվել է ընդամենը 0.9% գնաճ (ամենացածր ցուցանիշը՝ ցածր գնաճի փուլում գտնվելու բոլոր տարիների չորրորդ եռամսյակների համեմատ), որի պարագայում տարեվերջին 12-ամսյա գնաճը կազմել է 5.2%՝ գտնվելով նպատակային 4 +/- 1.5% միջակայքում: Այն գրեթե համընկել է ինչպես մեկ տարի առաջ 12-ամսյա հորիզոնով արված 5.4% կանխատեսմանը², այնպես էլ այս տարվա սեպտեմբերին ճշգրտված 5.8% ցուցանիշին³: Ընդ որում, եթե մեկ տարի առաջ գնաճի կանխատեսված ցուցանիշից շեղման հավանական ռիսկերում գերակայում էին ու մոտակա կես տարում պահպանվել են գնաճային սպասումները և դրանից ելնելով՝ հաջորդ երկու եռամսյակում 2008թ. չորրորդ եռամսյակի համար կանխատեսված գնաճի ցուցանիշներն ավելի բարձր էին (համապատասխանաբար 7.4% և 6.2%), ապա 2008թ. երրորդ եռամսյակի արդյունքներով թե՛ արտաքին և թե՛ ներքին միջավայրերի գնաճային ճնշումները մեղմվել էին և տարեվերջին գնաճի սպասվող ցուցանիշը ճշգրտվել էր իջեցման ուղղությամբ՝ կանխատեսելով 5.8% (տե՛ս հավելված 3):

2008թ. առաջին և երկրորդ եռամսյակներն ավարտվեցին տ/տ 9.6% գնաճով, որն առաջինի դեպքում շուրջ 3 տոկոսային կետով շեղվեց իր կանխատեսված ցուցանիշից, իսկ երկրորդի դեպքում՝ հիմնականում համընկավ ճշգրտված կանխատեսմանը: Այդուհանդերձ, հունիսի վերջի դրությամբ 12-ամսյա գնաճը շարունակում էր բարձր մնալ՝ հիմնականում պայմանավորված ներմուծվող ապրանքների, մասնավորապես՝ «Հացամթերք» և «Կենդանական ու բուսական յուղ» ապրանքախմբերի գների համապատասխանաբար 36.1% (նպաստումը գնաճին՝ 5.4 տոկոսային կետ) և 41.7% (նպաստումը՝ 1.7 տոկո-

² Տե՛ս դրամավարկային քաղաքականության 2008թ. առաջին եռամսյակի ծրագիր (2007 թվականի դեկտեմբերի 29-ի ԴՀ ԿԲ խորհրդի նիստի արձանագրություն):

³ Տե՛ս դրամավարկային քաղաքականության 2008թ. երրորդ եռամսյակի ծրագիր (2008 թվականի հուլիսի 2-ի ԴՀ ԿԲ խորհրդի նիստի արձանագրություն):

սային կետ), «Բենզին և դիզելային վառելիք» ապրանքախմբի գների 18.0% (նպաստումը՝ 0.5 տոկոսային կետ) աճով: Բարձր աճի տեմպեր են պահպանել նաև բուժսպասարկման ծառայությունների սակագները՝ 17.5% (նպաստումը գնաճին՝ 1.6 տոկոսային կետ):

Չնայած երրորդ եռամսյակում արտաքին գնաճային ճնշումները որոշ չափով թուլացել էին, այնուամենայնիվ, այդ ժամանակահատվածում էլ պահպանվել են վերոնշյալ գնաճային գործոնները՝ հիմնականում պայմանավորված շուկայական անկատարությունների հետևանքով ներքին գների դանդաղ արձագանքմամբ, որոնց օգոստոսից գումարվել են նաև նոր գնաճային ռիսկեր՝ կապված տարածաշրջանում գոյություն ունեցող հակամարտության պատճառով: Հայաստան ապրանքների ներմուծման արգելքների հետ: Արդյունքում՝ սեպտեմբերի վերջին գրանցվել է տ/տ գնաճի 11.3% մակարդակ: Դա հիմնականում պայմանավորվել է պարենային ապրանքների գների 12.6% աճով, որին շարունակել են էապես նպաստել «Հացամթերք» և «Կենդանական ու բուսական յուղ» ապրանքախմբերը՝ համապատասխանաբար 4.7 և 1.1 տոկոսային կետերով, ինչպես նաև ծառայությունների սակագների 10.6% աճով, որին կրկին նպաստել է բնակարանային, կոմունալ և բուժսպասարկման ծառայությունների սակագների աճը:

Արձագանքելով գնաճի նման զարգացումներին և կարևորելով գնաճային սպասումների մեղմման ու նպատակային փորձից շեղումների նվազեցման խնդիրը՝ ԿԲ-ն 2008թ. սկզբից շարունակել է խստացնել դրամավարկային քաղաքականության պայմանները: Կենտրոնական բանկը 2008 թվականի փետրվարից մինչև սեպտեմբեր բարձրացրել է վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքը 2 տոկոսային կետով (ամսական 0.25-ական տոկոսային կետ)՝ սեպտեմբերին հասցնելով 7.75%-ի:

Չորրորդ եռամսյակում իրավիճակը էականորեն փոխվել է՝ կապված համաշխարհային տնտեսական ճգնաժամի խորացման հետևանքով համաշխարհային տնտեսական աճի տեմպերի դանդաղման պայմաններում ստեղծված գնանկումային միջավայրի և դրա աստիճանաբար խորացման հետ, որն արդեն ակնհայտորեն արտացոլվում է պարենային և ոչ պարենային ապրանքների ներքին շուկաներում՝ հանգեցնելով ընդհանուր գնաճի տեմպերի էական նվազման: Չորրորդ եռամսյակում դա արտահայտվել է «Հացամթերք» ապրանքախմբի և բենզինի ու դիզելային վառելիքի գների նվազմամբ՝ համապատասխանաբար 7.7% և 29.2% (նպաստումը գնաճին՝ համապատասխանաբար -1.1 և -0.8 տոկոսային կետ): Արդյունքում՝ չորրորդ եռամսյակի գնաճը կազմել է ընդամենը 0.9%, իսկ 12-ամսյա գնաճը նախորդ եռամսյակի համեմատ նվազել է 6.1 տոկոսային կետով և կազմել 5.2%:

Ձևավորված գնանկումային միջավայրը հնարավորություն էր ընձեռում ԿԲ-ին թուլացնելու դրամավարկային պայմանները՝ նպատակ ունենալով մեղմել համախառն ներքին արդյունքի տատանողականությունը և նպաստել տնտեսական աճի տեմպերի պահպանմանը: Ելնելով այդ հանգամանքից՝ ԿԲ խորհուրդը վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքը հոկտեմբեր-նոյեմբեր ամիսներին անփոփոխ թողնելուց հետո, դեկտեմբերին իջեցրել է 0.5 տոկոսային կետով՝ սահմանելով 7.25%:

2008 թվականի ընթացքում դրամավարկային քաղաքականության հիմնական գործիքի տոկոսադրույքի բարձրացմանը մշտապես հետևել է միջբանկային շուկայի տոկոսադրույքների աստիճանական բարձրացումը: Տարվա սկզբից տնտեսության դրամայնացման տեմպերի դանդաղման և ԿԲ կողմից դրամավարկային պայմանների խստացման քաղաքականության իրագործման պայմաններում դրամավարկային հիմնական ցուցանիշների տարեկան վարքագծերը փոփոխվել են՝ աճի տեմպերի դանդաղման ուղղությամբ (տե՛ս սույն հաշվետվության «Դրամավարկային զարգացումներ» 3.3.3 ենթաբաժինը):

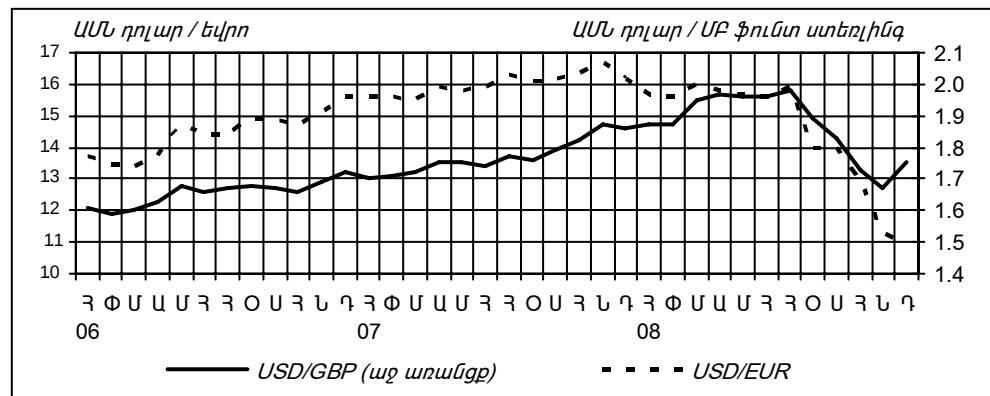
3. ԳՆԱԾԻ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐ

3.1. ԱՐՏԱՔԻՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐ

2008թ չորրորդ եռամսյակում համաշխարհային տնտեսական աճի տեմպերը կտրուկ նվազել են, իսկ համաձայն ԱՄՆ գնահատումների՝ համաշխարհային տնտեսական աճը 2008թ-ին կազմել է ընդամենը 3.4% (նախորդ տարի՝ 5.2%): Ողջ եռամսյակի ընթացքում իրավիճակը ֆինանսական հատվածում բավականին լարված էր՝ պայմանավորելով նաև անկունը իրական հատվածում: Եռամսյակի սկզբին ԱՄՆ-ի և Եվրոպական երկրների կառավարությունները իրականացրել են մի շարք օպերատիվ գործողություններ՝ ֆինանսական համակարգ իրացվելիություն ներարկելու և վերջինիս նկատմամբ վստահությունը վերականգնելու նպատակով: Մասնավորապես՝ հոկտեմբերի ութին Ֆեդերալ պահուստային համակարգը, Եվրոպական կենտրոնական բանկը և այլ Եվրոպական առաջատար ԿԲ-ներ համաձայնեցված իջեցրել են տոկոսադրույքը 0.5-ական տոկոսային կետով: Տոկոսադրույքների նվազեցումը տարբեր զարգացած երկրների կողմից շարունակվել է ողջ եռամսյակի ընթացքում: Չորրորդ եռամսյակում բոլոր զարգացած երկրների հիմնական մակրոտնտեսական ցուցանիշները ընդունել են վերջին մի քանի տարիների ընթացքում արձանագրված իրենց ամենացածր արժեքները: Սա ստիպեց և՛ զարգացած, և՛ զարգացող երկրների կառավարություններին ներդնելու տնտեսության խթանման տարբեր ծրագրեր, որոնց շրջանակներում իրականացվում են ներդրումներ տարբեր հաստատությունների կապիտալում, բազմաթիվ հարկային արտոնությունների տրամադրում, ենթակառուցվածքների բարելավում, որոնք, սակայն, դեռևս էական արդյունքներ չեն տվել:

Դրա հետ մեկտեղ, չորրորդ եռամսյակում ԱՄՆ դոլարը շարունակել է արժևորվել, իսկ նավթի միջազգային գները էապես նվազել են: Ինչ վերաբերում է պարենային ապրանքների միջազգային գներին, մասնավորապես՝ հացահատիկի և բրնձի, ապա վերջիններս ևս նվազել են՝ պայմանավորված տնտեսական ճգնաժամի խորացմամբ և համաշխարհային պահանջարկի նվազմամբ:

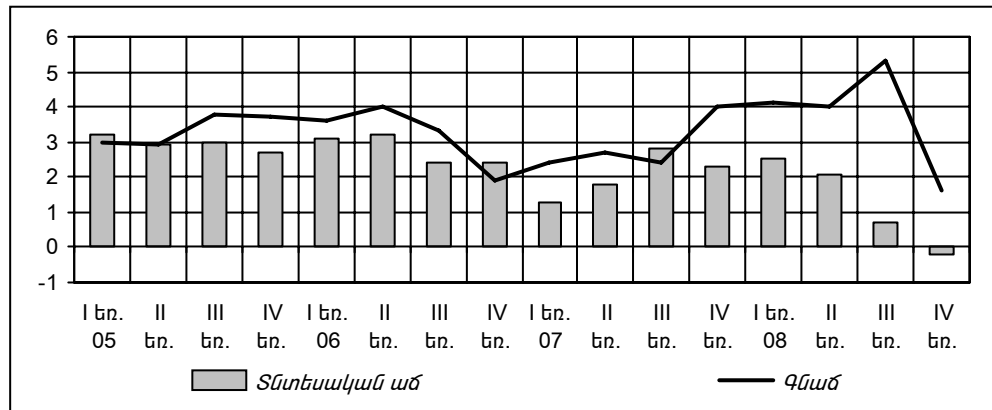
2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում ԱՄՆ դոլարը շարունակել է արժևորվել

Եվրոյի փոխարժեքը չորրորդ եռամսյակի ընթացքում արժեզրկվել է՝ Եվրոյի դիմաց 1.4 ԱՄՆ դոլար փոխարժեքից հասնելով մինչև 1.3, ինչը պայմանավորվել է հիմնականում շուկայի մասնակիցների կողմից Եվրոգոտու տնտեսական հեռանկարների սպասումների վատթարացմամբ: Եվրոյի փոխարժեքը արժեզրկվել է նաև բրիտանական ֆունտի նկատմամբ՝ տ/տ մոտ 16%-ով, մինչդեռ տարեկան կտրվածքով ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ Եվրոն արժևորվել է 7.3%-ով, իսկ բրիտանական ֆունտի նկատմամբ արժեզրկումը կազմել է 14%:

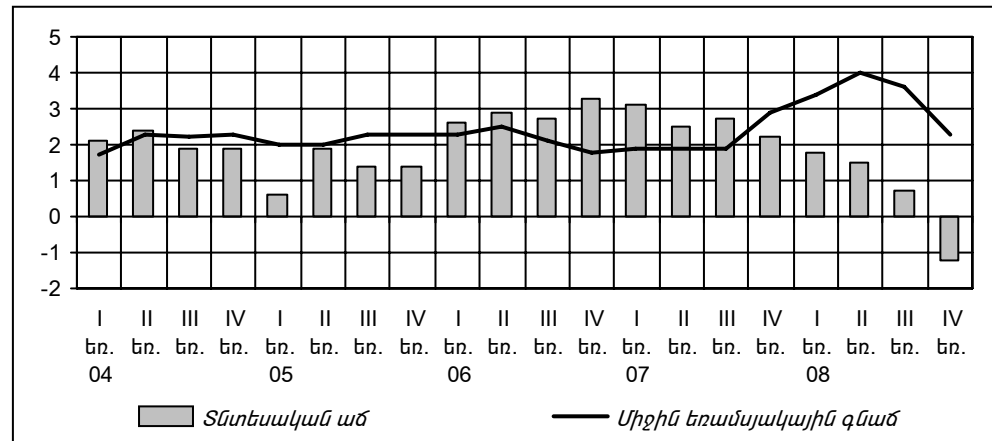
2008 թվականի չորրորդ եռամսյակի սկզբին նավթի գները շարունակել են նվազել բարձր տեմպերով: Նվազումը չկանգնեցրեց նաև դեկտեմբերի 17-ին OPEC անդամ երկրների հերթական հանդիպմանն ընդունված որոշումը՝ կրճատել նավթի արդյունահանումը ևս 2.2 մլն բարել/օր-ով: Եռամսյակի սկզբի դրությամբ Լոնդոնի բորսայում գրանցված «Brent» տեսակի նավթի 1 բարելի գինը՝ 95 ԱՄՆ դոլար, էականորեն նվազել է՝ եռամսյակի վերջին հասնելով բարելի դիմաց մոտ 40 ԱՄՆ դոլար նշագծին: Սրա արդյունքում չորրորդ եռամսյակում գրանցվել է նավթի գների տ/տ 37 տոկոս անկում՝ նախորդ եռամսյակի 54 տոկոս աճի փոխարեն: Նավթի գների շարունակական նվազումը պայմանավորվել է համաշխարհային տնտեսական ճգնաժամի խորացմամբ և նավթի պահանջարկի նվազմամբ:

ԱՄՆ-ում 2008 թ. չորրորդ եռամսյակում գնաճի տեմպերի դանդաղումն ուղեկցվել է տնտեսական անկմամբ

Եվրոգոտու տնտեսական անկումը, ըստ Եվրոստատի նախնական գնահատումների, 2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում կազմել է տ/տ 1.2%, իսկ եռ/եռ՝ 1.5%, ինչը վկայում է Եվրոգոտու տնտեսական իրավիճակի վատթարացման և ռեցեսիայի խորացման մասին: Միևնույն ժամանակ, 2008 թ. չորրորդ եռամսյակում Եվրոգոտու առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդը կազմել է 2 մլրդ եվրո՝ նախորդ տարվա չորրորդ եռամսյակի մոտ 0.9 մլրդ եվրո ավելցուկի փոխարեն: Իսկ տարեկան կտրվածքով՝ 2008թ. պակասուրդը կազմել է 32.1 մլրդ (2007թ-ին՝ 15.8 ավելցուկ):

Եվրոգոտուում ևս 2008 թ. չորրորդ եռամսյակում գնաճի տեմպերի դանդաղումն ուղեկցվել է տնտեսական անկմամբ

Սպառողական գների ինդեքսի աճը չորրորդ եռամսյակում շարունակել է թուլանալ՝ դեկտեմբերին կազմելով տ/տ 1.6%: Եռամսյակի ընթացքում Եվրոպական կենտրոնական բանկը տոկոսադրույքները նվազեցրել է համապատասխանաբար 0.5 և 0.75 տոկոսային կետով՝ սահմանելով 2.5% մակարդակ:

Ռուսաստանի տնտեսությունը 2008թ. չորրորդ եռամսյակում արդեն իսկ թևակոխել է ռեցեսիայի նախնական փուլ: Եթե 2008թ. երրորդ եռամսյակի տնտեսական աճի ցուցանիշը դեռևս բարձր էր, ապա չորրորդ եռամսյակում պատկերը կտրուկ փոխվել է: ՌԴ պետական վիճակագրության դաշնային ծառայության նախնական գնահատականների համաձայն՝ չորրորդ եռամսյակում արձանագրվել է 1.1% ՀՆԱ իրական աճ (նախորդ եռամսյակում՝ 6.2%): Չորրորդ եռամսյակում առաջարկի նվազում է արձանագրվել արդյունաբերության ճյուղում (տ/տ 6.1%): Աճի տեմպերը կտրուկ նվազել են ոչ արտահանելի ճյուղերում՝ նախորդ եռամսյակների բավականին բարձր աճի տեմպերի համեմատ:

Տարվա վերջին ամիսների տնտեսական աճի ճյուղային ցուցանիշները լրիվ փոխել են Ռուսաստանի տնտեսության զարգացման հեռանկարների վերաբերյալ տարբեր միջազգային կազմակերպությունների կողմից արվող կանխատեսումները: Մասնավորապես, ըստ ԱՄՅ գնահատումների, 2009 թ. սպասվում է 0.7% տնտեսական անկում:

Հաշվետու եռամսյակում ընթացիկ հաշվի հավելուրդը նվազել է 15.8 մլրդ ԱՄՆ դոլարով և կազմել 8.1 մլրդ ԱՄՆ դոլար: Կապիտալի և ֆինանսական հաշ-

վով արձանագրվել է աննախադեպ բարձր՝ 129.7 մլրդ ԱՄՆ դոլարի զուտ արտահոսք: Կապիտալի հաշվի կտրուկ վատացումը պայմանավորվել է մասնավոր հատվածի վարքագծի կտրուկ փոփոխությամբ. վերջիններս սկսել են կուտակել արտարժույթային միջոցներ: Վճարային հաշվեկշռի նշված հոսքերը հանգեցրել են Ռուսաստանի կենտրոնական բանկի պահուստների 131 մլրդ ԱՄՆ դոլարով կրճատման:

2008թ. չորրորդ եռամսյակում կապիտալի հսկայածավալ արտահոսքի պայմաններում ռուբլու փոխարժեքի վրա արժեզրկման ճնշումների ներքո Ռուսաստանի կենտրոնական բանկն աստիճանաբար անցում է կատարել առավել ճկուն արժույթային քաղաքականության՝ երկարժույթային զամբյուղի սահմանները հաճախակի ընդլայնելով և ընտրելով աստիճանական արժեզրկման քաղաքականություն: 2008թ. չորրորդ եռամսյակում ռուբլու անվանական փոխարժեքի տ/տ արժեզրկումը ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ կազմել է 10.6%, իսկ նախորդ եռամսյակի նկատմամբ՝ 12.4%:

Կառավարության և Կենտրոնական բանկի կողմից իրացվելիության ճգնաժամի հաղթահարման նպատակով իրականացվող համապատասխան միջոցառումների և փոխարժեքի արժեզրկման պայմաններում գնաճի տեմպերը չորրորդ եռամսյակում կազմել են տ/տ 13.7%: Թեև այն նախորդ եռամսյակի համեմատ նվազել է, այնուամենայնիվ դեռևս պահպանվում է բարձր մակարդակի վրա: Իսկ տարվա արդյունքներով 2008թ. արձանագրվել է 13.3% գնաճի ցուցանիշ: Գնաճի տեմպերի զսպման, ինչպես նաև ռուբլուց «փախուստը» կանխելու նպատակով Ռուսաստանի կենտրոնական բանկը երկու անգամ բարձրացրել է տոկոսադրույքները՝ սահմանելով 13%:

Մակրոտնտեսական իրավիճակը հարևան երկրներում²

Թուրքիա. Համաշխարհային ֆինանսական և տնտեսական ճգնաժամի հետագա զարգացումները 2008թ. երրորդ եռամսյակում հանգեցրել են Թուրքիայի տնտեսական աճի³ տեմպերի կտրուկ նվազման. արձանագրվել է տ/տ ընդամենը 0.5% աճ՝ նախորդ եռամսյակի 2.3% աճի համեմատ: Տնտեսական աճի տեմպերի կտրուկ անկումը պայմանավորվել է ներքին պահանջարկի նվազմամբ, որի բացասական ազդեցությունը տնտեսական աճին կազմել է 0.1 տոկոսային կետ: Մյուս կողմից՝ արտաքին պահանջարկը 1.5 տոկոսային կետով դրական նպաստում է ունեցել տնտեսական աճի վրա: Տնտեսական ցածր աճը հիմնականում պայմանավորվել է մշակող արդյունաբերության, շինարարության և մեծածախ ու մանրածախ առևտրի ծյուղերում համապատասխանաբար 1.1%, 4.3% և 1.8% նվազմամբ:

Հոկտեմբեր-նոյեմբերին ընթացիկ հաշվի պակասուղղը նվազել է 47%-ով և կազմել 3.1 մլրդ ԱՄՆ դոլար: Ներքին պահանջարկի նվազումը և նավթի միջազգային գների կտրուկ անկումը հոկտեմբեր-նոյեմբերին հանգեցրել են ներմուծման 15.3% նվազման՝ արտահանման 9.5% նվազման պայմաններում: Կապիտալի զուտ արտահոսքը հոկտեմբեր-նոյեմբերին կազմել է 8.2 մլրդ ԱՄՆ դոլար, ինչը պայմանավորվել է պորտֆելային ներդրումների և այլ ներդրումների զուտ արտահոսքով: Վճարային հաշվեկշռի նշված պակասուղղի պայմաններում չորրորդ եռամսյակում պաշտոնական պահուստները նվազել են 1.85 մլրդ ԱՄՆ դոլարով:

Հունքային ապրանքների գների կտրուկ նվազումը իր ազդեցությունն է ունեցել նաև սպառողական գների աճի տեմպերի դանդաղման վրա. արձանագրվել է տ/տ 10.9% գնաճ (նախորդ եռամսյակում՝ 11.7% աճ):

Չորրորդ եռամսյակում համախառն պահանջարկի և հունքային ապրանքների գների կտրուկ անկումները հաշվի առնելով, որոնք հանգեցրել են գնաճի տեմպերի նվազման, Կենտրոնական բանկը իրականացրել է տոկոսադրույքների կտրուկ նվազ-

² Հարևան երկրների տնտեսությունների ուսումնասիրումը կարևորվում է այն առումով, որ ենթարկվելով նույնանման տնտեսական ցնցումների, կարող են անուղղակիորեն ազդել Հայաստանի տնտեսության վրա: 1990-ական թվականների ճգնաժամները ցույց տվեցին, որ ազդեցության անուղղակի ուղիները արտահանման միևնույն շուկաները, վարկավորող միևնույն կազմակերպությունները կամ երկրները, միևնույն ներդրողները և այլն, ավելի ու ավելի մեծ դերակատարումներ են ունենում տարածաշրջանային տեսանկյունից երկրների տնտեսությունների զարգացումների վրա: Հետևաբար երկրները մշտապես ուշադրություն են դարձնում ոչ միայն գործընկեր, այլ նաև տարածաշրջանային հարևան երկրների մակրոտնտեսական զարգացումների վրա: Ավելացնենք նաև, որ Իրանը ներառված չէ այն պատճառով, որ վերջինիս թվային տվյալները թերի են, ինչպես նաև ստացվում են բավականին ուշ, երբ կորցնում են հրատապությունը:

³ 2008թ. չորրորդ եռամսյակի պաշտոնական ցուցանիշները բացակայում են:

ման քաղաքականություն: Նոյեմբեր և դեկտեմբեր ամիսներին Կենտրոնական բանկը տոկոսադրույքները նվազեցրել է համապատասխանաբար 50 և 125 բազիսային կետերով՝ սահմանելով 15% մակարդակում:

2008 թ-ին **Ադրբեջանի** իրական ՀՆԱ աճը կազմել է 10.8%, ընդ որում՝ ոչ նավթային հատվածում՝ 15.7%: Արտադրության ոլորտին բաժին է ընկել ՀՆԱ 70.8%-ը, իսկ ծառայությունների ոլորտին՝ 22.1%-ը: Ընդ որում՝ ՀՆԱ-ում արդյունաբերության բաժինը կազմել է 57.4%, շինարարությանը՝ 7.6%, գյուղատնտեսությանը՝ 5.8%, առևտրի, ռեստորանային ու հյուրանոցային ծառայություններին՝ 6.0%, տրանսպորտին՝ 5.1%, կապին՝ 1.9%, սոցիալական և այլ ծառայություններին՝ 9.1%⁴: Արտադրության և ներմուծման զուտ անուղղակի հարկերը կազմել են ՀՆԱ 7.1%-ը:

2008 թ. Ադրբեջանում միջին գնաճը կազմել է 20.8%, իսկ 2007 թ. դեկտեմբերի համեմատ՝ 16.2%: Ընդ որում, պարենային ապրանքների միջին գնաճը կազմել է 28.6%, ոչ պարենային ապրանքներին՝ 11.5%, ծառայություններին՝ 11.4%⁵: 2009 թ. գնաճի նպատակային ցուցանիշը սահմանվել է 16%⁶:

2008 թ. ընթացքում իրականացված արտահանման-ներմուծման գործարքների արդյունքում Ադրբեջանում ձևավորվել է ապրանքային հաշվեկշռի դրական մնացորդ՝ 40.6 մլրդ դոլարի չափով: Ընդ որում, նախորդ տարվա համեմատ արտաքին առևտրի ծավալներն ավելացել են 4.7 անգամ: 2008 թ. ընթացքում օտարերկրյա ներդրումները Ադրբեջանում կազմել են 2.7 մլրդ դոլար: Արդյունքում՝ 2008 թ. ընթացքում մանաթի փոխարժեքը ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ արժևորվել է 5.5%-ով, իսկ 2008 թ. միջին փոխարժեքը տ/տ արժևորվել է 4.4%-ով:

Միջազգային ֆինանսական ծգնաժամի պայմաններում բանկային համակարգի ֆինանսական կայունությունը ապահովելու նպատակով Ադրբեջանի ազգային բանկը 2008 թ. դեկտեմբերի 1-ին իջեցրել է վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքը 2%-ով՝ սահմանելով 8%: Դրա հետ մեկտեղ, 3%-ով կրճատվել է ազգային արժույթով և արտարժույթով պարտադիր պահուստավորման նորմատիվը և սահմանվել 6%:

Ադրբեջանի ազգային բանկի արտարժույթային պահուստները 2008 թ. ընթացքում ավելացել են 52.8%-ով և 2008 թ. վերջի դրությամբ կազմել 6.1 մլրդ դոլար⁷:

Վրաստանում տնտեսական աճը 2008 թ. հունվար-սեպտեմբերին կազմել է 4.0%, ընդ որում՝ երրորդ եռամսյակում գրանցվել է տնտեսական անկում՝ 3.9%, որը պայմանավորվել է 2008 թ. օգոստոսին տեղի ունեցած ռազմական իրադարձություններով⁸: 2008 թ. հունվար-սեպտեմբերին ՀՆԱ կառուցվածքում առավել մեծ տեսակարար կշիռ են ունեցել պետական կառավարման ոլորտը՝ 14.7%, առևտրի ոլորտը՝ 13.9%, գյուղատնտեսությունը՝ 9.5% և արդյունաբերությունը՝ 11.1%⁹:

2008 թվականին Վրաստանում գնաճը տ/տ կազմել է 10.0%, իսկ նախորդ տարվա դեկտեմբերի համեմատ՝ 5.5%: Ընդ որում, նախորդ տարվա դեկտեմբերի համեմատ պարենային ապրանքների գնաճը կազմել է 4.8%, ոչ պարենային ապրանքներին՝ 4.8%, իսկ ծառայությունների գնաճը՝ 7.7%: 2009 թ. գնաճի նպատակային ցուցանիշը սահմանվել է 9%:

2008 թ. ընթացքում իրականացված արտահանման-ներմուծման գործարքների արդյունքում Վրաստանում ձևավորվել է ապրանքային հաշվեկշռի բացասական մնացորդ՝ 4.6 մլրդ դոլարի չափով: Ընդ որում, նախորդ տարվա համեմատ Վրաստանում ապրանքների արտահանման (ՖՕԲ) ծավալներն ավելացել են 21.5%-ով և կազմել 1.5 մլրդ դոլար, իսկ ներմուծման (ՄԻՖ) ծավալները՝ 16.2%-ով և կազմել 6.1 մլրդ դոլար¹⁰:

Օտարերկրյա ներդրումների համախառն ներհոսքը 2008 թ. հունվար-սեպտեմբերին կազմել է 1.1 մլրդ դոլար: Այդ նույն ժամանակահատվածում շուրջ 22 անգամ ավելացել է պորտֆելային ներդրումների համախառն ներհոսքը և կազմել 0.7 մլրդ դոլար¹¹: Արտերկրից դրամական փոխանցումների ներհոսքը հունվար-դեկտեմբերին կազմել է 1.0 մլրդ դոլար, որը նախորդ տարվա մակարդակը գերազանցում է 15.7%-ով¹²:

⁴ Ադրբյուրը՝ Day.Az, 19 հունվարի, 2009թ.:

⁵ Ադրբյուրը՝ Ադրբեջանի վիճակագրության կոմիտե. http://www.azstat.org/sdds/en/P_/_I/_C_P.shtml.

⁶ Ադրբյուրը՝ <http://en.apa.az/news.php?id=95481>:

⁷ Ադրբյուրը՝ <http://www.nba.az/default.aspx?go=&id=2186&lng=en>:

⁸ Ադրբյուրը՝ Վրաստանի ազգային բանկի Դրամավարկային և բանկային վիճակագրության բյուլետեն, 2008 թ., աղյուսակ 1.1: Վրաստանում վիճակագրության նոր համակարգի անցնելու կապակցությամբ 2008թ. ՀՆԱ-ի և նրա տարրերի դինամիկային վերաբերող ցուցանիշները կիրառարակվեն 2009թ. մարտի 30-ին:

⁹ Ադրբյուրը՝ http://www.statistics.ge/_files/english/nad/GDP%20at%20current%20prices.xls:

¹⁰ Ադրբյուրը՝ Վրաստանի ազգային բանկի Դրամավարկային և բանկային վիճակագրության բյուլետեն, 2008 թ., աղյուսակ 5.4:

¹¹ Ադրբյուրը՝ Վրաստանի ազգային բանկի Դրամավարկային և բանկային վիճակագրության բյուլետեն, 2008 թ., աղյուսակ 5.3:

¹² Ադրբյուրը՝ Վրաստանի ազգային բանկի Դրամավարկային և բանկային վիճակագրության բյուլետեն, 2008 թ., աղյուսակ 5.9:

2008 թ. ընթացքում ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ վրացական լարիի միջին փոխարժեքը նախորդ տարվա միջինի համեմատ արժևորվել է շուրջ 12.1%-ով, իսկ նախորդ տարվա դեկտեմբերի համեմատ լարին արժեզրկվել է 4.5%-ով¹³։

Միջազգային ֆինանսական ճգնաժամի պայմաններում բանկային համակարգի ֆինանսական կայունությունը ապահովելու նպատակով Վրաստանի ազգային բանկը 2008 թ. չորրորդ եռամսյակում երկու անգամ՝ նոյեմբերին և դեկտեմբերին 1-ական տոկոսով իջեցրել է վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքը՝ հասցնելով 8%-ի։

Վրաստանի ազգային բանկի արտադրության պահուստները 2008 թ. ընթացքում աճել են շուրջ 8.7%-ով և տարեվերջի դրությամբ կազմել 1.5 մլրդ դոլար¹⁴։

3.2. ՎճԱՐԱՅԻՆ ԴԱՇՎԵԿՇԻՈՒՄ¹⁵

2008թ. չորրորդ եռամսյակի ընթացքում համաշխարհային ֆինանսական և տնտեսական ճգնաժամն արդեն իսկ դրսևորել է իր առաջին բացասական ազդեցությունը ՀՀ վճարային հաշվեկշռի զարգացումներում։ Հաշվետու եռամսյակում ընթացիկ հաշվի գրեթե բոլոր հոդվածների գծով նշանակալի տեղաշարժեր են արձանագրվել։ Այսպես, միջազգային շուկաներում հանքահումքային ապրանքների գների կտրուկ անկումը՝ առևտրի պայմանների կտրուկ վատացումը համաշխարհային շուկաներում գնանկումային ֆոնի վրա, հանգեցրել է արտահանման անկման և ներմուծման աճի տեմպերի նվազման։ Ռուսաստանի տնտեսության ճգնաժամային¹⁶ իրավիճակի արդյունքում տրանսֆերտների աճի տեմպերը զգալի նվազել են։ Արտաքին հատվածի, ինչպես նաև ներքին տնտեսության զարգացումների պայմաններում ընթացիկ հաշվի պակասուրդի խորացումը պահպանվել է նաև ընթացիկ եռամսյակում։ Վերջինիս առաջանցիկ ծավալները կապիտալի ներհոսքի նկատմամբ հանգեցրել են համախառն արտաքին պահուստների նվազման։

2008թ. չորրորդ եռամսյակի ընթացքում միջազգային ֆինանսական ճգնաժամի խորացումը կտրուկ փոփոխություններ է առաջացրել ապրանքային շուկաներում։ Նավթի գների աննախադեպ նվազում է արձանագրվել, սպառողական և այլ հումքային ապրանքների գները նույնպես բավականին նվազել են։ Արտահանման շուկաներում ձևավորվել են պղնձի և մոլիբդենի գների այնպիսի ցածր մակարդակներ, որի հետևանքով տեղական արտադրողների համար արտադրության դադարեցման ռիսկեր են առաջացել։ Այս պայմաններում արտահանման ծավալները կտրուկ նվազել են։

Նշված զարգացումների հետևանքով ապրանքային ներմուծման դոլարային գների տ/տ 8.8% անկում է արձանագրվել, ինչը արտահայտվել է ներմուծման դոլարային ծավալների աճի տեմպերի կտրուկ նվազմամբ՝ չնայած իրական ծավալների բարձր աճը դեռևս պահպանվել է։ Ներմուծման տ/տ աճը չորրորդ եռամսյակում կազմել է 19.6%՝ մինչդեռ արտահանման ծավալների անկումը կազմել է տ/տ 27.7%։ Արդյունքում՝ ձևավորվել է առևտրային հաշվեկշռի մեծ պակասուրդ, ինչն էլ հանգեցրել է ընթացիկ հաշվի պակասուրդի առավել խորացմանը։

Արդյունքում՝ 2008թ. ընթացքում ընթացիկ հաշվի պակասուրդն ավելացել է 911.4 մլն ԱՄՆ դոլարով և կազմել 1500.7 մլն ԱՄՆ դոլար, իսկ վերջինիս կշիռը ՀՆԱ-ում կազմել է 12.6%։ Արտահանման նվազումը 2008թ. կազմել է 6.6%՝ ներմուծման 34.7% աճի պարագայում։ Մասնավոր տրանսֆերտները տարվա ընթացքում ավելացել են 20.4%-ով։

2008թ. ընթացքում կապիտալի և ֆինանսական միջոցների ներհոսքն ավելացել է 155.7 մլն ԱՄՆ դոլարով և կազմել 1299 մլն ԱՄՆ դոլար։ Նշված հոսքերի պայմաններում 2008թ. վճարային հաշվեկշիռը պակասուրդով է եղել, ինչը հանգեցրել է Կենտրոնական բանկի զուտ արտաքին ակտիվների¹⁷ 211.5 մլն ԱՄՆ դոլարով նվազման։

¹³ Աղբյուրը՝ Վրաստանի ազգային բանկի Դրամավարկային և բանկային վիճակագրության բյուլետեն, 2008 թ., աղյուսակ 4.7։

¹⁴ Աղբյուրը՝ Վրաստանի ազգային բանկի Դրամավարկային և բանկային վիճակագրության բյուլետեն, 2008 թ., աղյուսակ 5.1։

¹⁵ 2008թ. չորրորդ եռամսյակի ցուցանիշները ՀՀ ԿԲ կանխատեսումներն են։

¹⁶ Ըստ Ռուսաստանի տնտեսական զարգացման փոխնախարարի հայտարարության՝ ՌԴ-ն արդեն ռեցեսիայի նախնական փուլում է։ ԱՄԴ կողմից 2009թ. համար կանխատեսվում է 0.7% տնտեսական անկում։ Որոշ վերլուծաբաններ 2009թ. համար կանխատեսում են նույնիսկ մինչև 2% ՀՆԱ անկում։

¹⁷ Հաշվարկված է ծրագրային փոխարժեքներով։

Համաշխարհային տնտեսական աճի շարունակական նվազման պայմաններում արտաքին հատվածից եկող գնաճային ճնշումները չորրորդ եռամսյակում առաջացրել են գնանկումային միջավայր:

Ընթացիկ հաշիվ

2008թ. չորրորդ եռամսյակում համաշխարհային տնտեսական ճգնաժամի հետևանքները վառ արտահայտվեցին ընթացիկ հաշվի վարքագծում. արձանագրվեց արտահանման կրճատում՝ ներմուծման աճի տեմպերի նվազման պայմաններում: Համաշխարհային տնտեսական զարգացումների հաջորդ հետևանքն արտահայտվել է մասնավոր տրանսֆերտների և սեզոնային աշխատողների եկամուտների ներհոսքի աճի տեմպերի զգալի նվազմամբ՝ նախորդ եռամսյակներում արձանագրված բարձր աճի համեմատ: Ընթացիկ հաշվի պակասուրդի տ/տ աճը չորրորդ եռամսյակում կազմել է 327.1 մլն ԱՄՆ դոլար, իսկ, ըստ տարվա արդյունքների, վերջինիս կշիռը ՀՆԱ-ում՝ 12.6%՝ նախորդ տարվա 6.4%-ի փոխարեն:

Չորրորդ եռամսյակն ավարտվել է առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդի 273.4 մլն ԱՄՆ դոլար աճով և կազմել 856.1 մլն ԱՄՆ դոլար: Ներմուծման տ/տ աճը ընթացիկ եռամսյակում կազմել է 19.6%՝ մինչդեռ արձանագրվել է արտահանման¹⁸ տ/տ 27.7% աճում:

Արտահանման նվազումը պայմանավորվել է համաշխարհային ֆինանսական ճգնաժամի հերթական զարգացումներով, որի պայմաններում հոկտեմբերից համաշխարհային շուկաներում հումքային ապրանքների գների կտրուկ անկում է արձանագրվել: Վերջինս հանգեցրել է հանքային և մետաղագործական արդյունաբերության արտադրանքի արտահանման նշանակալի նվազման:

Բացառությամբ մի քանի փոքր կշիռ ունեցող ապրանքախմբերի, մնացած բոլորի գծով արձանագրվել է արտահանման նվազում: Ընդ որում, բացի «Պատրաստի սննդի արտադրանք» ապրանքախմբից, մնացած հիմնական ապրանքախմբերի արտահանման էական նվազում է արձանագրվել:

«Հանքահումքային արտադրանքի» արտահանման տ/տ նվազումը 2008թ. չորրորդ եռամսյակում կազմել է 18.5% (բացասական ազդեցությունը՝ 2.8 տոկոսային կետ): «Ոչ թանկարժեք մետաղներ և դրանցից իրեր» ապրանքախմբի արտահանման տ/տ նվազումը ընթացիկ եռամսյակում կազմել է 46.5% (բացասական ազդեցությունը արտահանման վրա կազմել է 14.4 տոկոսային կետ):

«Թանկարժեք և կիսաթանկարժեք քարեր, թանկարժեք մետաղներ և դրանցից իրեր» ապրանքախմբի արտահանման տ/տ նվազումը չորրորդ եռամսյակում կազմել է 24.2%՝ ի տարբերություն նախորդ եռամսյակում արձանագրված աճի:

«Պատրաստի սննդի արտադրանք» ապրանքախմբի արտահանման ծավալները չորրորդ եռամսյակում մնացել են անփոփոխ (գերակշռող մասը կազմում են ոգելից խմիչքները):

«Մանածագործական իրեր» ապրանքախմբի արտահանման ծավալները տ/տ ավելացել են 18.4%-ով, իսկ «Մեքենաներ, սարքավորումներ և մեխանիզմներ» ապրանքախմբի արտահանման ծավալները տ/տ նվազել են 30.9%-ով: Նշված ապրանքախմբերի ընդհանուր կշիռը 2008թ. չորրորդ եռամսյակի արտահանման մեջ կազմել է 6.8%:

Համաշխարհային գների անկումն արտահայտվել է նաև ներմուծման դուլարային ծավալների աճի տեմպերի կտրուկ նվազմամբ՝ չնայած իրական ծավալների բարձր աճի տեմպերը պահպանվել են: Ներմուծվող հիմնական ապրանքախմբերից¹⁹ երկուսի ծավալների նվազում է արձանագրվել, մինչդեռ մնացած ապրանքախմբերի ներմուծման ծավալների աճը պահպանվել է՝ թեպետ աճի տեմպերը դանդաղել են:

Մասնավորապես՝ «Ոչ թանկարժեք մետաղներ և դրանցից պատրաստված իրեր» և «Թանկարժեք և կիսաթանկարժեք քարեր, թանկարժեք մետաղներ և դրանցից իրեր»²⁰ ապրանքախմբերի ներմուծման ծավալների համապատասխանաբար տ/տ 10.2% և 19.1% նվազում է արձանագրվել: Մեծ կշիռ կազմող մնացած ապրանքախմբերի՝ «Պատրաստի սննդի արտադրանք», «Հանքահումքային

¹⁸ Հունվար-դեկտեմբեր ամիսներին ապրանքային արտահանման (ՀՕՔ) ծավալների նվազումը կազմել է 7.2%, իսկ առանց ադամանդի՝ 6.9%:

¹⁹ Ներմուծման նվազում է արձանագրվել փոքր կշիռ ունեցող երկու ապրանքախմբերում ևս:

²⁰ Այդ թվում՝ ադամանդի ներմուծման ծավալները նվազել են (նախորդ եռամսյակում արձանագրվել էր վերջիններիս աճ): Ադամանդի կշիռը ողջ ապրանքախմբում 2008թ. չորրորդ եռամսյակում կազմել է մոտ 47.5% (նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանում՝ 47.7%):

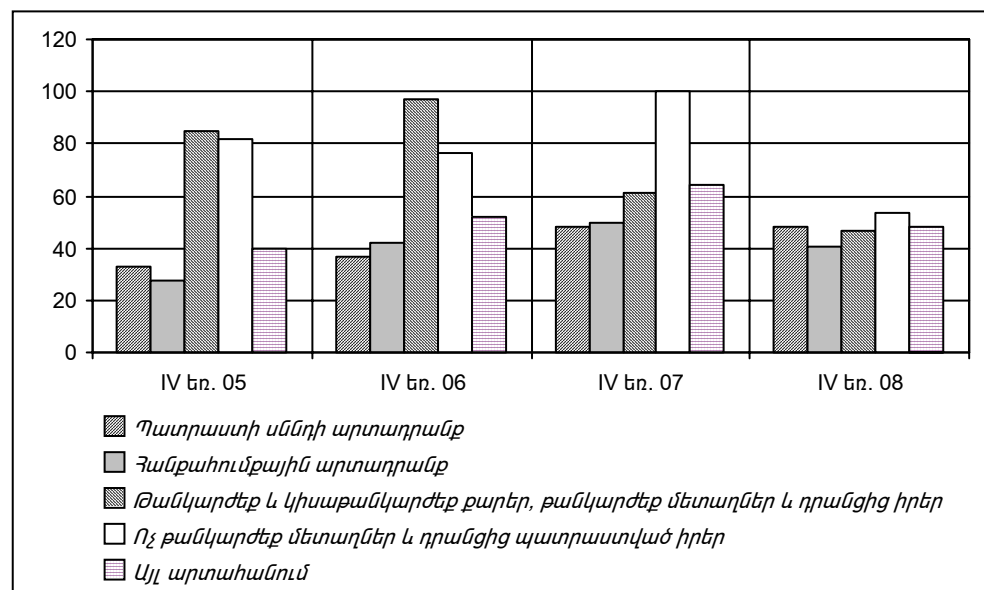
արտադրանք», «Մեքենաներ, սարքավորումներ և մեխանիզմներ», ներմուծման²¹ ծավալների տ/տ աճը ընթացիկ եռամսյակում կազմել է համապատասխանաբար 29.4%, 18.6%, 27.8%:

«Վերգետնյա, օդային և ջրային տրանսպորտի միջոցներ» ապրանքախմբի ներմուծման տ/տ աճը կազմել է 4.3%:

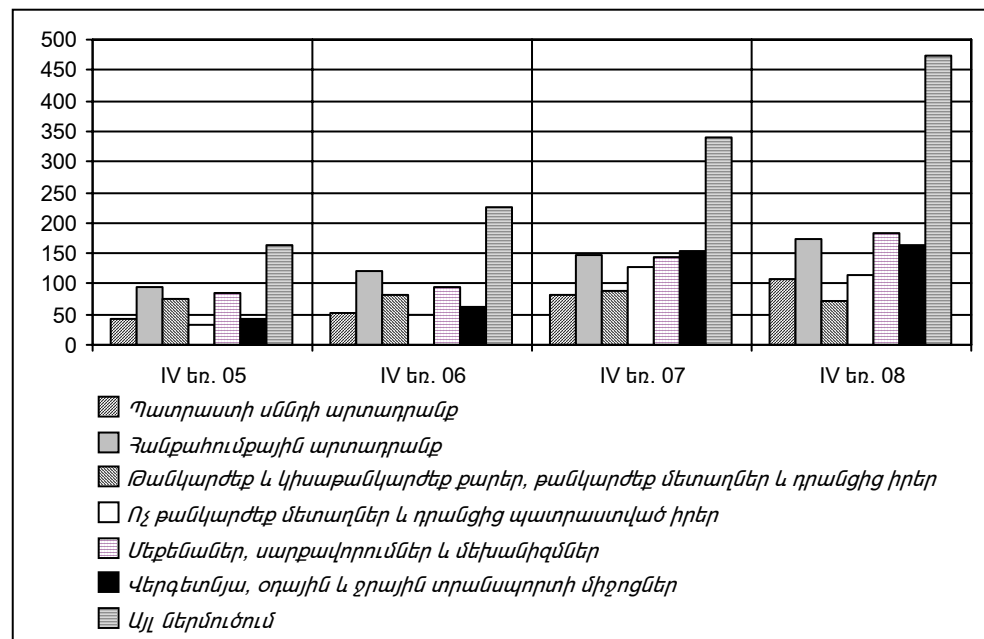
Համեմատաբար ոչ մեծ կշիռ ունեցող «Քիմիա և դրա հետ կապված արդյունաբերության ճյուղերի արտադրանք», «Պլաստմասսա և դրանցից իրեր» ապրանքախմբերի ներմուծման ծավալները տ/տ ավելացել են համապատասխանաբար 34.0% և 19.4%-ով:

Առանց «Թանկարժեք և կիսաթանկարժեք քարեր, թանկարժեք մետաղներ և դրանցից պատրաստված իրեր» ապրանքախմբի՝ արտահանման ծավալների նվազումը կազմել է 27.5%, իսկ ներմուծման ծավալների տ/տ աճը՝ 22.2%: Իսկ առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդը, առանց այս հոդվածի ցուցանիշը հաշվի առնելու, ավելացել է 275.4 մլն ԱՄՆ դոլարով և կազմել 831.7 մլն ԱՄՆ դոլար:

2008թ. IV եռամսյակում արտահանվող հիմնական 4 ապրանքախմբերից երեքի ծավալները բավականաչափ նվազել են (մլն ԱՄՆ դոլար)

2008թ. IV եռ-ում ներմուծվող հիմնական ապրանքախմբերից երկուսի ծավալները նվազել են (մլն ԱՄՆ դոլար)

²¹ «Պատրաստի սննդի արտադրանքի» նպաստումը ներմուծման աճին կազմել է 2.2 տոկոսային կետ, «Հանքահումքային արտադրանքի նպաստումը՝ 2.5 տոկոսային կետ, «Վերգետնյա օդային և ջրային տրանսպորտի միջոցներ» ապրանքախմբի նպաստումը՝ 0.6 տոկոսային կետ, «Մեքենաներ, սարքավորումներ և մեխանիզմներ» ապրանքախմբի նպաստումը՝ 3.7 տոկոսային կետ:

Արտաքին առևտրի աշխարհագրական բաշխվածության տեսանկյունից էական տեղաշարժեր չեն արձանագրվել: Առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդի բացարձակ աճը հիմնականում պայմանավորվել է Եվրոմիության և ոչ թե ԱՊՀ երկրների հետ առևտրային հաշվեկշռների պակասուրդների աճով: Այսպես՝ Եվրոմիության երկրների հետ առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդն ավելացել է 56.5 մլն ԱՄՆ դոլարով (կամ 24.8%-ով): Մնացած երկրների շարքում առանձնանում են Թուրքիան, Չինաստանը և Ճապոնիան, որոնց հետ ապրանքային հաշվեկշռի պակասուրդն ավելացել է համապատասխանաբար 35.3 մլն ԱՄՆ դոլարով (72.5%-ով), 57.5 մլն ԱՄՆ դոլարով (89.7%-ով), 11.7 մլն ԱՄՆ դոլարով (36.3%-ով): Իրանի հետ առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդը պահպանվել է նույն մակարդակի վրա:

Ծառայությունների բացասական հաշվեկշիռը չորրորդ եռամսյակում խորացել է 44.7%-ով և կազմել 85.4 մլն ԱՄՆ դոլար՝ հիմնականում պայմանավորված տրանսպորտային ծառայությունների ներմուծման աճով: Ծառայությունների արտահանման աճը կազմել է 1.4%՝ ծառայությունների ներմուծման տ/տ 12.7% աճի պարագայում:

Ֆիզիկական անձանց դրամական փոխանցումների²² առումով էական նշանակություն ունեն Ռուսաստանի տնտեսության զարգացումները: Համաշխարհային ֆինանսական ճգնաժամի խորացումը վառ դրսևորվեց չորրորդ եռամսյակի ընթացքում, երբ Ռուսաստանի տնտեսությունում ի հայտ եկան ռեցեսիոն փուլի նախնական նշանները: Այսպիսի զարգացումների պայմաններում մասնավոր տրանսֆերտների և սեզոնային աշխատողների եկամուտների ներհոսքի աճի տեմպերի զգալի նվազում է արձանագրվել: Սեզոնային աշխատողների աշխատուժից եկամուտների զուտ ներհոսքը չորրորդ եռամսյակում կազմել է 209.1 մլն ԱՄՆ դոլար (տ/տ աճը կազմել է 10.4%), ինչը գերազանցել է «Եկամուտներ ներդրումներից» հոդվածով 137.7 մլն ԱՄՆ դոլար զուտ արտահոսքի ծավալները: Արդյունքում՝ «Եկամուտներ» հոդվածով արձանագրվել է դրական հաշվեկշիռ, ինչը կազմել է 71.4 մլն ԱՄՆ դոլար (նախորդ տարվա նույն եռամսյակում՝ 97.3 մլն ԱՄՆ դոլար): Մասնավոր տրանսֆերտների աճի տեմպերը բավականին կրճատվել են և կազմել տ/տ 8.1%:

մլն ԱՄՆ դոլար

Ցուցանիշներ	2005/4	2006/4	2007/4	2008/4
	Փաստացի	Փաստացի	Փաստացի	Գնահատական
Ընթացիկ հաշիվ	-13.6	-39.3	-241.5	-568.7
Առևտրային հաշվեկշիռ	-192.3	-282.2	-582.7	-856.1
Ծառայություններ (զուտ)	-28.0	-37.1	-59.0	-85.4
Եկամուտներ (զուտ)	20.0	33.5	97.3	71.4
Մասնավոր տրանսֆերտներ (զուտ)	157.6	209.1	270.8	292.8
Պաշտոնական տրանսֆերտներ (զուտ)	29.0	37.4	32.1	8.8

Կապիտալի և ֆինանսական հաշիվ

Համաշխարհային ֆինանսական ճգնաժամի աստիճանական խորացումը փոփոխություններ է առաջացրել հատկապես մասնավոր հատվածի վարքագծում, ինչը 2008թ. չորրորդ եռամսյակի ընթացքում դրսևորվել է մասնավոր հատվածի (առանց բանկերի) կողմից կապիտալի զգալի արտահոսքով: Արդյունքում՝ թեպետ մյուս հոդվածներով կապիտալի ներհոսքի աճը պահպանվել է, այնուամենայնիվ ընթացիկ հաշվի պակասուրդը գերազանցել է կապիտալի և ֆինանսական միջոցների զուտ ներհոսքը՝ հանգեցնելով ՀՀ կենտրոնական բանկի զուտ արտաքին ակտիվների 156.2 մլն ԱՄՆ դոլարով նվազման՝ ի տարբերություն նախորդ տարվա նույն եռամսյակի 312.3 մլն ԱՄՆ դոլարով աճի:

Ընթացիկ հաշվի ֆինանսավորման տեսանկյունից հատկապես մեծ դերակատարում են ունեցել օտարերկրյա ուղղակի ներդրումները, ինչպես նաև առևտրային բանկերով միջոցների զուտ ներհոսքի ծավալները:

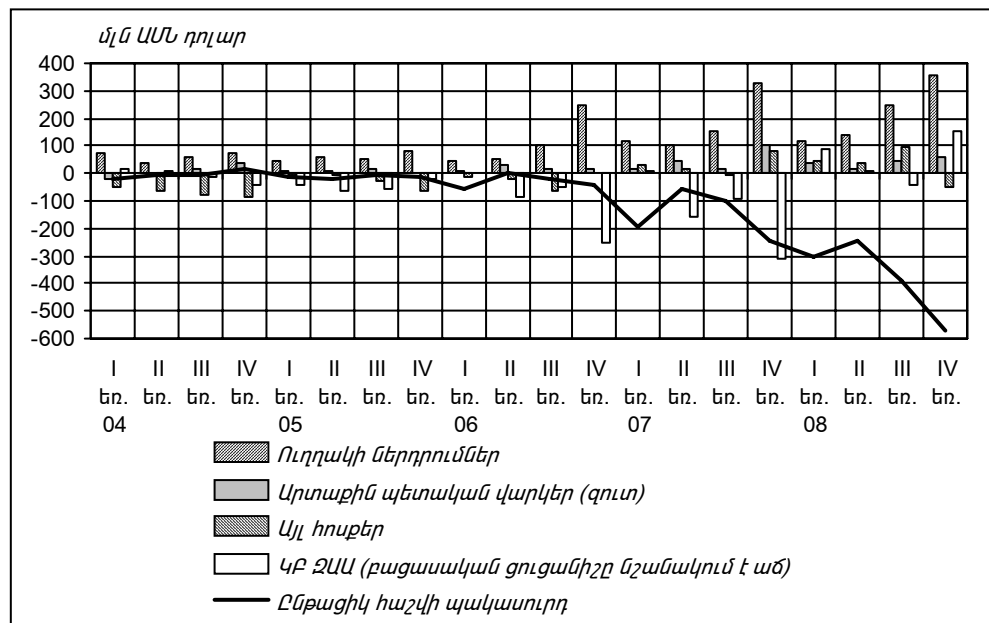
²² 2008թ. չորրորդ եռամսյակում բանկային համակարգի միջոցով իրականացվող ոչ առևտրային բնույթի զուտ փոխանցումների տ/տ աճը կազմել է ընդամենը 3.6%: Ընդ որում՝ ոչ առևտրային բնույթի փոխանցումների ներհոսքն ավելացել է տ/տ 2.8%-ով, իսկ արտահոսքը նվազել է տ/տ 1.4%-ով:

Կապիտալ տրանսֆերտների զուտ ներհոսքի ծավալները ընթացիկ եռամսյակում կազմել են 39.6 մլն ԱՄՆ դոլար (նախորդ տարվա նույն եռամսյակում՝ 44.2 մլն ԱՄՆ դոլար):

Օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների աճի միտումները պահպանվել են՝ թեպետ աճի տեմպերը դանդաղել են: 2008թ. չորրորդ եռամսյակում արձանագրվել է վերջիններիս զուտ ներհոսքի 9.8% աճ (օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների զուտ ներհոսքը կազմել է 358.7 մլն ԱՄՆ դոլար):

«Այլ ներդրումներ»²³ հոդվածով, ի տարբերություն նախորդ եռամսյակներում գրանցված զուտ ներհոսքի, տեղի է ունեցել 46.9 մլն ԱՄՆ դոլարի զուտ արտահոսք (նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածում՝ 83.2 մլն ԱՄՆ դոլարի զուտ ներհոսք): Այդ թվում՝ առևտրային բանկերի զուտ արտաքին ակտիվների նվազումը կազմել է 47.3 մլն ԱՄՆ դոլար, իսկ այլ մասնավոր հատվածի զուտ արտաքին ակտիվների բավականին բարձր՝ 94.2 մլն ԱՄՆ դոլար, աճ է արձանագրվել:

2008թ. IV եռամսյակում
ընթացիկ հաշվի
պակասուրդը գերազանցել է
կապիտալի և ֆինանսական
հաշվով միջոցների զուտ
ներհոսքը

3.3. ՏՈԿՈՍԱԴՐՈՒՅՔՆԵՐ, ՓՈԽԱՐԺԵՔ ԵՎ ԴՐԱՄԱՎԱՐԿԱՅԻՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐ

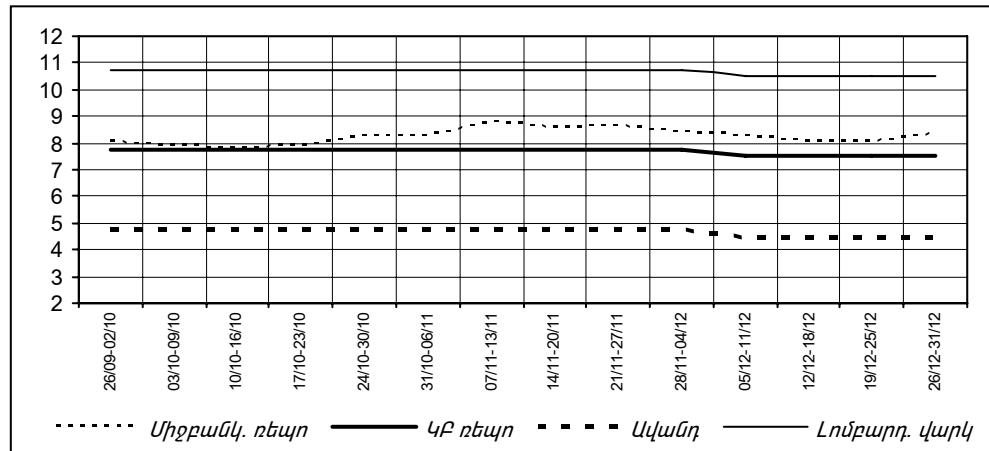
3.3.1. Տոկոսադրույքներ

2008 թվականին Կենտրոնական բանկը շարունակել է 2006 թվականից որդեգրած գնաճի լիարժեք նպատակադրման ռազմավարությանն անցման գործընթացը: Այդ համատեքստում ԿԲ-ն իր գլխավոր խնդրին՝ գների կայունությանը հասնելու նպատակով կառավարել է կարճաժամկետ տոկոսադրույքները՝ չեզոքացնելու համար 12-ամսյա հորիզոնում նպատակային և կանխատեսված գնաճի միջև առաջացած ճեղքվածքը: 2008թ. առաջին ինն ամիսների գնաճի զարգացումները բավականին անբարենպաստ էին: Մասնավորապես, վերջիններիս նպաստել էին միջազգային շուկաներում պարենային ապրանքների և վառելիքի թանկացումները, որոնք իրենց երկրորդային ազդեցություններով հանգեցրել էին ներքին գնաճային ճնշումների խորացմանը: Արդյունքում՝ ԿԲ-ն հետամուտ է եղել զսպող դրամավարկային քաղաքականության իրականացմանը՝ հունվար ամսից սկսած յուրաքանչյուր ամիս բարձրացնելով ռեպո տոկոսադրույքը 0.25-ական տոկոսային կետով՝ սեպտեմբերին սահմանելով այն 7.75%: Սակայն չորրորդ եռամսյակում պատկերը այլ էր: Հոկտեմբեր, նոյեմբեր և դեկտեմբեր ամիսներին, հաշվի առնելով համաշխարհային տնտեսական աճի տեմպերի զգալի դանդաղման հետևանքով ստեղծված գնանկումային միջավայրի ազդեցությունը ներքին գների վրա, ԿԲ խորհուրդը վերանայել է քաղաքականության ուղղվածությունը՝ հոկտեմբեր և նոյեմբերին ռեպո տոկոսադրույքը թողել է անփոփոխ, իսկ դեկտեմբերին իջեցրել 0.5 տոկոսային կետով՝ սահմանելով 7.25%: Միաժամանակ, պահպանելով մշտական հնարավորության գործիքների տոկոսադրույքները ռեպո գործառնության տոկոսադրույքից հավասարաչափ

²³ Բանկային համակարգի և այլ մասնավոր հատվածի զուտ արտաքին ակտիվները:

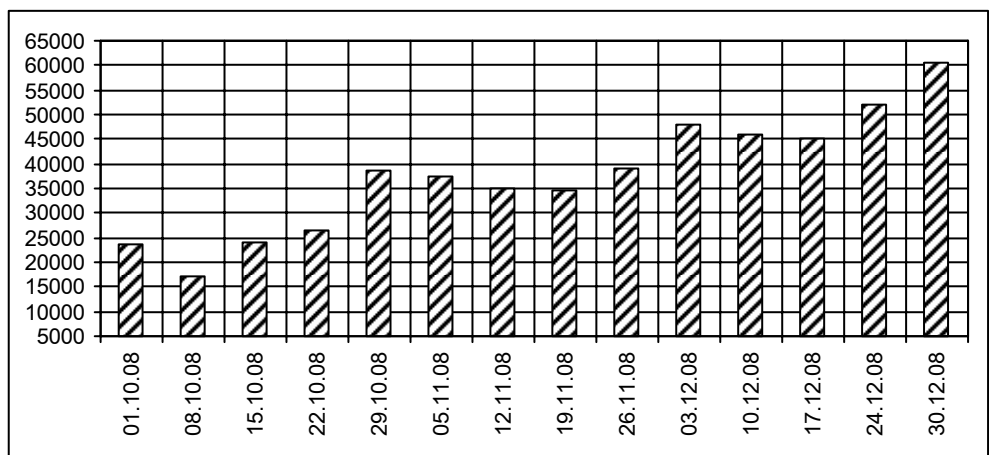
հեռացված լինելու դրույթը, դրանք հունվարից մինչև հոկտեմբեր և բարձրացվել են 2.0 տոկոսային կետով, հոկտեմբեր, նոյեմբեր ամիսներին թողնվել են անփոփոխ, դեկտեմբերին՝ իջեցվել 0.5 տոկոսային կետով և սահմանվել են համապատասխանաբար 4.25% և 10.25%:

ԿԲ ռեպո և շուկայական ռեպո տոկոսադրույքների շեղումը ավելացել է

Չորրորդ եռամսյակում ԿԲ-ն շարունակել է յուրաքանչյուր չորեքշաբթի առաջարկել ռեպո համաձայնագրերի կնքում, որի արդյունքում առևտրային բանկերը մշտապես կարողացել են հարթել իրացվելիության խնդիրները: 2008թ. չորրորդ եռամսյակում իրականացված ռեպո գործառնությունների միջին շաբաթական ծավալը կազմել է 33.728 մլրդ դրամ (նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածում՝ 8.858 մլրդ դրամ), իսկ տարեկան միջին շաբաթական ծավալը կազմել է 20.730 մլրդ դրամ (նախորդ տարի՝ 5.301 մլրդ դրամ):

Չորրորդ եռամսյակում ԿԲ կողմից իրականացված ռեպո գործառնությունների ծավալը

2008թ-ին առևտրային բանկերի կողմից Կենտրոնական բանկում ներդրված ավանդի միջին օրական ծավալը կազմել է 3.408 մլրդ դրամ՝ գրեթե անփոփոխ մնալով նախորդ տարվա համեմատ (3.280 մլրդ դրամ):

2008թ. չորրորդ եռամսյակի ընթացքում ռեպո շուկայում իրականացված գործառնությունների ծավալը կազմել է 93.2 մլրդ դրամ: 2008թ. ռեպո շուկայի ընդհանուր շրջանառությունը նախորդ տարվա համեմատ աճել է 48.4 մլրդ դրամով և կազմել 449.8 մլրդ դրամ, իսկ շուկայական ռեպո տոկոսադրույքը դեկտեմբերին կազմել է 8.25% (2007թ. դեկտեմբերին՝ 6.31%): Առևտրային բանկերի միջև իրականացված գործառնությունների տեսակարար կշիռն ընդհանուր ծավալում 2008թ. կազմել է մոտ 48%՝ նախորդ տարվա 45%-ի փոխարեն:

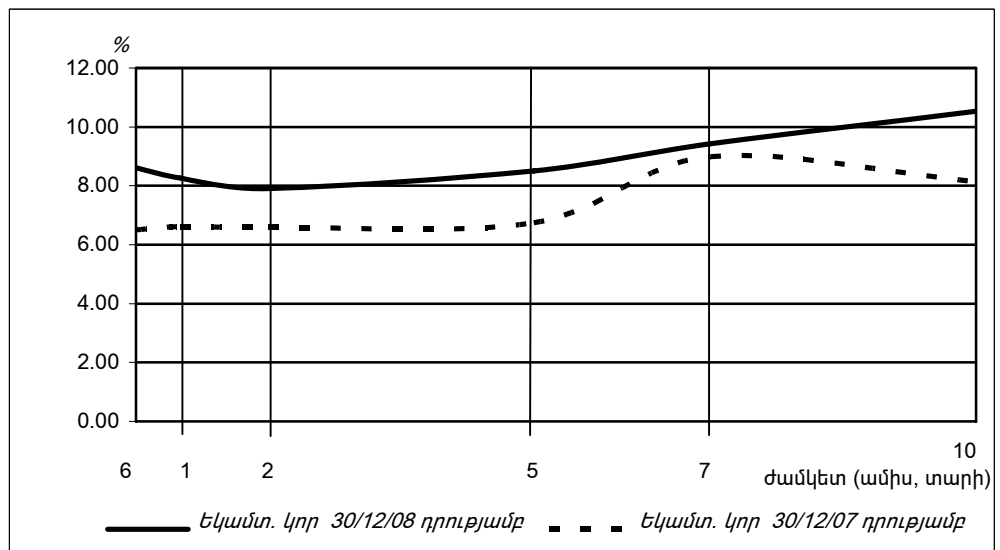
Կենտրոնական բանկի կողմից իրացվելիության և Ֆինանսների նախարարության կողմից պետական ներքին պարտքի կառավարման կորորդինացման արդյունավետության բարձրացման արդյունքում այս եռամսյակում ԿԲ կողմից պարտատոմսեր չեն թողարկվել, միևնույն ժամանակ աճել են 33 պետական (գանձապետական) կարճաժամկետ պարտատոմսերի թողարկման ծավալները: Տեղաբաշխված ՊԿՊ-ի ընդհանուր ծավալը 2008թ. չորրորդ եռամսյակում կազ-

մել է 18.5 մլրդ դրամ, իսկ ամբողջ տարվա ընթացքում՝ 31.1 մլրդ դրամ. նախորդ տարվա համեմատ ավելացել է 5 անգամ:

2008թ. ընթացքում պետական (գանձապետական) պարտատոմսերի առաջնային շուկայում տոկոսադրույքները բարձրացել են: 2008թ. չորրորդ եռամսյակի ընթացքում տեղաբաշխված կարճաժամկետ և միջնաժամկետ պարտատոմսերի միջին եկամտաբերությունները ժամանակահատվածի վերջի դրությամբ կազմել են 9.07% և 9.58%՝ նախորդ տարվա համեմատ աճելով համապատասխանաբար 2.54 և 2.06 տոկոսային կետով:

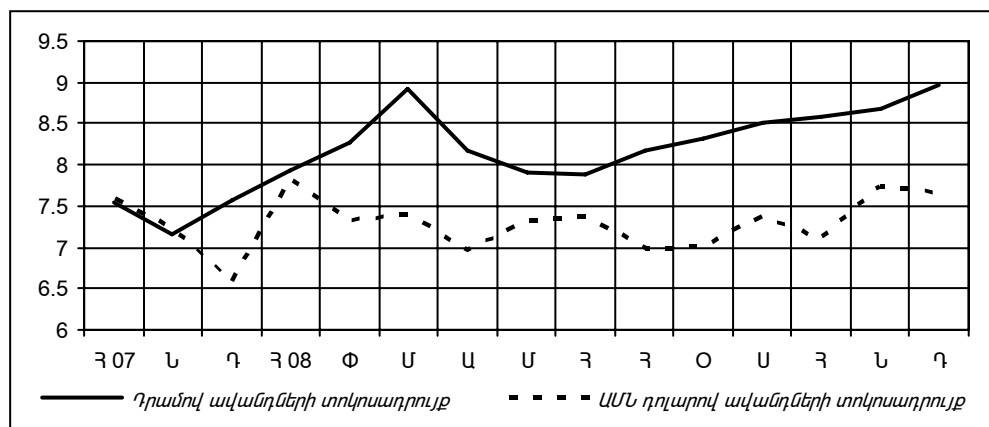
Ինչպես ցույց է տալիս եկամտաբերության կորերի ուսումնասիրությունը, ՊՊ երկրորդային շուկայում եկամտաբերություններն աճել են կորի ողջ երկայնքով, սակայն զգալի փոփոխություն է նկատվել կարճաժամկետ և երկարաժամկետ հատվածներում: Եկամտաբերության կորի դիրքի փոփոխության գերակշիռ մասը՝ 94.7%-ը, պայմանավորված է կորի մակարդակի համընթաց (զուգահեռ) տեղաշարժով, որը կազմել է 1.61 տոկոսային կետ՝ ի հաշիվ եկամտաբերությունների աճի: Կորի գոգավորվածությունը փոփոխվել է ընդամենը 0.5%-ով: Մնացորդային գործոնները կորի փոփոխության մեջ կազմել են 4.8%:

Կարճաժամկետ և երկարաժամկետ տոկոսադրույքների միջև տարբերությունը մնացել է անփոփոխ

ՀՀ դրամով և ԱՄՆ դոլարով վարկերի և ավանդների տոկոսադրույքները դրսևորել են հետևյալ միտումները. 2008թ. դեկտեմբերին ՀՀ դրամով և ԱՄՆ դոլարով ներգրավված ավանդների տոկոսադրույքները կազմել են համապատասխանաբար 8.98% և 7.66%՝ նախորդ տարվա դեկտեմբերի համեմատ աճելով 1.4 և 0.99 տոկոսային կետերով: Արդյունքում՝ ԱՄՆ դոլարով և ՀՀ դրամով ավանդների տոկոսադրույքների տարբերությունը կազմել է 1.32 տոկոսային կետ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի 0.99-ի փոխարեն:

Բանկային համակարգում ՀՀ դրամով և ԱՄՆ դոլարով ավանդների տոկոսադրույքներն աճել են

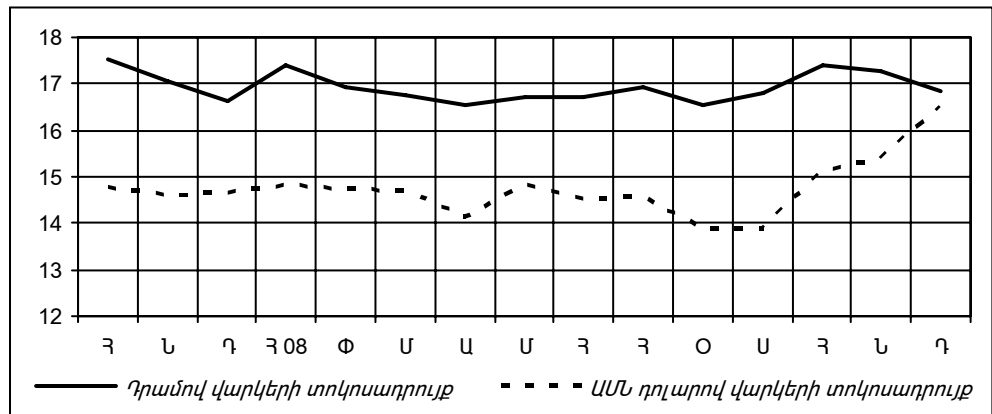

Առևտրային բանկերի կողմից տրամադրված վարկերի տոկոսադրույքները դրսևորել են աճի միտումներ. 2008թ. դեկտեմբերին ՀՀ դրամով տրամադրված

վարկերի տոկոսադրույքը կազմել է 16.86%, իսկ ԱՄՆ դոլարով տրամադրված վարկերի տոկոսադրույքը՝ 16.5%՝ նախորդ տարվա դեկտեմբերի համեմատ աճելով համապատասխանաբար 0.21 և 1.85 տոկոսային կետերով: Արդյունքում՝ 2008թ. դեկտեմբերին ԱՄՆ դոլարով և ՀՀ դրամով վարկերի տոկոսադրույքների տարբերությունը կազմել է 0.36 տոկոսային կետ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի 2.0-ի փոխարեն:

2008թ. դեկտեմբերին ՀՀ դրամով վարկերի ու ավանդների տոկոսադրույքների տարբերությունը կազմել է 7.88 տոկոսային կետ (2007թ. դեկտեմբերին՝ 9.07)՝ նվազելով 1.19 տոկոսային կետով: Իսկ ԱՄՆ դոլարով վարկերի ու ավանդների տոկոսադրույքների տարբերությունը կազմել է 8.84 տոկոսային կետ (2007թ. դեկտեմբերին՝ 8.06)՝ աճելով 0.78 տոկոսային կետով:

Բանկային համակարգի կողմից ՀՀ դրամով և ԱՄՆ դոլարով տրամադրված վարկերի տոկոսադրույքներն աճել են

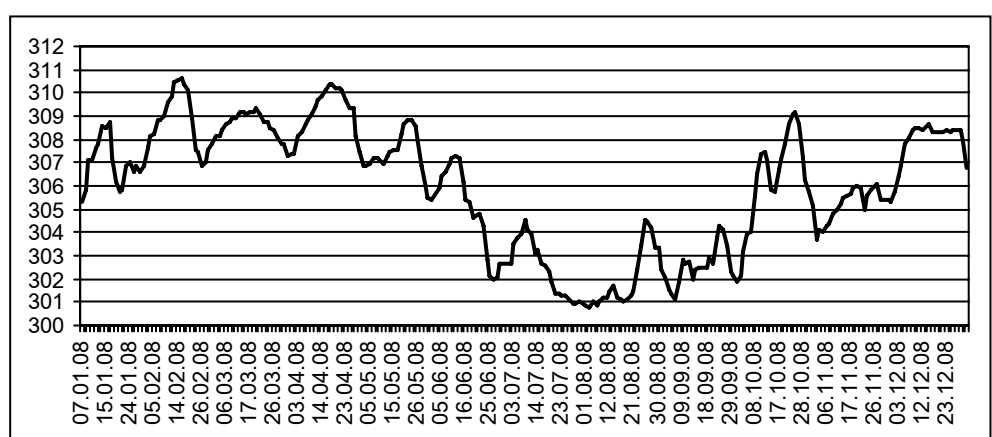
2008թ. չորրորդ եռամսյակում, երրորդ եռամսյակի համեմատ, նույնպես դրսևորվել են տոկոսադրույքների աճի միտումներ, մասնավորապես՝ ՀՀ դրամով ներգրավված ավանդների տոկոսադրույքներն աճել են 0.48 տոկոսային կետով, իսկ ԱՄՆ դոլարով ներգրավված ավանդների տոկոսադրույքները՝ 0.29 տոկոսային կետով: ՀՀ դրամով տրամադրված վարկերի տոկոսադրույքները մնացել են գրեթե անփոփոխ (0.05 տոկոսային կետով աճ), իսկ ԱՄՆ դոլարով տրամադրված վարկերի տոկոսադրույքներն աճել 2.61 տոկոսային կետով:

3.3.2. Փոխարժեք

ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ ՀՀ դրամի միջին շուկայական փոխարժեքը 2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում, նախորդ եռամսյակի վերջի համեմատ, արժեզրկվել է 1.5%-ով՝ 302.12 դրամից հասնելով 306.73 դրամի: ՀՀ դրամի միջին եռամսյակային փոխարժեքը ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ նախորդ տարվա նույն եռամսյակի համեմատ արժևորվել է 3.48%-ով՝ 317.08 դրամից իջնելով 306.41 դրամի: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածում այդ ցուցանիշը կազմել է 17.96%:

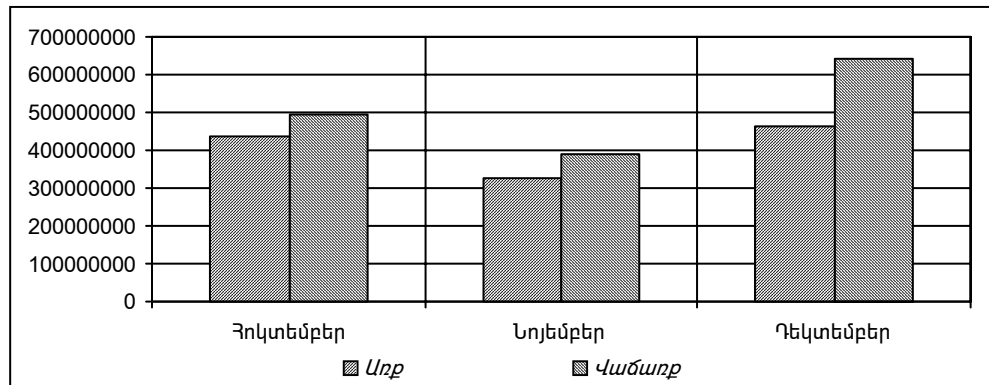
2008թ. վերջին, նախորդ տարվա վերջի համեմատ, դրամի փոխարժեքը 0.82%-ով արժեզրկվել է:

ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ ՀՀ դրամի փոխարժեքի դինամիկան 2008թ.

Եռամսյակի ընթացքում միջբանկային շուկայում իրականացված գործառնությունների համախառն ծավալը կազմել է 2,749 մլն ԱՄՆ դոլար, որը 1.7%-ով ավելի է նախորդ տարվա չորրորդ եռամսյակի գործառնությունների ծավալից (2,703 մլն ԱՄՆ դոլար), իսկ տարեկան աճը կազմել է 15.63%՝ 7,541 մլն-ի փոխարեն 8,720 մլն ԱՄՆ դոլար:

**ՀՀ արժույթային շուկայում
իրականացված
գործառնությունների
ծավալները 2008թ. չորրորդ
եռամսյակում**

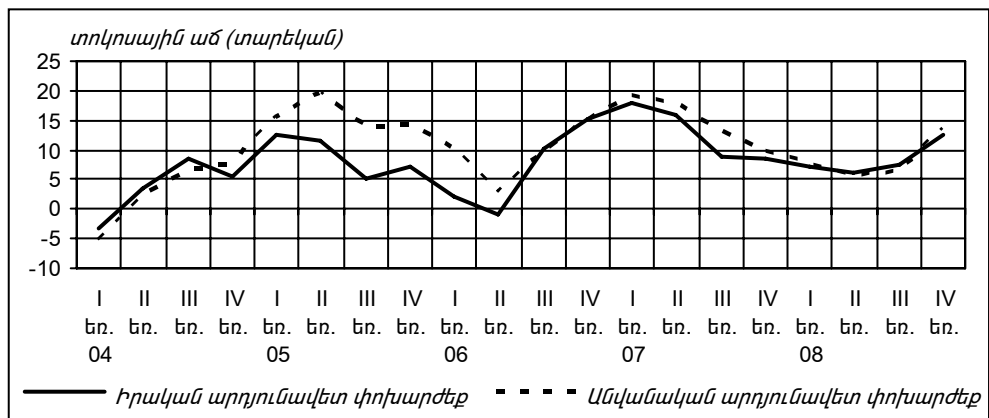

Եվրո/դրամ գործառնությունների շուկայում նույնպես տեղի է ունեցել ծավալների աճ: Համախառն ծավալը կազմել է 246.04 մլն եվրո՝ նախորդ տարվա չորրորդ եռամսյակի համեմատ 15.22%-ով ավելի: 2008 թ. ընթացքում գործառնությունների ծավալներն ավելացել են 41.80%-ով և կազմել 774.07 մլն եվրո:

Դրամի առաջարկը կարգավորելու և դրամի փոխարժեքի տատանումները մեղմելու նպատակով ՀՀ կենտրոնական բանկը չորրորդ եռամսյակում ՀՀ բանկերից գնել է 12.635 մլն, վաճառել՝ 303.57 մլն ԱՄՆ դոլար, իսկ տարեկան առքը կազմել է 74.571 մլն, վաճառքը՝ 442.60 մլն ԱՄՆ դոլար:

ՀՀ դրամի անվանական արդյունավետ փոխարժեքի միջին արժևորումը 2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում կազմե է տ/տ 13.7%՝ նախորդ եռամսյակի ցուցանիշից 7.2 տոկոսային կետով բարձր, ընդ որում՝ նախորդ տարվա համեմատ անվանական արդյունավետ փոխարժեքն արժևորվել է 8.6%-ով: Անվանական արդյունավետ փոխարժեքի տ/տ արժևորման այդ տեմպերը գրանցվել են հիմնականում ի հաշիվ գործընկեր երկրների արժույթների՝ ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ միջին կշռված արժեզրկման՝ 10.3% (նախորդ եռամսյակում՝ 4.7% արժևորում), ընդ որում՝ գործընկեր երկրների փոխարժեքներից ամենամեծ նպաստումը ունեցել է եվրոն, որը չորրորդ եռամսյակում տ/տ կազմել է 3.2 տոկոսային կետ: Եվ միայն մասամբ է փոխհատուցվել ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ ՀՀ դրամի փոխարժեքի արժևորմամբ, որը չորրորդ եռամսյակում կազմել է տ/տ 3.3% (նախորդ եռամսյակի նույն ցուցանիշի նկատմամբ նվազելով 8.5 տոկոսային կետով):

**Իրական և անվանական
փոխարժեքների
արժևորման տեմպերը
արագացել են**

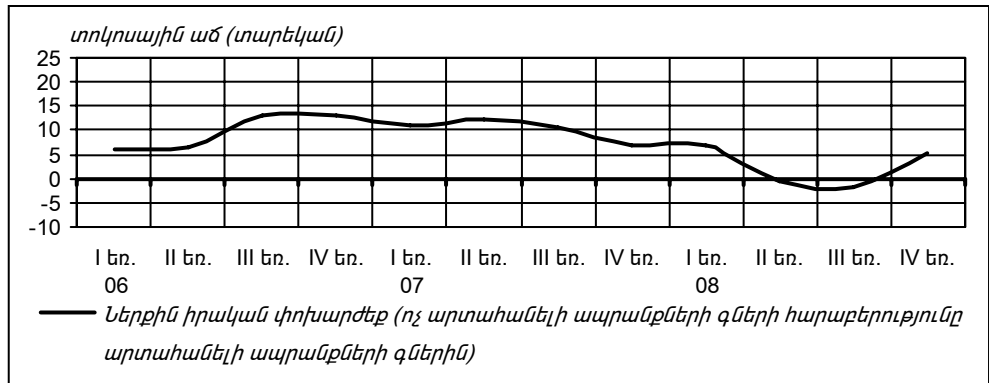
Անվանական արդյունավետ փոխարժեքի արժևորման տեմպերի նվազումը հանգեցնում է նաև իրական փոխարժեքի նույնաման վաթաթման: Եվ Հայաստանում, և՛ գործընկեր երկրներում գնաճը նկատելի թուլացել է, որի դեպքում Հայաստանում միջին եռամսյակային գնաճը տ/տ կազմել է 7.0%, իսկ գործընկեր երկրների միջին կշռված գնաճը՝ տ/տ 7.4%: Գործընկեր երկրների միջին կշռված գնաճի վրա մեծ ազդեցություն է ունեցել հատկապես Ռուսաստանի և Իրանի

գնաճը՝ համապատասխանաբար 2.6 և 2.0-ական տոկոսային կետով, չնայած փոքր չի եղել նաև Եվրոգոտու և Ուկրաինայի գնաճի ազդեցությունը՝ 0.7 և 0.8% համապատասխանաբար: Արդյունքում՝ իրական փոխարժեքը 2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում արժևորվել է տ/տ 12.7%-ով (նախորդ եռամսյակում՝ 7.6%-ով), իսկ 2008թ-ին, նախորդ տարվա համեմատ, արժևորումը կազմել է 8.4%:

2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում ներքին իրական փոխարժեքն արժևորվել է տ/տ 5.2%-ով, իսկ նախորդ տարվա համեմատ՝ այս տարի արժևորումը կազմել է 2.5%, որը ոչ արտահանելի հատվածի գների նկատմամբ արտահանելի հատվածի գների գերազանցող աճի հետևանք է:

Ոչ արտահանելի ապրանքների և ծառայությունների գները չորրորդ եռամսյակում տ/տ աճել են 13.1%-ով, մինչդեռ արտահանելի ապրանքների գներն աճել են միայն 7.6%-ով՝ նախորդ եռամսյակի համապատասխանաբար 12.9 և 14.8%-ի փոխարեն: Չորրորդ եռամսյակում արտահանելի ապրանքների գները փոքր-ինչ նվազել են՝ արձագանքելով միջազգային գների էական նվազմանը: Ոչ արտահանելի հատվածի գների աճի բարձր տեմպերի պահպանման պատճառը ներքին տնտեսության իներցիան է, որը արձագանքում է համախառն ներքին և արտաքին եկամուտների աճի նախկին բարձր տեմպերին, որոնք առաջին հերթին անդրադառնում են ոչ արտահանելի ապրանքների պահանջարկի վրա:

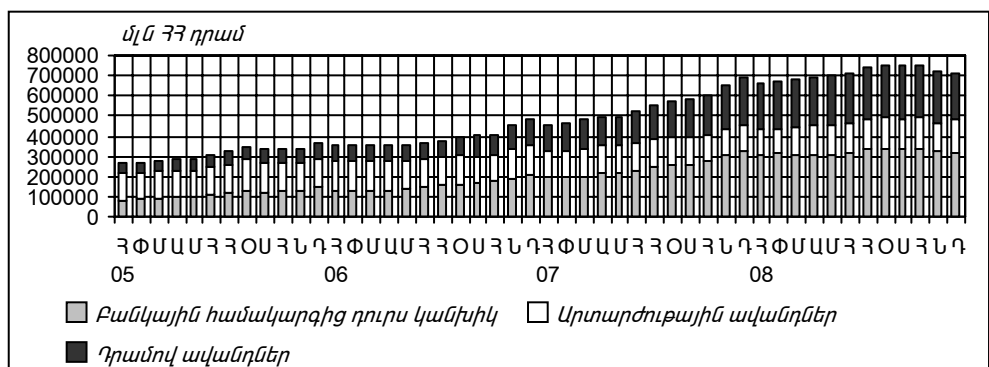
Չորրորդ եռամսյակում ներքին իրական փոխարժեքը արժևորվել է

3.3.3. Դրամավարկային զարգացումներ²⁴

Դրամավարկային միջավայրը 2008թ. չորրորդ եռամսյակում ևս, ինչպես և սպասվում էր, բնութագրվել է տնտեսության դրամայնացման գործընթացի դանդաղմամբ, ինչն արտահայտվել է փողի ազդեցատների դրամային բաղադրատարրերի նվազումներով: Ըստ փաստացի արդյունքների՝ նվազում է արձանագրվել դրամային զանգվածի գծով՝ տ/տ 4.2%, որը պայմանավորվել է դրամային ավանդների և շրջանառության մեջ գտնվող կանխիկի համապատասխանաբար 5.9% և 3% նվազումներով: Համեմատության համար նշենք, որ անցյալ տարի արձանագրվել է վերը թվարկված ցուցանիշների համապատասխանաբար տ/տ 64.9%, 82.4% և 54.1% աճ:

Փողի զանգվածի կառուցվածքում դրամայնացման գործընթացի դանդաղումն արտահայտվել է դրամային բաղադրատարրերի նվազումներով

²⁴ Երրորդ եռամսյակից սկսած՝ «ՀՀ ԿԲ բանքեր» պարբերականում տրվում են ավանդային կազմակերպությունների՝ ԿԲ-ի, առևտրային բանկերի և վարկային կազմակերպությունների ամփոփ հաշվեկշռային ցուցանիշները: Առավել մանրամասն մեկնաբանությունները տես՝ «ՀՀ ԿԲ տեղեկագիր», 2008թ. մայիս, էջ 106-107:

Ավանդների ժամկետային կառուցվածքում արձանագրվել է ժամկետային ավանդների առավել մեծ աճ: Ընդ որում, աճել են թե՛ դրամով և թե՛ արտարժույթով ժամկետային ավանդները՝ համապատասխանաբար 16.9% և 44.1%-ով (դոլարային արտահայտությամբ աճը կազմել է 42.9%): Դրամով ցպահանջ ավանդները նվազել են 24.1%-ով, իսկ արտարժույթով ցպահանջ ավանդները աճել են 14%-ով (դոլարային արտահայտությամբ աճը կազմել է 13.1%):

[illegible]

ԱՆՈՒՅՑՈՒՄ ԵՐԱՅԻՄԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՈՆՍՏՐԱԿՏՈՐ ՍԵԿՏՐԻՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Տարի	Դրամով վարկեր (Հազար մարդ)	Արտարժույթով վարկեր (Հազար մարդ)
2005	~35,000	~95,000
2006	~85,000	~115,000
2007	~135,000	~135,000
2008	~265,000	~195,000
2009	~415,000	~255,000

Տեսակաբանական փոփոխությունները 2005-2009 թվականներին

Տարի	Դրամով վարկեր (%)	Արտարժույթով վարկեր (%)
2005	100	100
2006	242	121
2007	386	126
2008	757	205
2009	1186	268

45

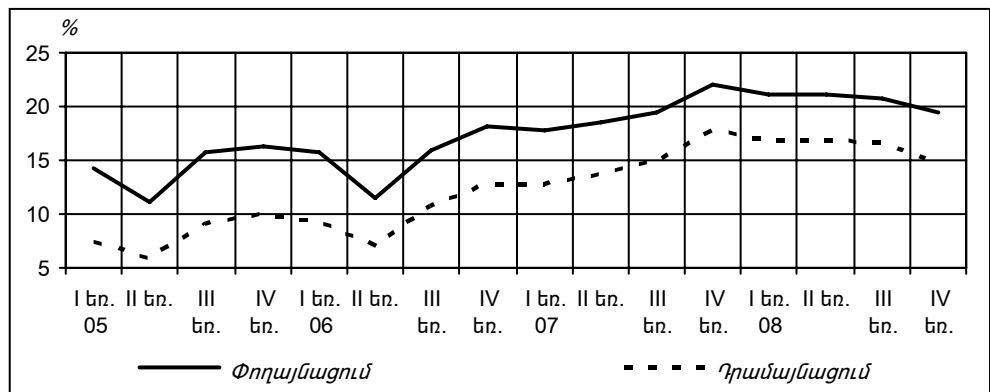
որը, չնայած աճի տեմպով զիջում է նախորդ տարվա համանման ցուցանիշին, սակայն բացարձակ արտահայտությամբ՝ գերազանցում (2007-ին՝ 81.2% կամ 208.8 մլրդ դրամ): Վարկերի կառուցվածքում դրամով վարկերն ավելացել են 48.6%-ով կամ 136.8 մլրդ դրամով, իսկ դրամային արտահայտությամբ արտարժույթով վարկերը՝ 48.8%-ով կամ 87.9 մլրդ դրամով (դոլարային արտահայտությամբ աճը կազմել է 47.6%):

Ի տարբերություն վերջին տարիների նույն ժամանակահատվածի, 2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում տնտեսության դոլարայնացման աստիճանը (արտարժույթային ավանդներ/փողի զանգված) աճել է՝ կազմելով 24% (2007-ին՝ 19%):

Ֆինանսական միջնորդությունը բնութագրող՝ տնտեսության փողայնացման և դրամայնացման գործակիցների նվազման միտումները շարունակվել են՝ տարեկան համապատասխանաբար 11.8% և 17.4%-ով. դրամայնացման գործակիցը ավելի շատ է նվազել, պայմանավորված դրամի նկատմամբ համեմատաբար ցածր պահանջարկով:

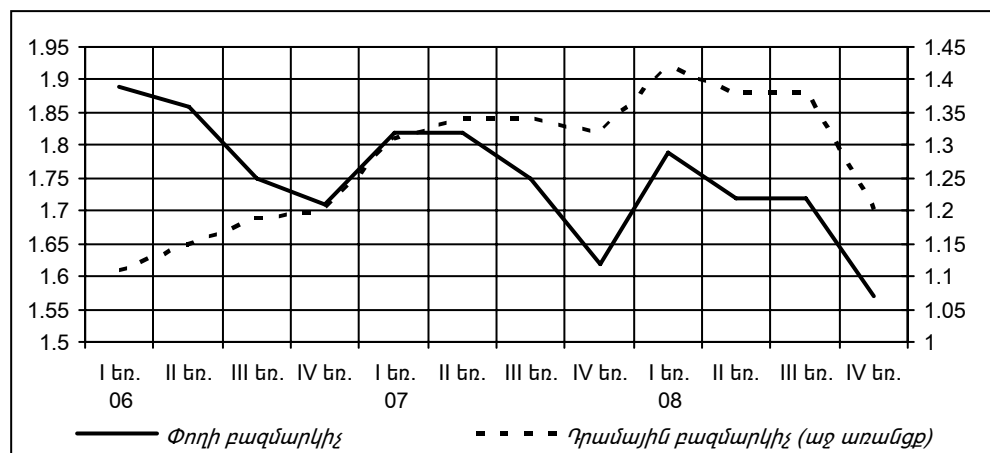
Այնուհանդերձ, 2008 թվականի վերջի տվյալներով՝ փողայնացման 19.4% մակարդակը բավականին ցածր է անցումային շրջանում գտնվող մյուս երկրների նույն ցուցանիշի համեմատությամբ: Մինչդեռ, արդյունավետ փողի զանգվածի²⁵ միջոցով գնահատված փողայնացման մակարդակը բավականին բարձր է՝ շուրջ 45.6%²⁶:

2008թ. տնտեսության դրամայնացման գործընթացը դանդաղել է

Դրամային ֆինանսական միջնորդության մակարդակի նվազման մասին է վկայում ժամանակահատվածի վերջի դրությամբ դրամային բազմարկիչի տարեկան 9.1% նվազումը, որի ազդեցության հիմնական գործոնը շրջանառությունում եղած կանխիկի համեմատ դրամային ավանդների ավելի բարձր նվազման տեմպի պահպանումն է: Փողի բազմարկիչը նվազել է ավելի քիչ՝ տարեկան 2.9%-ով՝ պայմանավորված արտարժույթային ավանդների համեմատաբար ավելի մեծ աճով:

Փողի և դրամային բազմարկիչների շարժընթացը

²⁵ Արդյունավետ փողի զանգվածը, փողի զանգվածի բաղադրատարրերից բացի, ներառում է նաև շրջանառությունում կանխիկ արտարժույթը:

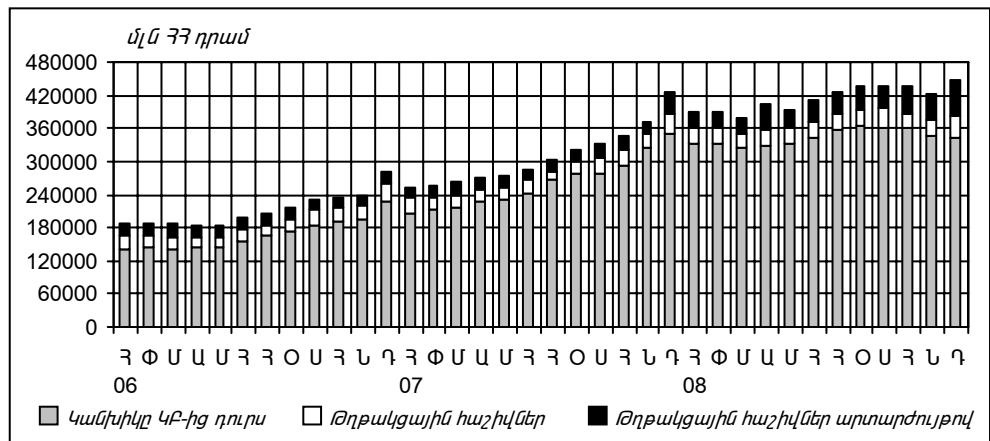
²⁶ 2008թ. դեկտեմբերին կանխիկ արտարժույթի ծավալը կազմել է 957.8 մլրդ դրամին համարժեք արտարժույթ (ըստ ԿԲ նախնական գնահատումների):

Ֆինանսական միջնորդությունը բնութագրվում է նաև վարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցությամբ, որը վերջին տարիներին դրսևորել է աճողական վարքագիծ՝ 2005թ-ի տարեկան 8.2%-ից 2006-ին և 2007-ին հասնելով համապատասխանաբար 8.6% և 13%-ի, իսկ 2008-ին կազմել է 16.9%:

Փողի բազա

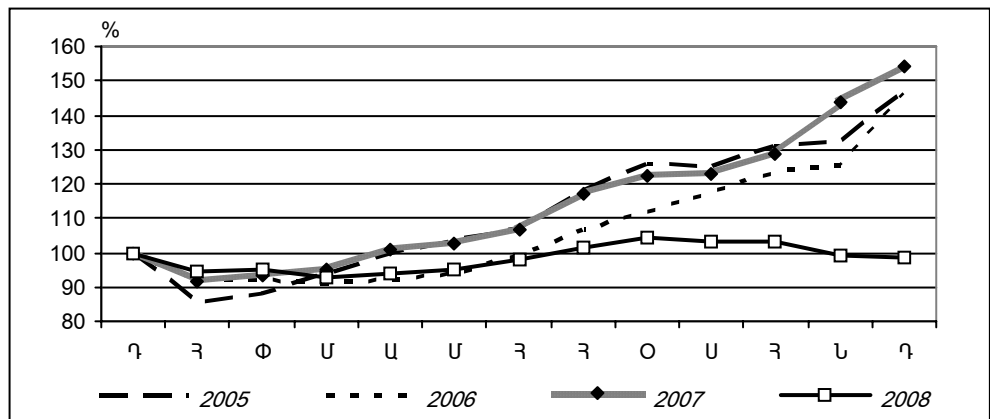
Դրամայնացման տեմպերի՝ տարեսկզբից շարունակվող դանդաղման պարագայում ԿԲ-ն փողի առաջարկն ապահովել է դրամի նկատմամբ տնտեսության ներկայացրած պահանջարկին համահունչ: Արդյունքում, դեկտեմբերի վերջի դրությամբ փողի բազայի տարեկան աճը կազմել է 5.3%, որը, ի տարբերություն նախորդ տարիների (հիմնականում արտացոլվել էր ԿԲ-ից դուրս կանխիկ վարքագծում), այս տարի ամբողջությամբ արտացոլվել է ԿԲ-ում թղթակցային հաշիվների վարքագծում՝ 37.7%: Համեմատության համար նշենք, որ նախորդ տարի այս ցուցանիշները կազմել են համապատասխանաբար 50.9% և 38.1%:

2008թ., նախորդ տարվա համեմատ, նվազել է ԿԲ-ից դուրս կանխիկը

Դրամայնացման գործընթացի տեմպերի զգալի դանդաղումն արտահայտվել է շրջանառությունում գտնվող կանխիկի, հետևաբար և ԿԲ-ից դուրս շրջանառվող կանխիկի վարքագծում: ԿԲ-ից դուրս գտնվող կանխիկ դրամի՝ վերջին տարիների վարքագծից կարելի է փաստել, որ դրամայնացման գործոնի ազդեցության տեսանկյունից՝ այս տարվա առաջին կիսամյակում հիմնականում կրկնվել է 2006թ. առաջին կիսամյակի վարքագիծը, երբ դրամայնացման գործընթացը համեմատաբար դանդաղ տեմպեր է ունեցել, իսկ երկրորդ կիսամյակում, ի տարբերություն նախորդ տարիների, ունեցել է նվազման միտում:

Վերջին տարիների համեմատ 2008 թվականն առանձնացել է ԿԲ-ից դուրս կանխիկի աճի տեմպերի զգալի դանդաղմամբ

Փողի բազան տարվա ընթացքում ամբողջությամբ ավելացել է ԿԲ ՁՆԱ-ի 85.8 մլրդ դրամ աճի հաշվին, ինչն ուղեկցվել է ԿԲ ՁՆԱ-ի 63.2 մլրդ դրամ նվազմամբ: Առաջին դեպքում աճը հիմնականում պայմանավորվել է ԿԲ հանդեպ բանկերի զուտ պարտավորությունների 56 մլրդ դրամ աճով, զուտ այլ ակտիվների 11.1 մլրդ դրամ և ԿԲ արժեթղթերի 47.5 մլրդ դրամ նվազումներով: Երկրորդ ցուցանիշի նվազման հիմնական գործոն են հանդիսացել արտարժույթային շուկայում արտարժույթի զուտ վաճառքի գործառնությունները:

3.4. ՀԱՄԱԽԱՌՆ ՊԱՀԱՆՋԱՐԿ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿ

3.4.1. Համախառն պահանջարկ

Ներքին պահանջարկ

Մասնավոր սպառում և ներդրումներ²⁷. Ինչպես 2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում, այնպես էլ ողջ տարվա ընթացքում տնտեսական աճը հիմնականում պայմանավորվել է ներքին պահանջարկի աճով, որն իր հերթին մասնավոր ծախսումների աճի արդյունք է:

2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում ներքին պահանջարկի իրական աճը կազմել է 2.6% (նախորդ տարվա համապատասխան ժամանակահատվածում՝ 14.2%), իսկ տարեկան իրական աճը՝ 8.1% (նախորդ տարի՝ 14.0%): Ներքին պահանջարկի իրական աճի տեմպերի նվազումը պայմանավորվել է պետական ծախսումների աճի տեմպերի էական և մասնավոր ծախսումների աճի տեմպերի ավելի մեղմ նվազումներով: Ընդ որում, մասնավոր ծախսումների աճի տեմպերի նվազումը հիմնականում դրսևորվել է տարվա չորրորդ եռամսյակում՝ պայմանավորված համաշխարհային ֆինանսական և տնտեսական ճգնաժամի արդյունքում բնակչության եկամուտների աճի տեմպերի նվազմամբ:

2008 թվականի չորրորդ եռամսյակի ընթացքում մասնավոր ծախսումներն ավելացել են 4.1%-ով, իսկ տարեկան՝ շուրջ 9%-ով (նախորդ տարի՝ համապատասխանաբար 12.9% և 13.1%-ով): Մասնավոր ծախսումների կառուցվածքում նվազել են ինչպես սպառման, այնպես էլ ներդրումների աճի տեմպերը:

Չորրորդ եռամսյակում մասնավոր սպառման աճը կազմել է 4.6%՝ նախորդ տարվա 12.2%-ի փոխարեն, իսկ տարեկան կտրվածքով՝ 6.7%՝ նախորդ տարվա 12.2%-ի փոխարեն: Մասնավոր սպառման աճի տեմպերի դանդաղումը հիմնականում պայմանավորվել է բնակչության եկամուտների, հատկապես՝ տրանսֆերտների և աշխատավարձերի իրական աճի տեմպերի նվազմամբ:

Տարվա ընթացքում, բացառությամբ չորրորդ եռամսյակի, արձանագրվել է մասնավոր ներդրումների երկնիշ՝ շուրջ 15% իրական աճ, որն ընդամենը 1 տոկոսային կետով է զիջել նախորդ տարվա ցուցանիշը՝ հիմնականում պայմանավորված կազմակերպությունների միջոցների հաշվին իրականացված շինարարության նվազմամբ²⁸: Չորրորդ եռամսյակում, սակայն, մասնավոր ներդրումներն ավելացել են 3%-ով (նախորդ տարի՝ 14.7%-ով): Աճի ցածր տեմպը հիմնականում պայմանավորվել է համաշխարհային ֆինանսական և տնտեսական ճգնաժամի հետևանքով կապիտալ և ընթացիկ տրանսֆերտների՝ սպասվածից էականորեն ցածր աճի տեմպերի արձանագրմամբ, ինչպես նաև մասնավոր հատվածում առաջացած անորոշություններով:

Չորրորդ եռամսյակի ընթացքում մասնավոր հատվածի իրական ծախսումները գնաճի վրա զսպող ազդեցություն են ունեցել: Ըստ ՀՀ ԿԲ գնահատումների, մասնավոր իրական ծախսումների գնահատված մակարդակը ցածր է եղել հավասարակշիռ մակարդակից շուրջ 2%-ով, որի արդյունքում մասնավոր ծախսումների նպաստումը գնաճին կազմել է մոտ -0.6 տոկոսային կետ:

Պետական սպառում և ներդրումներ²⁹. Հարկաբյուջետային քաղաքականությունը համախառն պահանջարկի վրա ունեցել է զսպող ազդեցություն՝ ըստ հաշվարկված ազդակների 2%, այն դեպքում, երբ կանխատեսված էր 1.5% ընդլայնող ազդեցություն:

Եկամուտների գծով չորրորդ եռամսյակում ձևավորվել է 1.3% զսպող ազդակ՝ կանխատեսված 0.4% զսպողի փոխարեն, որը պայմանավորվել է ինչպես պետական եկամուտների, այնպես էլ ՀՆԱ-ի՝ կանխատեսվածից ավելի ցածր մա-

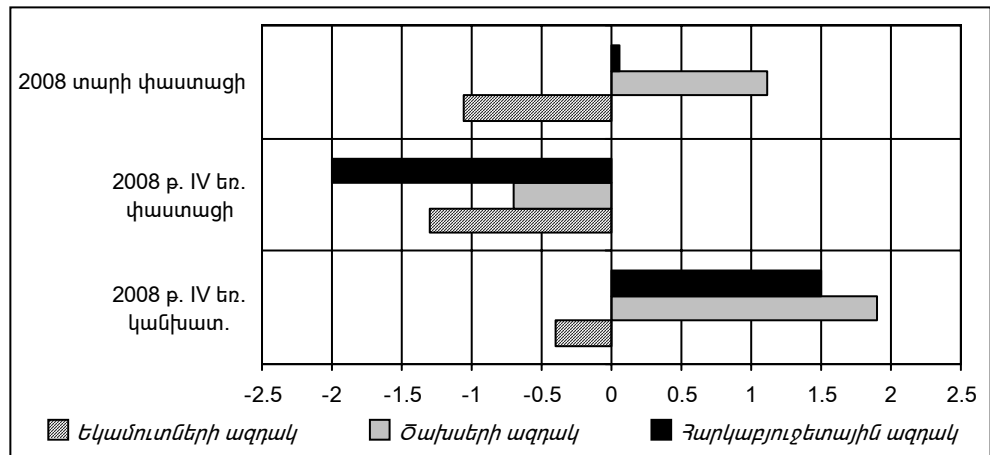
²⁷ Մասնավոր սպառման և ներդրումների իրական աճերը ՀՀ ԿԲ գնահատումներն են: Նշված ցուցանիշների փաստացի թվերը 2008 թվականի երրորդ եռամսյակի դրությամբ են:

²⁸ 2007 թվականին կազմակերպությունների միջոցների հաշվին իրականացված շինարարության աճը կազմել է շուրջ 30%, իսկ 2008 թվականին՝ -30%:

²⁹ Հարկաբյուջետային հատվածի վերլուծությունը կատարվել է 2008թ. չորրորդ եռամսյակի համախառն բյուջեի նախնական փաստացի ցուցանիշների հիման վրա, որը կազմված է նախորդ տարիների նկատմամբ համադրելի՝ պետական հատվածի վիճակագրության 1986 թվականի դասակարգման սկզբունքով: Ազդակների հաշվարկներում նույնպես օգտագործվել են չորրորդ եռամսյակի համախառն բյուջեի նախնական ցուցանիշները, իսկ հաշվարկները կատարվել են նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ: Համախառն բյուջեի եռամսյակային ծրագրված ցուցանիշները ԿԲ կանխատեսումներն են, որոնք իրականացվել են համախառն բյուջեի՝ նախորդ տարիների դրսևորված սեզոնային միտումների և ԿԲ փորձագիտական գնահատումների հիման վրա: 2008 թվականի համախառն բյուջեի՝ ՀՀ ԿԲ կողմից կանխատեսված ցուցանիշները էապես տարբերվում են ՀՀ 2008 թվականի պետական բյուջեի մասին օրենքով սահմանված եռամսյակային համամասնություններից:

կարդակաների ձևավորմամբ: Այսպես, եկամուտները (հարկային և ոչ հարկային) կանխատեսված³⁰ համեմատ պակաս են հավաքագրվել մոտ 17.0 մլրդ դրամով. հարկային եկամուտները նախատեսվածից պակաս են հավաքագրվել 19.0 մլրդ դրամով, իսկ ոչ հարկային ու կապիտալ եկամուտները կանխատեսվածի համեմատ ավել են հավաքագրվել մոտ 2.0 մլրդ դրամով: Եռամսյակի ընթացքում ՀՆԱ արձանագրված ցուցանիշը զգալիորեն զիջել է եռամսյակի համար կանխատեսված ցուցանիշին: ՀՆԱ-ի կանխատեսվածից ցածր մակարդակ է ձևավորվել նաև տարվա արդյունքում, որն ուղեկցվել է հարկային եկամուտներ/ՀՆԱ ցուցանիշի՝ նախորդ տարվա նույն ցուցանիշի նկատմամբ շուրջ 1 տոկոսային կետ աճով (կազմել է ՀՆԱ 17 տոկոսը):

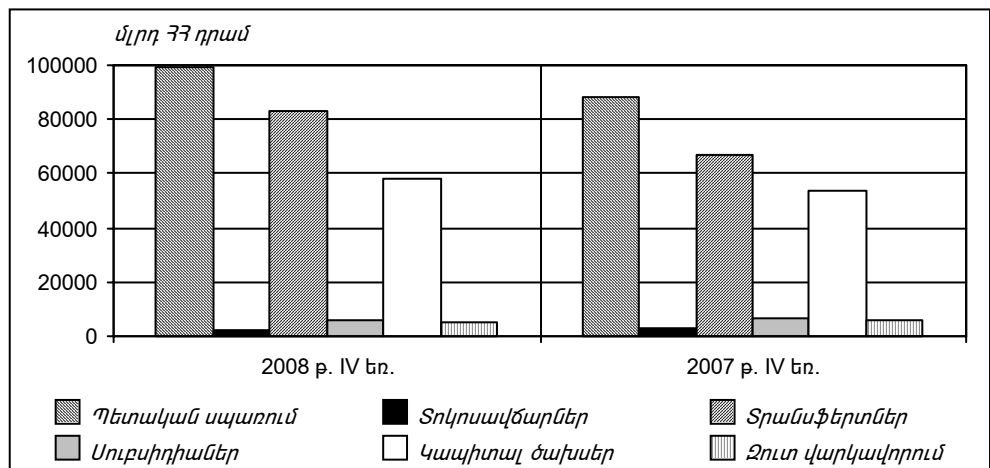
2008 թվականի չորրորդ եռամսյակի հարկաբյուջետային ազդակն ունեցել է զսպող ազդեցություն

Չորրորդ եռամսյակում գրանցվել է ծախսերի 0.7% զսպող ազդակ՝ կանխատեսված 1.9% ընդլայնողի փոխարեն: Վերջինս պայմանավորվել է ծախսերի կանխատեսված ցուցանիշի նկատմամբ մոտ 31.0 մլրդ դրամ խնայողությունների ձևավորմամբ, որը դրսևորվել է տարվա գրեթե բոլոր եռամսյակներում: Այս պարագայում պետական բյուջեի ծախսերը կազմել են տարեկան ծրագրվածի 97%-ը:

2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում արձանագրվել է տ/տ ծախսերի 13.4 տոկոս աճ:

Համախմբված բյուջեի ծախսերի մեջ 2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում հիմնականում արձանագրվել է տրանսֆերտների աճ

Ընդ որում, արձանագրվել է ընթացիկ ծախսերի 16.1% աճ, իսկ կապիտալ ծախսերի՝ 8.1%: Ընթացիկ ծախսերի մեջ բարձր աճ է արձանագրվել հիմնականում տրանսֆերտների գծով, որն էլ պայմանավորվել է պետական բյուջեի

³⁰ ՀՀ պետական բյուջեի 2008 թվականի հարկային եկամուտների կանխատեսված մեծությունը (638 մլրդ դրամ) իրենից ներկայացնում է ՀՀ կառավարության 2008 թ. որոշումների հիման վրա փոփոխված հարկային եկամուտների ցուցանիշները և տարբերվում է ՀՀ 2008 թվականի պետական բյուջեի մասին օրենքով սահմանված (595 մլրդ դրամ) հարկային եկամուտների մեծությունից: Նշենք, որ տարվա արդյունքում պետական բյուջեի հարկային եկամուտները շուրջ 24.0 մլրդ դրամով գերազանցել են ՀՀ 2008 թվականի պետական բյուջեի մասին օրենքով սահմանված ցուցանիշը:

մասին օրենքով նախատեսված կենսաթոշակների աճով: Ըստ տարվա արդյունքների՝ տրանսֆերտների աճը կազմել է տ/տ 57.0%: Պետական սպառումը չորրորդ եռամսյակում ավելացել է տ/տ 12.6%-ով և կազմել պետական ծախսերի մոտ 40%-ը:

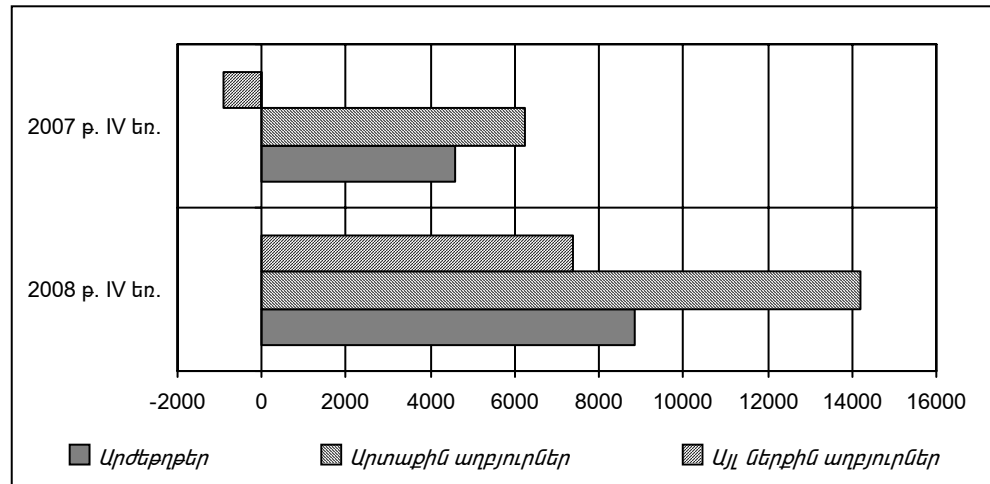
Չորրորդ եռամսյակում պահպանվել է ներքին աղբյուրների հաշվին կատարվող կապիտալ ծախսերի մեծ տեսակարար կշիռ՝ վերջին տարիներին արձանագրված միտումը: Կապիտալ ծախսերի 77.0%-ն իրականացվել է ներքին, իսկ 23.0%-ը՝ արտաքին աղբյուրների հաշվին:

2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում եկամուտները տ/տ աճել են 9.4%-ով: Ընդ որում՝ հարկային եկամուտները 7.1%-ով, իսկ ոչ հարկային և կապիտալ եկամուտները՝ 40%-ով: Անուղղակի հարկերը եռամսյակի ընթացքում ավելացել են տ/տ 5.2%-ով, իսկ ուղղակի հարկերը՝ 3%-ով:

Անուղղակի հարկերի տարեկան աճը կազմել է 28%, իսկ ուղղակի հարկերինը՝ 14.2%: Անուղղակի հարկերի կշիռը ընդհանուր հարկերում ավելացել է 2.3 տոկոսային կետով և կազմել հարկային եկամուտների 54.5%-ը, իսկ ուղղակի հարկերի կշիռը նվազել է 1.5%-ով և կազմել հարկերի 20.4%-ը:

Չորրորդ եռամսյակում բյուջեի պակասուրդը կազմել է 30.4 մլրդ դրամ (տարվա պակասուրդի 51%-ը):

2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում պակասուրդի ֆինանսավորման աղբյուրների աճը 2007 թվականի չորրորդ եռամսյակի նկատմամբ

Հարկ է նշել, որ չորրորդ եռամսյակում ձևավորված պակասուրդի մոտ 47%-ը ֆինանսավորվել է արտաքին, իսկ 53%-ը՝ ներքին աղբյուրների հաշվին: Ինչ վերաբերում է ներքին աղբյուրների կառուցվածքին, նշենք, որ պետական արժեթղթերի հաշվին զուտ ֆինանսավորումը կազմել է 8.8 մլրդ դրամ, սեփականաշնորհման միջոցների հաշվին ֆինանսավորումը՝ 13.3 մլրդ դրամ, իսկ բանկային համակարգում առկա կառավարության միջոցներն աճել են 5.9 մլրդ դրամով:

Տարվա արդյունքներով բյուջեի պակասուրդը կազմել է 59.8 մլրդ դրամ կամ ՀՆԱ-ի 1.6%-ը: Պակասուրդի 26%-ը ֆինանսավորվել է ներքին և 74%-ը՝ արտաքին աղբյուրների հաշվին: Պետական արժեթղթերից զուտ ֆինանսավորումը տարվա կտրվածքով կազմել է 25.3 մլրդ դրամ, ինչպես և նախատեսված էր 2008 թվականի ՀՀ պետական բյուջեի մասին օրենքով: Ինչ վերաբերում է ՀՀ կենտրոնական բանկում գտնվող պետական բյուջեի ազատ միջոցների հաշվին բյուջեի պակասուրդի ֆինանսավորմանը, ապա, պետական բյուջեի ծախսերի գծով առաջացած տնտեսումների պայմաններում, տարվա համար նախատեսված 10.3 մլրդ դրամ ծախսի դիմաց տարվա արդյունքում կուտակվել է 6.7 մլրդ դրամ:

Չուտ արտաքին պահանջարկ. 2008թ. չորրորդ եռամսյակում արձանագրվել է ապրանքների և ծառայությունների արտահանման իրական ծավալների տ/տ 5.8%-ով նվազում և ապրանքների ու ծառայությունների ներմուծման իրական ծավալների տ/տ 28.0% աճ: Արտահանման նվազումը պայմանավորվել է համաշխարհային ֆինանսական ճգնաժամի զարգացումներով, որի պարագայում համաշխարհային շուկաներում դիտվել է մետաղների գների կտրուկ նվազում: Վերջինս հանգեցրել է հանքային և մետաղագործական արդյունաբերության արտադրանքի արտահանման նշանակալի նվազմանը:

*Մակրոտնտեսական
հիմնական ցուցանիշների
2008 թվականի չորրորդ
եռամսյակի և տարեկան
աճը իրական
արտահայտությամբ*

Ցուցանիշներ	IV եռ. 2008 / IV եռ. 2007	2008 / 2007
Իրական ՀՆԱ	-0.2	6.8
Ներքին պահանջարկ	2.6	8.1
Սպառում	2.0	6.7
Պետական	14.2	6.8
Մասնավոր	4.6	6.7
Կապիտալ ներդրումներ	4.1	11.8
Պետական	13.7	-9.6
Մասնավոր	3.0	14.8
Արտահանում ³¹	-5.8	-5.7
Ներմուծում	28.0	16.8

3.4.2. Համախառն առաջարկ³²

2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում տնտեսության ճյուղային զարգացումների վրա էական ազդեցություն է ունեցել համաշխարհային տնտեսական ճգնաժամը՝ ինչպես համաշխարհային պահանջարկի անկման, այնպես էլ մասնավոր տրանսֆերտների աճի տեմպերի նվազման միջոցով: Նշված գործոնները առավել զգալի են արտահայտվել արդյունաբերության և շինարարության ճյուղերում, որտեղ եռամսյակի ընթացքում արձանագրվել է իրական անկում: Արդյունքում, տարվա չորրորդ եռամսյակում արձանագրվել է 0.2% տնտեսական նվազում, որի պարագայում հունվար-դեկտեմբերի տնտեսական աճի ցուցանիշը նվազել է մինչև 6.8%:

Գյուղատնտեսության ավելացված արժեքը տարվա չորրորդ եռամսյակում նվազել է 3.6%-ով, որի պարագայում հունվար-դեկտեմբերին ավելացված արժեքի աճը կազմել է ընդամենը 1.3% (2007 թվականին՝ 10.2%): Եռամսյակի ընթացքում արձանագրված անկումը պայմանավորվել է բուսաբուծության ենթաճյուղում մշակաբույսերի և պտղի որոշ տեսակների՝ նախորդ տարվա համեմատ սակավ բերքի ստացմամբ, մասնավորապես՝ խաղողի (հունվար-դեկտեմբերին 15.1% նվազում), բոստանային մշակաբույսերի (11.7% նվազում), հացահատիկային և հատիկաընդեղենային մշակաբույսերի (8.2% նվազում) և բանջարանոցային մշակաբույսերի (2.4% նվազում): Միևնույն ժամանակ, նախորդ տարվա համեմատ ստացվել է պտղի, հատապտղի (հունվար-դեկտեմբերին 22.1% աճ) և կարտոֆիլի (11.1 % աճ) հարուստ բերք: Արդյունքում՝ բուսաբուծության համախառն արտադրության իրական աճը հունվար-դեկտեմբերին կազմել է 0.2%:

Անասնապահության ենթաճյուղում շարունակվել են բոլոր արտադրատեսակների կայուն աճի միտումները: Արդյունքում անասնապահության համախառն արտադրանքի իրական աճը հունվար-դեկտեմբերին կազմել է 3.5%:

Արդյունաբերության ճյուղում, առաջին հերթին մետաղագործության և քիմիական արդյունաբերության ենթաճյուղերում, զգալի է եղել արտաքին միջավայրի զարգացումների ազդեցությունը: Մասնավորապես, *մետաղագործական արդյունաբերությունում* 2008 թվականի հունվար-դեկտեմբերին արտադրության ծավալների իրական նվազումը կազմել է 9.6%, որն արձանագրվել է հիմնականում չորրորդ եռամսյակում՝ սեպտեմբերի վերջից համաշխարհային գների կտրուկ անկման հետևանքով: Եռամսյակի ընթացքում զգալի նվազել են *ալյումինե փայլաթիթեղի* (25.4% նվազում), *ֆերոնիկոբենի* (11.6% նվազում) և *պողպատե ձուլվածքների* (11.2% նվազում) արտադրության ծավալները: Անկում է արձանագրվել նաև քիմիական արդյունաբերությունում՝ կազմելով 14.8%՝ պայմանավորված կաուչուկի արտադրության ծավալների նվազմամբ (չորրորդ եռամսյակում՝ 68%-ով նվազում) և մեկ քիմիական գործարանում արտադրության ժամանակավոր դադարեցմամբ:

Սննդի արդյունաբերությունում պահպանվել են աճի բարձր տեմպերը՝ հունվար-դեկտեմբերին կազմելով 7.1%: *Սառնաբլիթի* և *կաթնամթերքի* արտադրությունում տարվա չորրորդ եռամսյակում աճը կազմել է համապատասխանաբար 25.4% և 14.1%: Բացի այդ, զգալի ավելացել են *գինու* (չորրորդ եռամսյակում՝ 381% աճ), *էթիլային սպիրտի* (108.3% աճ), *մակարոնեղենի* (21.4% աճ) և *պահածոների* (19.3% աճ) արտադրության ծավալները:

³¹ Վերաբերում է ապրանքների և ծառայությունների արտահանմանն ու ներմուծմանը:

³² Սույն հատվածում ներկայացված աճի ցուցանիշները նախորդ տարվա նույն եռամսյակի նկատմամբ են, եթե այլ բան նշված չէ:

Աճի տեմպերը որոշակի նվազել են *էներգետիկայի ենթաճյուղում* (հունվար-դեկտեմբերին 8% աճ՝ հիմնականում ՋէԿ-երի կողմից էլեկտրաէներգիայի արտադրության հաշվին) և *շինանյութերի արտադրությունում* (հունվար-դեկտեմբերին 6.1% աճ, առաջին հերթին՝ բետոնի, տուֆի և ոչ հանքային շինանյութերի արտադրության հաշվին):

Արդյունքում, չորրորդ եռամսյակում արդյունաբերության ավելացված արժեքը նվազել է 1.9%-ով, որի պարագայում հունվար-դեկտեմբերին աճը կազմել է 2.4%:

Շինարարության ճյուղում նույնպես զգալի է եղել արտաքին զարգացումների ազդեցությունը, որը դրսևորվել է ինչպես անորոշության էական ավելացմամբ, այնպես էլ մասնավոր տրանսֆերտների աճի տեմպի նվազմամբ: Շինարարության ավելացված արժեքը տարվա չորրորդ եռամսյակում նվազել է 11.3%-ով, որի պարագայում հունվար-դեկտեմբերին աճը կազմել է 7.2%: Շինարարության ծավալների նվազումը հիմնականում պայմանավորվել է *կազմակերպությունների միջոցներից* ֆինանսավորվող շինարարության ծավալների կրճատմամբ (հունվար-դեկտեմբերին 28.1%-ով նվազում): Շինարարության նվազում է արձանագրվել *տրանսպորտի* (հունվար-դեկտեմբերին 44% նվազում), *առևտրի* (18% նվազում) և *էներգետիկայի* (26% նվազում) ճյուղերում, մինչդեռ *բնակարանային շինարարության* աճի բարձր տեմպերը պահպանվել են (հունվար-դեկտեմբերին 23.8% աճ): Շինարարության ծավալները ավելացել են նաև *պետական կառավարման* (հունվար-դեկտեմբերին 12.8% աճ), *ֆինանսական* (22.4% աճ), ինչպես նաև *ռեստորանային և հյուրանոցային* (44.3% աճ) ծառայությունների ոլորտներում:

Ծառայությունների ոլորտում ավելացված արժեքի աճի տեմպերը նվազել են: Չորրորդ եռամսյակում աճը կազմել է 8.1%, իսկ հունվար-դեկտեմբերին՝ 9%: Աճի տեմպի նվազումը հիմնականում պայմանավորվել է բնակչության եկամուտների (առաջին հերթին՝ մասնավոր տրանսֆերտների) աճի տեմպի նվազման հետևանքով *մանրածախ առևտրաշրջանառության* աճի տեմպի նվազմամբ (հունվար-դեկտեմբերին այն ավելացել է ընդամենը 4.4%-ով):

Մատուցված ծառայությունների աճը պահպանվել է բարձր մակարդակի վրա՝ հունվար-դեկտեմբերին կազմելով 13.8%: Մասնավորապես, բարձր աճ է արձանագրվել *ֆինանսական* (հունվար-դեկտեմբերին 23.5% աճ), *կապի* (14.9% աճ), *տրանսպորտի* (8.9% աճ), *հյուրանոցային և ռեստորանային* (12.7% աճ), *կրթության* (7.3% աճ) և *սոցիալական* (27.1% աճ) ծառայությունների ոլորտներում:

3.5. ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՇՈՒՎԱՆՔ³³

2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում, ինչպես նաև ողջ տարվա ընթացքում աշխատավարձերի աճի տեմպերը որոշակի նվազել են: Սրան զուգահեռ, ավելի արագ տեմպերով նվազում է արձանագրվել աշխատանքի արտադրողականության աճի գծով՝ հանգեցնելով միավոր աշխատուժի ծախսերի աճի: Այս պայմաններում աշխատանքի շուկայից բխող որոշակի գնաճային ճնշումներ են առաջացել սպառողական շուկայում:

Չորրորդ եռամսյակում տնտեսության միջին անվանական աշխատավարձի տ/տ աճը կազմել է 15.1%՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի 22.6%-ի փոխարեն, իսկ տարեկան կտրվածքով՝ 19.1%՝ նախորդ տարվա 20.9%-ի փոխարեն: Տնտեսության միջին աշխատավարձի աճի տեմպից զգալիորեն բարձր է շինարարության, հանքագործական արդյունաբերության, ինչպես նաև անշարժ գույքի հետ կապված գործառնությունների, վարձակալման և ծառայությունների մատուցման ոլորտների աշխատավարձերի տարեկան աճը: Աշխատավարձի համեմատաբար ցածր՝ մինչև 10% աճ է արձանագրվել գյուղատնտեսության, էլեկտրաէներգիայի, գազի, ջրի արտադրության և հյուրանոցա-ռեստորանային գործունեության ոլորտներում: Նշված զարգացումների արդյունքում որոշակիորեն խորացել են աշխատավարձերի մակարդակների տարբերությունները ճյուղերի միջև:

Չորրորդ եռամսյակում գործազրկության միջին մակարդակը կազմել է 6.3%՝ նախորդ տարվա նույն եռամսյակի համեմատ նվազելով 0.3 տոկոսային

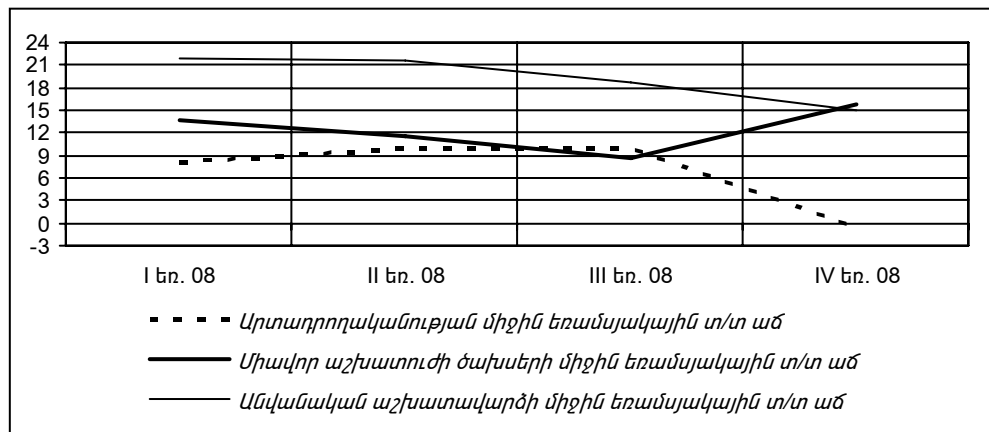
³³ Աշխատավարձի տվյալները ՀՀ ԿՔ գնահատումներն են՝ հիմնված հունվար-նոյեմբեր ամիսների փաստացի տվյալների վրա: Գործազրկության և աշխատանքի արտադրողականության միջին եռամսյակային ցուցանիշները ՀՀ ԿՔ հաշվարկներն են՝ հիմնված հունվար-դեկտեմբեր ամիսների փաստացի տվյալների վրա:

կետով, իսկ տարեկան՝ 0.7 տոկոսային կետով: Ընդ որում, տարվա կտրվածքով պաշտոնապես գրանցված գործազուրկների թվաքանակը նվազել է շուրջ 9.5%-ով, իսկ տնտեսությունում զբաղվածների թիվն ավելացել է 1.7%-ով: Արդյունքում տնտեսապես ակտիվ բնակչության թվաքանակն աճել է շուրջ 0.9%-ով:

Եռամսյակի ընթացքում, տնտեսական ակտիվության նվազմամբ պայմանավորված, աշխատանքի արտադրողականությունը տ/տ նվազել է շուրջ 0.7%-ով (նախորդ տարվա չորրորդ եռամսյակում՝ տ/տ 13.7% աճ): Տարեկան կտրվածքով աշխատանքի արտադրողականության աճը կազմել է 6.1%՝ նախորդ տարվա 13.3% աճի փոխարեն:

Չորրորդ եռամսյակի ընթացքում աշխատանքի արտադրողականության աճը ավելի արագ է նվազել, քան աշխատավարձերինը՝ հանգեցնելով միավոր աշխատուժի ծախսերի որոշակի աճի: Այս պայմաններում աշխատանքի շուկայի կողմից որոշակի գնաճային ճնշումներ են առաջացել սպառողական շուկայում: Մասնավորապես, աշխատավարձի աճը գնաճը խթանել է 0.4 տոկոսային կետով, իսկ արտադրողականության աճը՝ 0.01 տոկոսային կետով: Արդյունքում, աշխատանքի շուկայի զուտ ազդեցությունը 12-ամսյա գնաճին 0.41 տոկոսային կետով խթանող է եղել:

Չորրորդ եռամսյակի ընթացքում աշխատանքի արտադրողականության աճը ավելի արագ է նվազել, քան աշխատավարձերինը՝ հանգեցնելով միավոր աշխատուժի ծախսերի աճի

3.6. ՆԵՐՄՈՒԾՄԱՆ ԳՆԵՐ ԵՎ ԱՐՏԱԴՐՈՂՆԵՐԻ ԳՆԵՐ

3.6.1. Ներմուծման գներ

2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում, նախորդ եռամսյակի համեմատ, ներմուծման դոլարային գները էականորեն նվազել են՝ հիմնականում պայմանավորված համաշխարհային տնտեսական ճգնաժամի սրմամբ և համաշխարհային պահանջարկի շարունակական նվազմամբ: Ե՛վ հունքային, և՛ պարենային ապրանքների գների նվազումը շարունակվել է ողջ եռամսյակի ընթացքում:

Ըստ Կենտրոնական բանկի գնահատումների՝ 2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում ներմուծման դոլարային գները տ/տ նվազել են 7.6 տոկոսով՝ էականորեն նվազելով նախորդ եռամսյակում գրանցված տ/տ 14.5 տոկոս աճի համեմատ:

Ցուցանիշներ	IV եռ. 07	I եռ. 08	II եռ. 08	III եռ. 08	IV եռ. 08
Ներմուծում (ընդհանուր)	17.5	24.5	22.8	14.5	-7.6
Ներմուծում (ծառայություններ)	11.7	13.3	14.9	11.0	-4.1
Ներմուծում (ապրանքներ)	19.4	28.2	25.4	15.6	-8.8
Կապիտալ ապրանքներ ³⁴	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Սպառողական ապրանքներ	11.7	13.8	14.9	11.0	-4.1
Հումքային ապրանքներ	36.2	59.7	46.1	23.2	-13.7
Աղանձ ³⁴	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Նավթամթերք	49.0	66.5	78.2	54.1	-37.0
Բնական գազ	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

³⁴ Կապիտալ ապրանքների և աղանձի գների գնահատումները բացակայությունը պայմանավորված է դրանց փաստացի խիստ մեծ տատանողականությամբ, այդ իսկ պատճառով գների փոփոխությունը գնահատվում է զրոյական:

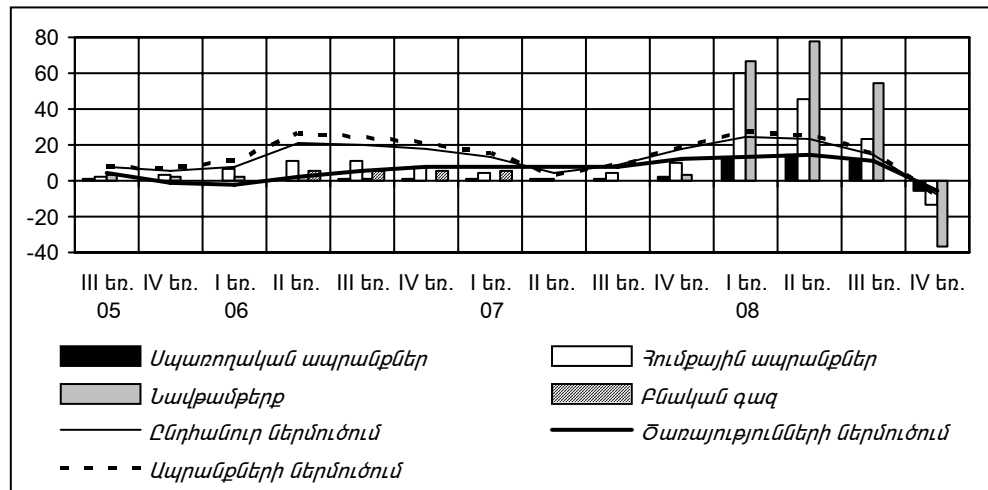
Դոլարային գների փոփոխությունը հիմնականում պայմանավորվել է ողջ եռամսյակի ընթացքում հունքային ապրանքների և նավթամթերքների գների էական նվազմամբ:

Միննույն ժամանակ, նախորդ տարվա համեմատությամբ 2008թ-ին ներմուծման դոլարային գները բարձրացել են մոտ 13 տոկոսով, ինչը տարվա առաջին կիսամյակում հունքային ապրանքների (25.3%) և նավթամթերքի (34.3%) գների էական աճի հետևանք է:

Հունքային ապրանքների գների տ/տ 13.7 տոկոսով նվազումը (նախորդ եռամսյակում՝ տ/տ 23.2 տոկոս աճ)՝ պայմանավորվել է հացահատիկի գներով՝ տ/տ -33.2 տոկոս՝ նախորդ եռամսյակի 15.6 տոկոս աճի փոխարեն: Ընդհանուր գների վրա հունքային ապրանքների գներն ունեցել են 3.7 տոկոս ազդեցություն:

Ջգալի նվազել են նաև նավթամթերքի դոլարային գների աճի տեմպերը: Նավթամթերքի գները նվազել են տ/տ 37 տոկոսով (նախորդ եռամսյակում՝ 54 տոկոս աճ)՝ ընդհանուր ներմուծման գների վրա ազդելով -2.4 տոկոսային կետով: Ձևավորված միջին գինը 1 բարել Brent տեսակի նավթի դիմաց չորրորդ եռամսյակի սկզբին կազմել է 90 ԱՄՆ դոլար՝ եռամսյակի վերջին հասնելով 40 ԱՄՆ դոլարի: Գների անկմանը նպաստող հիմնական գործոններն են համաշխարհային պահանջարկի թուլացումը և հետագա վատատեսական սպասումները, ինչպես նաև ԱՄՆ դոլարի ուժեղացման ազդեցությունը, որն էապես ազդում է հունքային ապրանքների դոլարային գների վրա:

Ներմուծված ապրանքների գները չորրորդ եռամսյակում ևս էականորեն նվազել են

Ապառողական ապրանքների գների նվազումը չորրորդ եռամսյակում կազմել է տ/տ 5.6 տոկոս, որը ընդհանուր ներմուծման գների վրա ունեցել է 1.1 տոկոսային կետ ազդեցություն: Ընդհանուր առմամբ, գործընկեր երկրների փոխարժեքների արժեզրկման ազդեցությունը (8.7 տոկոսային կետ) չորրորդ եռամսյակում ավելի զգալի էր, քան գնաճինը (4.7 տոկոսային կետ): Եվրոպական արժույթների արժեզրկման հետևանքով Եվրոգոտու ազդեցությունը ընդհանուր ներմուծման գների վրա կազմել է -0.3 տոկոսային կետ, Շվեյցարիայինը՝ 0.1 տոկոսային կետ և Անգլիայինը՝ 0.5 տոկոսային կետ:

ՀՀ դրամ/ԱՄՆ դոլար անվանական փոխարժեքի արժևորման պայմաններում (չորրորդ եռամսյակում՝ տ/տ 3.3 տոկոս), սպառողական զանբյուղում ներառված ներմուծված ապրանքների դրամային գները տ/տ աճել են են 6.6 տոկոսով, ինչի հիմնական պատճառը միջազգային գներին ներքին շուկայի դանդաղ արձագանքն է:

3.6.2. Արտադրողների գներ ³⁵

2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում ՀՆԱ դեֆլատորը կազմել է 103.3%, որի պարագայում հունվար-դեկտեմբերի ցուցանիշը կազմել է 106.8%՝ գերազանցելով նախորդ տարվա համապատասխան ցուցանիշը մոտ 3 տոկոսային կետով: Արտադրողների գների նման բարձր աճը հիմնականում արձանագրվել է շինարարությունում գների մակարդակի զգալի աճի հետևանքով:

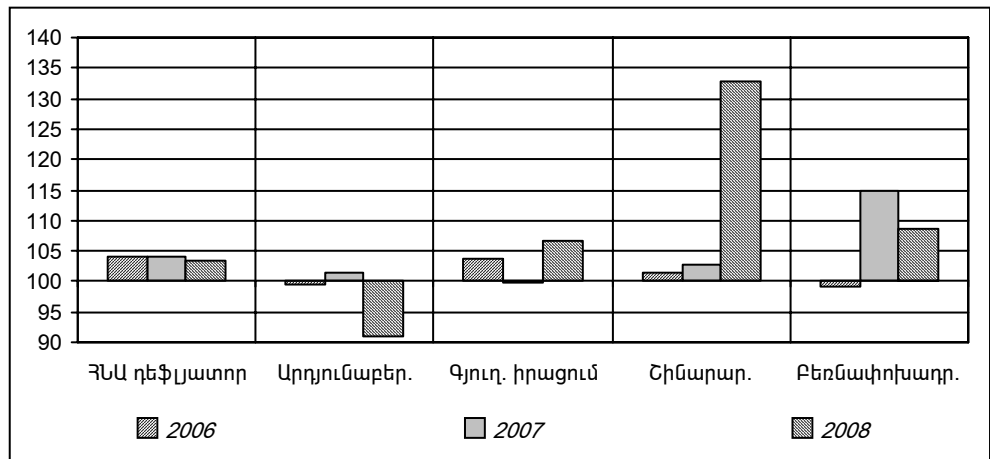
³⁵ Սույն հատվածում ներկայացված գների ինդեքսները և դրանց փոփոխությունը 2008 թվականի չորրորդ եռամսյակը նախորդ տարվա չորրորդ եռամսյակի նկատմամբ են, եթե այլ բան նշված չէ:

Գյուղատնտեսության ճյուղում տարվա չորրորդ եռամսյակում արձանագրվել է գների 6.7% աճ՝ պայմանավորված նախորդ տարվա համեմատ *բուսաբուծության* ավելի սակավ բերքի ստացմամբ (մասնավորապես՝ բարձրացել են *հացահատիկի, կաղամբի, լոբու, խաղողի և տանձի* մթերման գները): Բացի այդ, զգալիորեն բարձրացել են *մսամթերքի* (մասնավորապես՝ *խոզի և ոչխարի*) գները:

Գների առավել բարձր աճ է արձանագրվել **շինարարությունում**, որտեղ տարվա չորրորդ եռամսյակում գների ինդեքսը կազմել է 132.8%: Վերջինս պայմանավորվել է *շինանյութերի* գների նվազման ոչ ճկուն բնույթով, այսինքն՝ դրանք պահպանվել են նախորդ եռամսյակի նույն մակարդակի սահմաններում, թեև զգալիորեն նվազել են ինչպես *շինանյութերի* միջազգային գները, այնպես էլ չորրորդ եռամսյակի *շինարարության* ծավալները:

Արդյունաբերության ճյուղում արտադրողների գները նվազել են 9%-ով, որը պայմանավորվել է համաշխարհային շուկայում գումարի մետաղների գների կտրուկ անկման արդյունքում *մետաղագործությունում* արտադրողների գների նվազմամբ (2008 թվականի չորրորդ եռամսյակում պղնձի միջազգային գները նախորդ տարվա նույն եռամսյակի համեմատ նվազել են 45.6%-ով): Միևնույն ժամանակ, *շինանյութերի արտադրությունում* արտադրողների գները փոքր-ինչ բարձրացել են (հունվար-դեկտեմբերին գների ինդեքսը կազմել է 120.5%, այն դեպքում, երբ հունվար-սեպտեմբերին արդեն 119.9% էր), մինչդեռ արդյունաբերության այլ ենթաճյուղերում գների աճի տեմպերը նվազել են:

2008թ. չորրորդ եռամսյակում գների առավել բարձր ինդեքս գրանցվել է *շինարարությունում, իսկ ամենացածրը՝ արդյունաբերությունում*

Չորրորդ եռամսյակում **բեռնափոխադրումների** սակագները բարձրացել են 8.5%-ով: Հիմնականում բարձրացել են *երկաթգծով* (սեպտեմբերին երկաթգծի հավատարմային կառավարչի կողմից նոր սակագների հաստատման արդյունքում) *և ավտոմոբիլային տրանսպորտով* (ի հաշիվ վառելիքի գների ավելացման) բեռնափոխադրումների սակագները:

3.7. ՓԵՆԱԾԻ ՍՊԱՍՈՒՄՆԵՐ

2008թ. չորրորդ եռամսյակում ՀՀ ԿԲ-ն իրականացրել է գնաճի սպասումների վերաբերյալ հարցումներ՝ ֆինանսական հատվածի կազմակերպությունների, տնային տնտեսությունների և իրական հատվածի ոչ ֆինանսական կազմակերպությունների շրջանում:

Բանկերում և վարկային կազմակերպություններում 2008թ. չորրորդ եռամսյակում իրականացված հարցումների համաձայն՝ ֆինանսական համակարգի բարձր գնաճային սպասումները որոշ չափով մեղմվել են, քանի որ նախորդ եռամսյակի հարցումների արդյունքներով 12-ամսյա գնաճի 5.5-8.5% միջակայքի նախապատվությունն այս անգամ փոխարինվել է համակարգի կողմից գնաճային սպասումների հավասարաչափ բաշխմամբ այդ և 2.5-5.5% միջակայքի միջև: Դա ավելի մոտ է ինչպես 12-ամսյա հորիզոնում գնաճի նպատակային թիրախին, այնպես էլ ԿԲ կողմից կանխատեսված ցուցանիշին:

Տնային տնտեսությունների ու իրական հատվածի ոչ ֆինանսական կազմակերպությունների՝ գների աճի ուղղությամբ սպասումները ևս մեղմվել են: Եթե նախորդ եռամսյակում նրանց մոտ 60%-ը մեկ տարվա կտրվածքով ակնկալում

էր գնաճի բարձր, իսկ 34%-ը՝ կայուն մակարդակ, այս եռամսյակի հարցման արդյունքներով համամասնությունը փոխվել է և արդեն 34%-ն է կանխատեսում գների աճ, իսկ 60%-ը՝ որոշակի կայունություն:

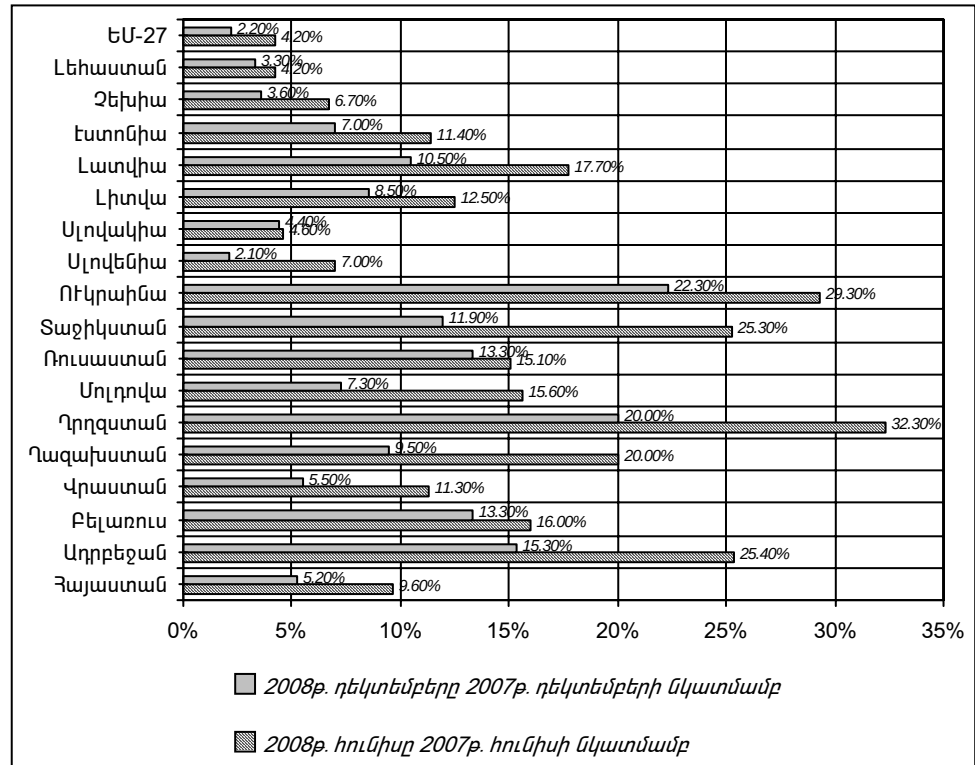
Ընդհանուր առմամբ, հարցման արդյունքները ևս վկայում են, որ նախորդ հարցումների համեմատ բարձր գնաճի սպասումները թուլացել են, որի պարագայում էլ ԿԲ-ն, գնաճի 2009թ. նպատակային թիրախն ապահովելու նկատառումներով, 2008թ. դեկտեմբերից սկսել է մեղմել դրամավարկային պայմանները՝ 2008թ. դեկտեմբեր - 2009թ. հունվար ժամանակահատվածում իջեցնելով վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքը 0.75 տոկոսային կետով:

Ըստ հարցման արդյունքների՝ շուկայական տոկոսադրույքների վերաբերյալ առևտրային բանկերի և վարկային կազմակերպությունների՝ մեկ տարվա հորիզոնով աճի ուղղությամբ սպասումները պահպանվել են: Ընդ որում, ակնկալում են ինչպես պարտատոմսերի (կարճաժամկետ, միջին ժամկետ և երկարաժամկետ) տոկոսադրույքների, այնպես էլ ֆինանսական համակարգի կողմից ներգրավված և տեղաբաշխված միջոցների տոկոսադրույքների աճ:

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 1

Գնաճի ներկա միտումները ԱՊՀ, Մերձբալթյան և Արևելյան Եվրոպայի որոշ երկրներում*

Գնաճի ցուցանիշներ

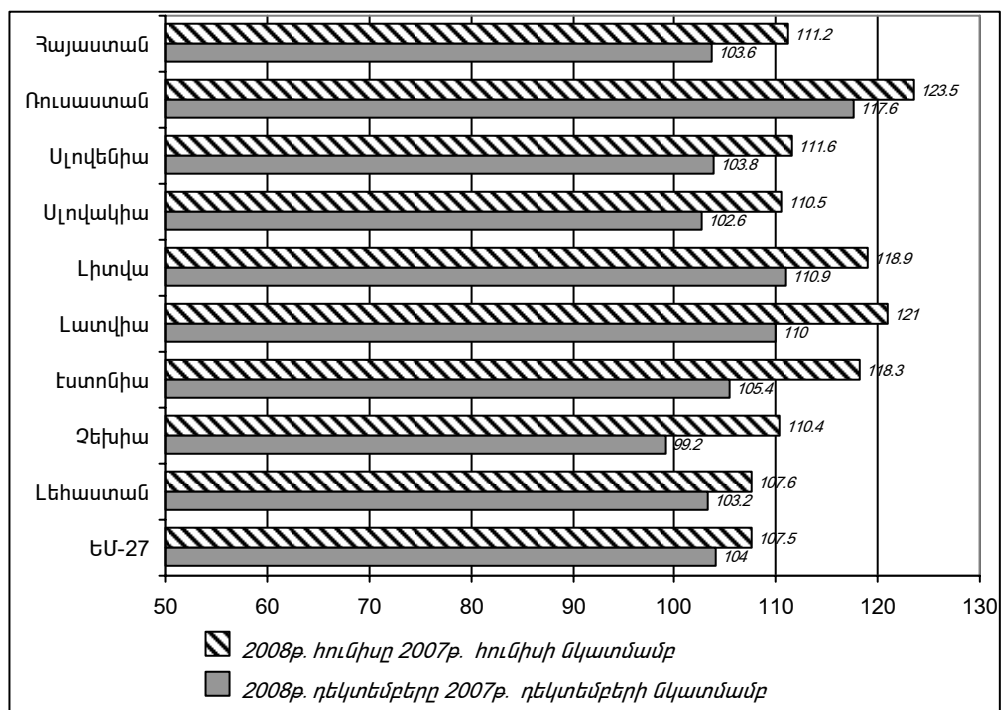
Գնաճի ցուցանիշներ

Երկիր	2008 թ. հունիսը 2007 թ. հունիսի նկատմամբ	2008 թ. դեկտեմբերը 2007 թ. դեկտեմբերի նկատմամբ
Հայաստան	9.6	5.2
Ադրբեջան	25.4**	15.3**
Բելառուս	16	13.3
Վրաստան	11.3	5.5
Ղազախստան	20	9.5
Ղրղզստան	32.3**	20
Մոլդովա	15.6	7.3
Ռուսաստան	15.1	13.3
Տաջիկստան	25.3**	11.9**
Ռեկրաինա	29.3	22.3
Սլովենիա	7	2.1
Սլովակիա	4.6	4.4
Լիտվա	12.5	8.5
Լատվիա	17.7	10.5
Էստոնիա	11.4	7
Չեխիա	6.7	3.6
Լեհաստան	4.6	3.3
ԵՄ-27	4.2	2.2

* Աղբյուրը՝ կենտրոնական բանկերի և վիճակագրական ծառայությունների պաշտոնական կայքէջեր:
 ** 12-ամսյա գնաճի ցուցանիշը հաշվարկվել է ՀՀ ԿՐ կողմից՝ տվյալ երկրի գնաճի ամսական ցուցանիշների հիման վրա:

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 2

Պարենային ապրանքների
գների ինդեքսը 77-ում և այլ
երկրներում *

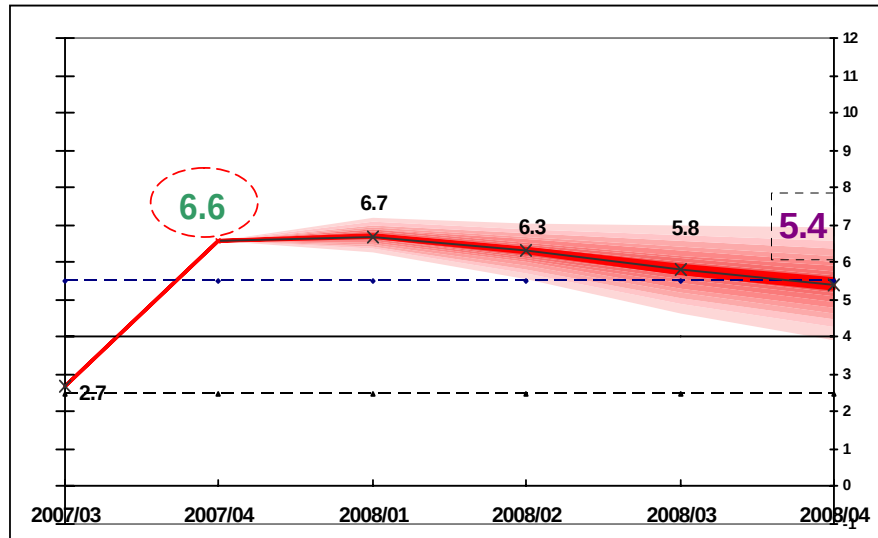

Պարենային ապրանքների
գների աճի ցուցանիշներ

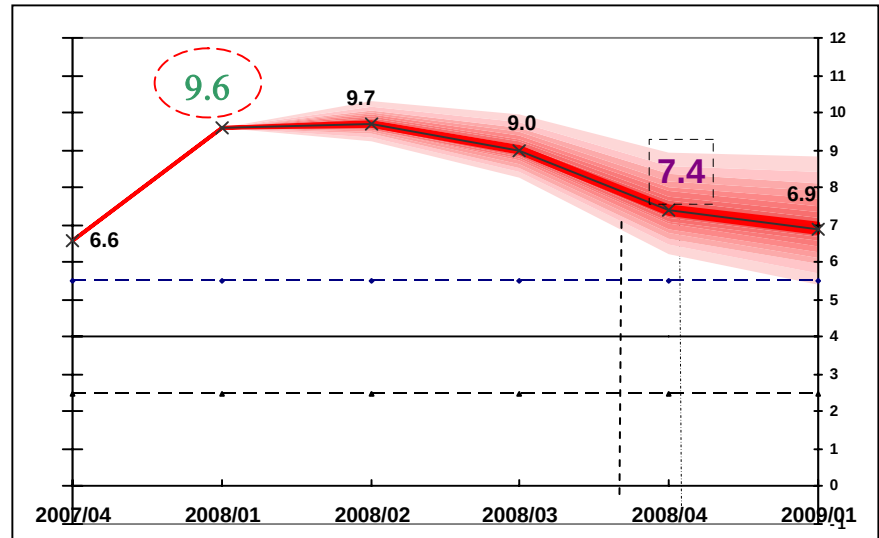
Երկիր	2008թ. հունիսը 2007թ. հունիսի նկատմամբ	2008թ. դեկտեմբերը 2007թ. դեկտեմբերի նկատմամբ
Հայաստան	11.2	3.6
Ռուսաստան	23.5	17.6
Սլովենիա	11.6	3.8
Սլովակիա	10.5	2.6
Լիտվա	18.9	10.9
Լատվիա	21	10
Էստոնիա	18.3	5.4
Չեխիա	10.4	-0.8
Լեհաստան	7.6	3.2
ԵՄ-27	7.5	4

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 3 . 2007թ. դեկտեմբերից 2008 թ. սեպտեմբեր կատարված գնաճի կանխատեսումները՝ 2008թ. չորրորդ եռամսյակի համար

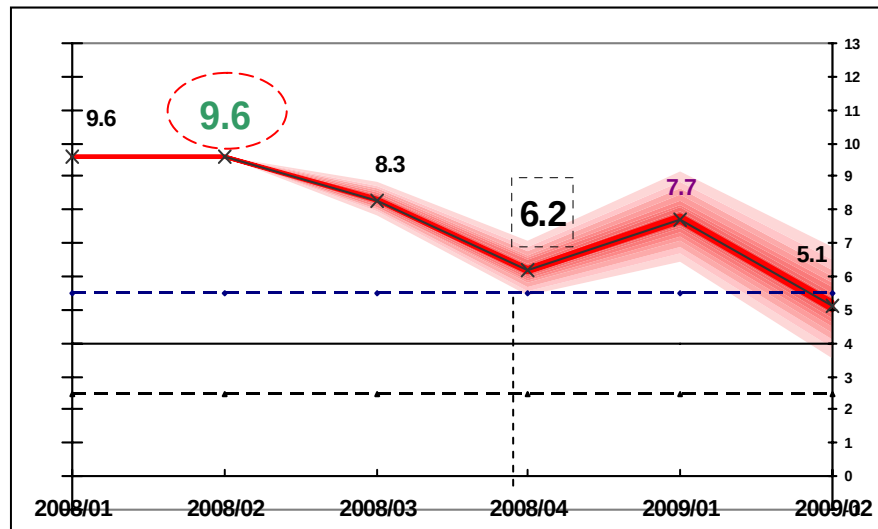
2007 թվականի դեկտեմբերին կանխատեսված գնաճը

2008 թվականի մարտին կանխատեսված գնաճը

2008 թվականի հունիսին կանխատեսված գնաճը

2008 թվականի սեպտեմբերին կանխատեսված գնաճը

